

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

**SOSYAL RİSK İLKESİ İŞİĞİNDA DOĞAL AFETLER, TOPLANTI VE
GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ İLE TERÖR OLAYLARINDAN KAYNAKLI
ZARARLARIN TAZMİNİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU ŞAHİN

İSTANBUL, 2025

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

SOSYAL RİSK İLKESİ İŞİĞİNDA DOĞAL AFETLER, TOPLANTI VE
GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ İLE TERÖR OLAYLARINDAN KAYNAKLI
ZARARLARIN TAZMİNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. GÜLSEN GÜNEŞ

İSTANBUL, 2025

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

07/01/2025

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Program Adı:	Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı
Öğrencinin Adı Soyadı:	Cansu Şahin
Tezin Adı:	Sosyal Risk İlkesi Işığında Doğal Afetler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ile Terör Olaylarından Kaynaklı Zararların Tazmini
Tez Savunma Tarihi:	7 Ocak 2025

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yücel Batu SALMAN
Enstitü Müdürü

Bu tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ	Bahçeşehir Üniversitesi	
2. Üye:	Prof. Dr. Ahmet Yayla	Bahçeşehir Üniversitesi	
3. Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Alphan Dinçkol	Özyeğin Üniversitesi	

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca tüm bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad Soyad : Cansu Şahin

İmza :

ÖZET

SOSYAL RİSK İLKESİ İŞİĞİNDA DOĞAL AFETLER, TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ İLE TERÖR OLAYLARINDAN KAYNAKLI ZARARLARIN TAZMİNİ

CANSU ŞAHİN

KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. GÜLSEN GÜNEŞ

Ocak, 2025. , 133 sayfa

19. yüzyıla kadar Kıta Avrupası ülkelerinin çoğunluğunda idarenin sorumluluğu kabul edilmemiştir. 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşen siyasi ve toplumsal olaylar neticesinde hukuk devleti ve sosyal devlet anlayışını güçlenmiştir. Böylece idarenin sorumsuzluğu anlayışı terk edilerek devletin sorumluluğu kabul edilmeye başlanmıştır. İdarenin sorumluluğu Fransa'da ortaya çıkan bir kavram olup, başlangıçta idarenin yalnızca kusur sorumluluğu kabul edilmiştir. Sonrasında yaşanan gelişmeler idarenin kusur sorumluluğunun yetersiz kalmasına yol açmıştır. Sosyal devlet anlayışının yaygınlaşması ve devletin toplumsal hayatta etkinliğinin artması ile zamanla idarenin kusursuz sorumluluğu anlayışı da kabul edilmiştir. Kusursuz sorumluluk anlayışı içtihatlarla kabul edilerek gelişmiştir.

Ülkemiz hukukunda, idarenin sorumluluğu ilk kez 1961 Anayasası ile düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'nın 125. maddesinde de idarenin sorumluluğu hüküm altına alınmıştır. Günümüzde idarenin kusur sorumluluğu ile birlikte kusursuz sorumluluğu da kabul edilmiştir. Çalışmamızın esasının dayandığı sosyal risk ilkesi idarenin kusursuz sorumluluğunun özel bir görünümü olup, hukukumuzda yargı kararları ile ortaya çıkmıştır. İnsanların toplum halinde yaşamasının yarattığı kaos bünyesinde tehlikeli riskler barındırmaktadır. Toplumda yaşayan herhangi bir kişi hiçbir ilgisi bulunmasa dahi söz konusu riskler kapsamında meydana gelen olaylar nedeniyle zarara uğrayabilmektedir. Sosyal risk ilkesi, hakkaniyet gereğince bu kişilerin uğradıkları zararların tazmin edilmesini amaçlar.

Ülkemizde; sosyal risk ilkesi, 1980'lerden itibaren yaygınlaşan terör olaylarından kaynaklı zararların tazmin edilmesi amacıyla idarenin sorumluluğunun dayandığı bir ilke olarak kabul edilmiştir. İlke ile ilgili yasal bir düzenlememenin mevcut olmaması birçok tartışmaya sebep olmuştur. Özellikle, idarenin sorumluluğunun oluşum şartlarından kabul edilen illiyet bağı ve fiil yönünden tartışılmıştır. Konu ile ilgili verilen yargı kararlarında içtihat birliği sağlanamamıştır. Tartışmalar neticesinde 2004 yılında terör olaylarından kaynaklı zararların tazmin edilmesi amacıyla 27.07.2004 tarihinde 5233 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

Sosyal risk ilkesi bütünsel olarak tüm yönleriyle değil, belli bir konu doğrultusunda pozitif hukuk kurallarına yansımış bulunmaktadır. Çalışmamızda, sosyal risk kapsamında değerlendirilen olaylar üç başlık altında toplanmıştır. İdarenin sorumluluğunun tarihsel gelişimi ile kusur ve kusursuz oluşum şartları ele alınmıştır. Sosyal risk ilkesi, tarihçesiyle beraber idarenin sorumluluğunu doğuran ve etkileyen unsurlar açısından değerlendirilmiş, tartışma yaratan hususlar üzerinde durulmuştur.

Sosyal risk ilkesi kapsamına aldığımız üç başlık; terör olayları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetler, Fransız hukukunda uygulaması ile Türk hukukundaki uygulaması Danıştay kararları esas alınarak incelenmiştir. Ülkemiz hukukunda, sosyal risk ilkesinden kaynaklı idarenin sorumluluğuna hükmedildiği takdirde kişilerin uğradıkları zararların nasıl tazmin edileceği hususu, çalışmamızın son bölümünde değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Until the 19th century, the responsibility of administration was not acknowledged in most countries of continental Europe. As a result of the political and social events that took place from the 19th century onward, the concepts of the rule of law and the welfare state have gained strength. Thus, the understanding of administrative irresponsibility has been abandoned, and the responsibility of the state has begun to be recognized. The concept of administrative responsibility emerged in France, initially accepting only the fault-based liability of the administration. Subsequent developments rendered this fault-based responsibility inadequate. With the spread of the welfare state concept and the increasing effectiveness of the state in social life, the understanding of strict liability of the administration has also been accepted over time. This strict liability has evolved through judicial precedents.

In our country's legal system, administrative responsibility was first regulated by the 1961 Constitution. The responsibility of the administration is also addressed in Article 125 of the 1982 Constitution. Today, both fault-based and strict liability of the administration are recognized. The principle of social risk, which forms the essence of our study, is a specific manifestation of the administration's strict liability. It has emerged through judicial decisions in our legal framework. Living in a society inherently carries dangerous risks. Any individual living in society can suffer harm due to events arising from these risks, even if they have no connection to them. The principle of social risk aims to compensate for the damages suffered by these individuals based on equity.

In our country, the principle of social risk has been accepted as a principle based on the liability of the administration for compensating the damages caused by terrorist activities, which became widespread in the 1980s. The lack of legal regulation regarding this principle has led to many discussions, particularly regarding the conditions for the establishment of administrative liability, such as the causal link and the nature of the act. In the judicial decisions on this matter, no consensus has been reached. As a result of these debates, the Law No. 5233, aimed at compensating damages caused by terrorist activities, entered into force on July 27, 2004.

The principle of social risk has not been reflected in positive legal rules in a holistic manner, but rather in relation to a specific issue. In our study, events evaluated within the scope of social risk are grouped under three headings. The historical development of the administration's liability and the conditions for fault and no-fault situations are examined. The principle of social risk is assessed in terms of the factors that give rise to and influence the administration's liability, along with its historical background, and attention is given to contentious issues.

The three categories we consider within the scope of the principle of social risk are: terrorist activities, meetings and demonstrations, and natural disasters. The applications of this principle in French law and Turkish law are examined based on Council of State decisions. In the final section of our study, the issue of how individuals' damages will be compensated if the administration's liability is determined based on the principle of social risk is evaluated.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalıőmasının planlanmasında, araőtırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalıőmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocalarım Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ'e ve Prof. Dr. Ahmet YAYLA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili aileme; başta annem Betül ŞAHİN'e manevi hiçbir yardımı esirgmeden yanımda oldukları için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

İDARENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

1. İdarenin Sorumluluğu.....	3
1.1. İdarenin Sorumluluğunun Tarihsel Gelişimi.....	4
1.1.1. Fransız Hukukunda Gelişimi.....	4
1.1.2. Türk Hukukunda Gelişimi.....	6
1.2. İdarenin Sorumluluğunun Unsurları.....	7
1.2.1. İdari Fiil.....	7
1.2.2. Zarar	8
1.2.2.1. Zarar Kavramı.....	8
1.2.2.2. Zararın Özellikleri.....	9
1.2.2.2.1. Zararın Meşruluğu.....	9
1.2.2.2.2. Gerçek ve Kesin Bir Zarar.....	10
1.2.2.2.3. Zararın Parayla Ölçülebilir Olması.....	11
1.2.3. İliyet Bağı.....	11
1.2.4. Kusur.....	12
1.3. İdarenin Sorumluluğunu Azaltan veya Kaldıran Durumlar.....	12
1.3.1. Zarar Görenin Davranışı.....	13
1.3.2. Üçüncü Kişinin Davranışı.....	14
1.3.3. Mücbir Sebep.....	15
1.3.4. Beklenmeyen Durum.....	16
1.4. Devletin Kamusal Faaliyetlerden Kaynaklı Özel Sorumluluğu.....	16
1.4.1. Yasama Faaliyetlerinden Kaynaklı Sorumluluk.....	17
1.4.2. Yargı Faaliyetlerinden Kaynaklı Sorumluluk.....	17

2. İdarenin Kusur Sorumluluğu.....	19
2.1. Kusur Kavramı.....	19
2.2. İdarenin Kusur Sorumluluğunun İncelenmesi.....	19
2.2.1. Hizmet Kusuru.....	20
2.2.2. Hizmet Kusurunun Özellikleri.....	20
2.2.3. Hizmet Kusurunun Sebepleri.....	21
2.2.3.1. Hizmetin Geç İşlenmesi.....	22
2.2.3.2. Hizmetin Kötü İşlenmesi.....	23
2.2.3.3. Hizmetin Hiç İşlenmemesi.....	24
2.2.4. Kişisel Kusur.....	25
2.3. Hizmet Kusuru ile Kişisel Kusurun Karşılaştırılması.....	27
3. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu.....	28
3.1. İdarenin Kusursuz Sorumluluğunun Oluşumunun Tarihçesi.....	29
3.2. Kusursuz Sorumluluğun Özellikleri.....	30
3.3. Kusursuz Sorumluluğun Dayandığı İlkeler.....	31
3.3.1. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi.....	32
3.3.2. Sosyal Risk İlkesi.....	33
3.3.3. Genel Olarak Risk İlkesi ve Özellikleri	33
3.4. Risk İlkesinin Ortaya Çıktığı Durumlar.....	35
3.4.1. Tehlikeli Şeyler.....	35
3.4.1.1. Patlayıcı Maddeler.....	36
3.4.1.2. Ateşli Silahlar.....	37
3.4.1.3. Tehlikeli Bayındırlık Eserleri.....	38
3.4.1.4. Kan Ürünleri.....	39
3.4.1.5. İdarenin Taşıtları.....	40
3.4.2. Tehlikeli Durumlar.....	40
3.4.3. Tehlikeli Yöntemler.....	41
3.4.4. Mesleki Riskler.....	42
3.4.5. Kamu Hizmetine Geçici İştirak.....	43
3.5. Risk İlkesi ile Sosyal Risk İlkesinin Karşılaştırılması.....	45

2. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNİN ANLAMI VE KAPSAMI

1. Sosyal Risk İlkesi	48
1.1. Sosyal Risk Kavramı.....	48
1.2. Sosyal Risk İlkesinin Tanımı.....	49
1.3. Sosyal Risk İlkesinin Tarihi Gelişimi.....	50
1.3.1. Fransız Hukukunda Gelişimi.....	51
1.3.2. Türk Hukukunda Gelişimi.....	51
1.4. Sosyal Risk İlkesinin Özellikleri.....	52
1.4.1. Zarar ile İdare'nin Fiili Arasında İlliyet Bağının Durumu.....	52

1.4.2. Zararın Toplumsal Yaşamın Kaçınılmaz Neticesi Olması.....	54
1.4.3. Zararın Önlenemeyen Bir Tehlike Sonucu Oluşması.....	55
1.4.4. Özel ve Olağandışı Bir Zarar.....	56
2. İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Unsurların Sosyal Risk İlkesi Açısından İncelenmesi.....	56
2.1. Fiil.....	58
2.2.Zarar.....	59
2.3. Kusur.....	59
2.4.İllyet Bağı.....	60
3. Sosyal Risk Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Haller Açısından Değerlendirilmesi.....	61
3.1. Beklenmeyen Hal.....	62
3.2. Mücbir Sebep.....	63
3.3. Üçüncü Kişinin Davranışı.....	66
3.4. Zarar Görenin Davranışı.....	67

3. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNİN UYGULANMASI

1. Sosyal Risk İlkesinin Ortaya Çıktığı Alanlar.....	70
1.1. Terör Olayları.....	70
1.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	71
1.3. Doğal Afetler.....	71
2. Sosyal Risk İlkesinin Uygulamadaki Görünümü.....	73
2.1. Terör Olaylarından Sorumluluk.....	73
2.1.1. Fransız Hukukunda Uygulaması.....	73
2.1.2. Türk Hukukunda Uygulaması.....	75
2.1.2.1. Danıştay'ın 1990 Öncesi Yaklaşımı.....	75
2.1.2.2. Danıştay'ın 1990 Sonrası Yaklaşımı.....	77
2.1.2.3. Sosyal Risk İlkesinin AYİM Kararları Yönünden İncelenmesi.....	80
2.1.2.4. 5233 sayılı Kanun Uygulaması.....	82
2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinden Kaynaklı Sorumluluk.....	83
2.2.1. Fransız Hukukunda Uygulaması.....	83
2.2.2. Türk Hukukunda Uygulaması.....	84
2.2.2.1. Danıştay Kararları Yönünden İncelenmesi.....	85
2.2.2.1.1. Danıştay'ın Kusur Sorumluluğu Esasına İlişkin Kararları.....	86
2.2.2.1.2. Danıştay'ın Kusursuz Sorumluluk Esasına İlişkin Kararları.....	87
2.3. Doğal Afetlerden Kaynaklı Sorumluluk.....	89
2.3.1. Fransız Hukukunda Uygulaması.....	90

2.3.2. Türk Hukukunda Uygulaması.....	91
---------------------------------------	----

4. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNDEN KAYNAKLI ZARARLARIN TAZMİNİ

1. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararların Tazmini.....	98
1.1.5233 Sayılı Kanun Kapsamına Giren Zararlar.....	99
1.2. 5233 Sayılı Kanun Kapsamına Girmeyen Zararlar.....	100
1.3. 5233 Sayılı Kanun Uyarınca Zararların Tazmin Usulü.....	101
1.3.1. Zarar Tespit Komisyonları.....	102
1.3.2. Zararın Tespit Edilmesi.....	103
1.3.3. Sulhname Tasarısı.....	104
1.4. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararların Tam Yargı Davası ile Giderilmesi.....	105
1.5. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararlar Nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne Yapılan Başvurular.....	105
1.6. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararlar Nedeniyle AİHM'e Yapılan Başvurular.....	108
2. Toplantı Gösteri Yürüyüşlerinden ve Doğal Afetlerden Kaynaklı Zararların Tazmini.....	110
2.1. Zararlardan Sorumlu İdarenin Tespiti.....	111
2.2. Zararın Sorumlu İdareden Talebi ve Tazminat Davası.....	112
2.3. Zararın Giderilmesinde Uygulanan İlkeler.....	114
2.3.1. Nakden Tazmin İlkesi.....	114
2.3.2. İdarenin Sorumlu Olduğu Tutardan Fazlasına Hükmedilemeyeceği Kuralı	115
2.3.3. İstemle Bağlılık İlkesi.....	115
2.3.4. Tam Tazmin İlkesi.....	116
2.4. Zarar ve Tazminat Hesabı.....	117
2.4.1. Maddi Zararların Hesaplanması	117
2.4.2. Manevi Zararların Hesaplanması.....	119
2.5. Tazminat Şeklinin Belirlenmesi.....	120
2.5.1. Sermaye Şeklinde Tazminat.....	120
2.5.2. İrat Şeklinde Tazminat.....	120
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	126

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
AYİM.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYİMD.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
AÜHF.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
c.	: Cilt
D.	: Danıştay
DEÜ.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
E.	: Esas
E.T.	: Erişim tarihi
s.	: Sayfa
sa.	: Sayı
T.	: Tarih
İYUK.	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
TAAD.	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
YBHD.	: Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
AYİM.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
CMK.	: Ceza Muhakemesi Kanunu
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
TDK.	: Türk Dil Kurumu
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TOAİE.	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

KTÜ.	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
SÜAMYD.	: Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi
SÜHFD.	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İDDK.	: İdari Dava Daireleri Kurulu
AFAD.	: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AKDITYK.	: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
DÜHFD.	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİD.	: Amme İdaresi Dergisi
EÜHFD.	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
GÜSBE.	: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İÜSBE.	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
İDDK.	: İdari Dava Daireleri Kurulu
DMK.	: Devlet Memurları Kanunu
VUK.	: Vergi Usul Kanunu
RDCE.	: Recueil des décisions de Conseil d'État

GİRİŞ

İdarenin sorumluluğunun tarihçesini incelediğimizde, 19. yüzyıla kadar devletin sorumluluğu esasının kabul edilmediğini görüyoruz. Kıta Avrupa'sında, 19. yüzyılda yaşanan gelişmeler sonucunda devletin sorumsuzluğu esası hukuk devleti ve sosyal devlet anlayışının kuvvetlenmesi ile terk edilmiştir. Başlangıçta, yalnızca idarenin sorumluluğunun esası kusur sorumluluğuna dayanırken ileri ki süreçte, sanayi ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerle hakkaniyet gereği kusur sorumluluğunun yanında idarenin kusursuz sorumluluğu da kabul edilmiştir. Böylece gerekli koşullar oluştuğunda, idare bireylere verdiği zararlardan kusursuz dahi olsa tazminle yükümlü olacaktır. İdare kendi eylem ve işlemlerden kaynaklı olarak kişilere verdiği zararlardan hukuk devleti ilkesi uyarınca sorumludur. Bu durum hukukumuzda 1982 Anayasasının 125. maddesi ile hüküm altına alınmıştır.

İdarenin kusur veya kusursuz sorumluluğunun doğabilmesi için bir zarar meydana gelmeli ve meydana gelen zarar ile idarenin faaliyeti arasında bir illiyet bağı bulunmalıdır. Kusur sorumluluğundan bahsedebilmek için ayrıca idarenin kusurunun bulunması şarttır. Kusur, hizmet kusuru ve kişisel kusur olarak karşımıza çıkabilir. Hizmet kusuru, hizmet hiç işlenmemesi, kötü işlenmesi veya geç işlenmesi şeklinde gerçekleşebilir.

Günümüz hukuk sisteminde de devletin kusur sorumluluğuna ilave olarak kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiştir. İdarenin kusursuz sorumluluğu, kamu külfetleri karşısında eşitlik ve risk ilkesinden kaynaklanabilir. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince, idarenin yürüttüğü kamu hizmetinden bütün bir toplumun yararlanırken, belirli bir kısmı zarar görüyorsa, ilgili kişilerin uğradığı zararları idare gidermekle yükümlüdür. Risk ilkesinden kaynaklanan sorumluluk ise, idarenin hiçbir kusuru bulunmasa dahi, gerçekleştirdiği tehlikeli faaliyetler, kullandığı tehlikeli araçlar sebebiyle sorumlu olmasını ifade eder. Sosyal risk ilkesi ise risk ilkesinin özel bir görünümüdür.

Ülkemiz hukukunda sosyal risk ilkesi ile ilgili gerek öğretide gerek yargı kararlarında bir görüş birliği sağlanamamıştır. Bu sebeple ilke yargı mercileri

tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve doktrinde tartışılmıştır. Tartışmalar içerisinde en yaygın konu, idarenin sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluğunun ortaya çıkışının koşullarıdır. Özellikle illiyet bağı ve fiil kavramı ilgili tartışmaların odağı olmuştur.

Sosyal risk ilkesi kapsamında, 17 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5233 sayılı kanun ile idarenin terörle mücadelesinden kaynaklanan zararlardan sorumluluğuna dair özel düzenlemeler getirilmiştir. Terör olayları nedeniyle meydana gelen zararlar ilgili kanunda belirtilen düzenlemeler doğrultusunda tazmin edilecektir. Sosyal risk kapsamında değerlendirdiğimiz diğer olaylar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetler açısından günümüz hukuku uygulamasında zararların tazmin edilmesi amacıyla özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu sebeple, söz konusu olaylar nedeniyle idarenin sorumluluğuna hükmedildiği takdirde zararlar genel esaslar çerçevesinde tazmin edilecektir.

Çalışmamızın ilk bölümünde, idarenin sorumluluğuna genel bir başlangıç yapılarak Fransız ve Türk Hukuku bağlamında tarihçesi ve genel olarak sorumluluk çeşitleri incelenecektir. İkinci bölümde ise, sosyal risk ilkesi Fransız ve Türk hukukundaki tarihsel süreciyle ele alınacak, özellikleri ve sorumluluğu doğuran unsurlar ve tartışmaları, sorumluluğu etkileyen haller ile ayrı başlıklar altında değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde; uygulamadaki görünümü incelenecek olup, sosyal risk kapsamında değerlendirdiğimiz olaylar ve söz konusu olayların Fransız ve Türk hukukunda uygulanışı üzerinde durulacaktır. Konu ile ilgili Danıştay kararlarının değerlendirilmesi ilgili bölümde yapılacaktır.

Son olarak dördüncü bölümde, yargı mercilerinin sosyal risk ilkesi kapsamında idarenin sorumluluğuna hükmettikleri takdirde meydana gelen zararların tazmin usulleri ele alınacaktır. Terör olaylarından kaynaklı zararlar bağlamında özel bir düzenleme bulunması sebebiyle ayrı bir başlık altında incelenecek, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetler ayrı başlık altında incelenecektir.

Sonuç kısmında tezimizin genel bir şablonu çizilerek çalışmamız nihayetinde ulaştığımız kanaatler açıklanacaktır.

1. BÖLÜM

İDARENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

1. İdarenin Sorumluluğu

Sorumluluk kavramı, yüklenilen işin gereklerini bilerek işin gereklerine uygun hareket edilmesidir. Hukuki anlamda sorumluluk, bireyin davranış ve işlemlerinin hukukun kendisiyle ilişkilendirdiği neticelerine katlanma yükümlülüğünü ifade eder. Söz konusu neticeler kişinin ihlal ettiği hukuk kurallarına karşılık uygulanacak müeyyidelerdir.¹

Gözler; hukukta sorumluluğu siyasi, cezai ve mali olarak üçe ayırarak incelemiştir. Cezai sorumluluk kusur yeteneği olan gerçek kişilere özgü bir sorumluluk türüdür. Bu nedenle idarenin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. İdarenin siyasi sorumluluğu da yoktur. Zira siyasi sorumluluk yalnız Cumhurbaşkanı ve Bakanlara aittir. Hukuki sorumluluğa mali sorumluluk da denmektedir. Mali sorumluluk *“bir kişinin diğer kişiye karşı verdiği zararın, zarar verenin malvarlığına devlet aracılığıyla cebren el konularak tazmin edilmesidir.”* Mali sorumluluk, idari ve medeni olarak ikiye ayrılmaktadır. Medeni sorumluluk, bir kişinin diğer kişiye karşı verdiği zararı özel hukuk hükümleri çerçevesinde tazmin etmesidir. İdari sorumluluk ise idarenin kişilere verdiği zararın idari yargı bünyesinde giderilmesidir.²

İdarenin gerçekleştirmiş olduğu eylem ve işlemler neticesinde, kişilerin şahıs ve mal varlıklarında büyük zararlar meydana gelebilir. Söz konusu zararlar idarenin kusurlu bir faaliyetinden kaynaklanabileceği gibi idareye yüklenecek bir kusur bulunmasa dahi ortaya çıkabilir. İdare, kusurlu veya kusursuz gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda meydana gelen zararları gidermekle yükümlüdür. Kişilerin şahıs ve mal varlıklarında oluşan bu zararları giderme yükümlülüğü idarenin mali sorumluluğunu ifade eder. İdarenin sorumluluğu hukuk devleti ilkesinin bir

¹ Ramazan Yıldırım, Serkan Çınarlı, *“Türk İdare Hukuku Dersleri Cilt 2”*, Astana Yayınevi, Ankara, 2019, s. 291

² Kemal Gözler, Gürsel Kaplan, *“İdare Hukuku Dersleri”*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 673-674

gereğidir. 1982 Anayasasında, İYUK'da ve Danıştay içtihatlarında idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Bireyler uğradıkları zararların hukuk düzeninin öngördüğü usuller uyarınca idare tarafından giderilmesini talep edebilirler. Zaman içinde devletin müdahaleleri ile bu müdahaleler karşısında kişilerin korunma yolları değişerek farklılaşmıştır.³

1982 Anayasasının 125. maddesinde “İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.” Şeklinde ifade edilerek idarenin sorumluluğu anayasal güvence altına alınmıştır. Yine anayasanın 40. Maddesinde kişinin kamu görevlilerinin haksız eylemleri sonucunda uğradığı zararların devletçe giderileceği belirtilmiştir.⁴ Danıştay 15. Dairesinin vermiş olduğu bir kararda da idarenin sorumluluğu ifade edilmiştir. Şöyle ki; idarenin kamusal faaliyetleri neticesinde, yönetilenlerin aleyhine bozulan ekonomik denge yeniden tesis edilmeli ve kişilerin uğradığı zararlar idare tarafından tazmin edilmelidir.⁵

İdarenin sorumluluğu bünyesinde idarenin özel hukuk sorumluluğu ve idari sorumluluğu yer almaktadır. İdari sorumluluk kamu hukukuna tabii mali bir sorumluluktur. Kusur ve kusursuz sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır.⁶

1.1. İdarenin Sorumluluğunun Tarihsel Gelişimi

1.1.1. Fransız Hukukunda Gelişimi

Fransa'da idarenin sorumluluğu kavramı 19. yüzyıla kadar kabul edilmemiştir. 19. yüzyıla kadar Fransa dahil olmak üzere Kıta Avrupası ülkelerinin çoğunda devletin sorumsuzluğu anlayışı egemen olmuştur.⁷ 19. yüzyıldan itibaren, müdahaleci devlet anlayışı ve Fransız İhtilali'nden sonra gelişen hukuk devleti anlayışı ile sorumsuz devlet anlayışı terk edilmiştir. Hukuk devleti anlayışının

³ Müzeyyen Eroğlu Durkal, “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, sa. 1, 2019, s. 161-162, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/article/548483> E.T. 10.01.2024

⁴ 1982 Anayasası m. 40/3: “ Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”

⁵ D., 15. Dairesi, E. 2013/5356, K. 2016/3705, T. 23.5.2016, <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 10.01.2024

⁶ Gözler, Kaplan, “İdare Hukuku Dersleri”, s. 678

⁷ Turgut Tan, Bahar Bayazıt, “İdare Hukuku”, Turhan Yayınevi, Ankara, 2021, s. 420

güçlenmesi, liberal devlet anlayışından sosyal devlet anlayışına geçilmesi ile devletin sorumluluğu esası yerleşmeye başlamıştır.⁸

Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin 1 Şubat 1873 tarihli verdiği ‘*Blanco kararı*’ devletin sorumluluğuna ilişkin verilen ilk karardır. Karara konu olayda devlet tarafından işletilen bir tütün işletmesince kullanılan vagonet bir çocuğa çarparak çocuğun yaralanmasına neden olmuştur. Çocuğun babası uğradıkları zararın tazmini için devlete karşı tazminat davası açmıştır. Gironde valisi, devlete karşı adli yargıda tazminat davası açılmayacağını belirterek dava hakkında görevsizlik kararı vermiştir. Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi önüne gelen davada devletin kamu hizmetleri yürütürken kişilere verdiği zararlardan sorumlu olduğuna karar vermiştir. Ayrıca bu sorumluluğun kamu hukukunu ilgilendirdiği, sorumluluk bağlamında açılacak davaların idari yargıda açılması gerektiği ifade edilmiştir.⁹ Söz konusu karar ile devletin yürüttüğü kamu hizmetlerinden sorumluluğunun doğacağı ve bu sorumluluğun özel hukuktan ayrı kurallara tabii tutularak doğrudan kamu hukuku kurallarına göre belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Fransız Danıştay’ı ilerleyen süreçte idarenin kusursuz sorumluluğuna dair kararlar da vermiştir. ‘*Cames kararı*’ ile ilk kez kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiştir. Kararda işçinin herhangi bir kusuru bulunmadığı ve idarenin, kişileri riskli faaliyetler karşısında koruma yükümlülüğü bulunduğu yönünde hüküm kurulmuştur. Somut olayda kamu görevlisinin uğradığı zararın idare tarafından tazmini gündeme geldiğinden mesleki risk ilkesinin ortaya çıkışı da bu karara dayanmaktadır. Yine Fransız Danıştay’ının vermiş olduğu ‘*Regnault-Desrozières kararı*’ ile risk ilkesi uyarınca idarenin sorumluluğuna karar verilmiştir. Karara konu olayda Danıştay askeri ihtiyaçlardan dolayı kurulan depoların savaştan bağımsız şekilde normal sınırı aşacak kadar riskli olduklarını bu nedenle devletin doğacak zararlardan risk ilkesi gereğince sorumlu olacağını ifade etmiştir.¹⁰

---

⁸ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, ‘*Türk İdare Hukuku*’, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, s. 107

⁹ Tribunal des conflits, ‘*Blanco*’, ler suppl. s. 61 T. 01.02.1873, (Aktaran: Gözler, Kaplan, age, s. 676-677)

¹⁰ Durkal, age, s. 168

1.1.2. Türk Hukukunda Gelişimi

Türkiye’de idarenin sorumluluğunun gelişimini geçmişten günümüze uygulanan anayasalarımızı dikkate alarak inceleyebiliriz. 1876 Kanun-ı Esasi döneminde bireyler ile devlet arasında çıkan uyuşmazlıkları çözümlene yetkisi genel mahkemelere verilmiştir. Kanun-ı Esasi’nin 85. maddesinde kişilerin özel hukuk hükümleri uyarınca genel mahkemelerde idareye karşı dava açabileceği belirtilmiştir. Görüleceği üzere, bu dönemde özel hukuktan bağımsız ayrıca bir idari sorumluluk söz konusu değildir. İdarenin sadece özel hukuktan doğan sorumluluğu gündeme gelmiştir. 1924 Anayasası’nın 51. maddesi ile idari davalara bakmakla görevlendirilmiş bir mahkeme olan Şurayı Devlet kurulmuştur. 1927 yılında çalışmaya başlaması ile idari sorumluluk anlayışı gelişmeye başlamıştır. Esas gelişme 1961 Anayasası ile olmuştur.¹¹

1961 Anayasası’nın 114. maddesi ile idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğacak olan zararı ödemekle yükümlü olduğu belirtilerek idarenin sorumluluğunu açıkça kabul edilmiştir. İlgili hüküm hem kusursuz hem kusur sorumluluğunun uygulanmasının önünü açmıştır. Bununla beraber idarenin kusursuz sorumluluğunun uygulaması esas olarak 1964 senesinde Danıştay Kanunun yürürlüğe girmesi ile artmıştır.¹²

1982 Anayasasında, 1961 Anayasasının 114. maddesinde belirtilen hüküm değiştirilmeden kabul edilerek idarenin kendi eylem ve işlemlerinden sorumluluğu 125. Maddede hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemede de 1961 Anayasasında olduğu gibi kusur veya kusursuz sorumluluk ayrımı yapılmamıştır. Dolayısıyla bu düzenleme uyarınca da her iki sorumluluğun uygulama alanı bulabileceği anlaşılmaktadır. Yine 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2577 sayılı İYUK’un 12. Maddesinde, kişilerin haklarını ihlal eden idari işlemler nedeniyle idare mahkemelerinde doğrudan dava açabilecekleri belirtilmiştir.¹³

---

¹¹ Gözler, Kaplan, age, s. 677

¹² Durkal, age , s. 175

¹³ 2577 sayılı İYUK m 12. “İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır.”

1876 Kanun-ı Esasi'den günümüze kadar yaşanan gelişmeler dikkate alındığında 1982 Anayasası ile idarenin idari sorumluluğunun tamamen kabul edildiğini görüyoruz. Hem 1961 Anayasasınının 114. maddesi, hem 1982 Anayasasınının 125. maddesinde idarenin kendi işlem ve eylemlerinden kaynaklanan zararı tazmin yükümlülüğü anayasal güvence altına alınmıştır.

1.2. İdarenin Sorumluluğunun Unsurları

İdarenin eylem ve işlemlerinden sorumlu tutulabilmesi için maddi ve hukuki nitelikteki bazı şartların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir. İdarenin hukuki sorumluluğunun doğması için, özel hukuk sorumluluğunun doğmasında aranan şartlar idarenin sorumluluğu içinde de aranmaktadır. Söz konusu şartlar; zarar, illiyet bağı, kusur ve idarenin fiilidir. Şartlardan herhangi birinin eksik olması idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırır.¹⁴

Belirtmek gerekir ki, kusursuz sorumlulukta kusur şartı aranmayacaktır. Ne var ki Danıştay sosyal risk ilkesine dayanarak idarenin sorumluluğuna hükmettiği bazı kararlarında sorumluluğun varlığı için illiyet bağı şartını aramamıştır. Söz konusu kararlar doktrinde ağır şekilde eleştirilmiştir. İlerleyen bölümlerde ilgili kararları ve görüşleri değerlendireceğiz.

1.2.1. İdari Fiil

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için başlıca şart, idare tarafından gerçekleştirilen bir fiildir. İdarenin fiili, eylem ve işlemler şeklinde ortaya çıkabilir.¹⁵ İdarenin eylem veya işlem şeklinde bir fiili söz konusu değilse idarenin sorumluluğundan bahsetmek de mümkün değildir. İdarenin fiili, ihmali bir davranıştan da kaynaklanabilir.¹⁶

Bu noktada önemli olan husus, ilgili fiilin idareye atfedilebilir nitelikte olup olmadığı problemidir. Onar, Gözübüyük, Tan, Çağlayan idarenin sorumluluğunun

---

¹⁴ Ender Ethem Atay, "İdare Hukuku", Turhan Yayınevi, Ankara, 2012, s. 670

¹⁵ Celal Işıklar, "Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller", Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 2009, s. 570, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ybuhukuk/article/537887>, E.T. 13.01.2024

¹⁶ Buket Deniz, "İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayırımı", TBB Dergisi, 2021, s. 193, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2021-153-1969> E.T. 13.01.2024

varlığı için, söz konusu eylem ve işlemlerin idareye isnat edilebilir olması gerektiğini belirtmişlerdir. Zararın oluşmasına sebep olan davranış, idareye isnat edilebilir değilse idarenin sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.¹⁷

Söz konusu davranış icrai ya da ihmali olabilir. Atay, kusursuz sorumlulukta uygulanan bir istisna haricinde, idare ile bağlantısı olmayan bir kimsenin veya idareye tamamen yabancı kişilerin üçüncü kişilere verdikleri zararların idareye isnat edilemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁸

1.2.2. Zarar

İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmek için gerekli bir diğer unsur zarardır. Zarar ortaya çıkmamışsa idarenin sorumluluğundan bahsedebilmemiz mümkün değildir.¹⁹

1.2.2.1. Zarar Kavramı

Zarar kavramı, öğreti ve uygulamada dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki şekle ayrılmaktadır. Geniş anlamda zarar, kişinin isteği dışında malvarlığında veya şahıs varlığında meydana gelen azalmalardır. Kişinin hem maddi hem manevi anlamda bir kayıp yaşaması geniş anlamda zarar meydana getirmektedir. Dar anlamda zarar ise sadece kişinin malvarlığında ortaya çıkan maddi zararları ifade etmektedir.²⁰

Malvarlığı, hukuki açıdan önem arz eden ve parasal değerlerden meydana gelmiş bir bütündür. Şahıs varlığı ise kişinin insan olmasından kaynaklı kişilik değerlerinden oluşmaktadır.²¹ İdarenin fiilleri sonucu ortaya çıkan her zararın tazmin borcu doğuracağı söylenemez. Kişinin söz konusu eylem veya işlemde mağduriyet yaşaması zarara uğradığı anlamına gelmemektedir. Mağduriyet zarara göre daha geniş kapsamlı bir kavramdır. İdarenin fiili, kişinin istemediği bir netice ortaya çıkarsa hatta ekonomik nitelikte bir yükümlülük getirirse bile zarar meydana

---

¹⁷ Ramazan Çağlayan, “İdare Hukuku Dersleri”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 695

¹⁸ Atay, age, s. 681

¹⁹ Çağlayan, age, s. 696

²⁰ Fikret Eren, “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 544-545

²¹ Şenel Sarsıkoğlu, “İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı”, AÜHF Dergisi, c. 4, sa. 65, 2016, s. 2394, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42360/510011> E.T. 14.01.2024

gelmeden idarenin sorumluluğunun oluşması mümkün değildir.²² İdarenin kanun kapsamında vergi oranlarını arttırması bu durumun bir örneğidir. Mükellef açısından bir zarar söz konusudur. Ancak idarenin herhangi bir tazmin yükümlülüğü bulunmamaktadır.²³

Bir başka örnek Fransa İdare Mahkemesi kararlarında da görülmektedir. Kısırlaştırma operasyonu geçiren bir kadının, çocuk sahibi olduktan sonra İdare Mahkemesi'nde açmış olduğu tazminat davası doğan çocuğun bir zarar olarak nitelendirilemeyeceği belirtilerek açılan dava mahkeme tarafından reddedilmiştir.²⁴

1.2.2.2. Zararın Özellikleri

1.2.2.2.1. Zararın Meşruluğu

İdarenin ortaya çıkan zararlardan sorumlu olabilmesi için zararın meşru olması gerekmektedir. Zararın meşruluğu, kişinin hukuk düzeni tarafından korunan meşru bir hakkının, menfaatinin zarara uğraması anlamına gelmektedir. Aksi halde idarenin tazminat borcu gündeme gelmeyecektir. Fransız Danıştay'ı 1951 tarihli "*Berenger kararı*" ile idarenin tazmin sorumluluğunun doğabilmesi için yalnız hak ihlali şartını yeterli görmeyerek meşru bir hak ihlali şartını aramıştır. Örnek olarak Fransız Danıştay'ı emsal bir kararında, bir kadının nikahsız şekilde birlikte yaşadığı adamın idarenin işlemleri neticesinde ölmesi sonucu açtığı tazminat davasını reddetmiştir. Ret gerekçesi olarak aralarında meşru bir ilişki bulunmadığını dolayısıyla meşru bir hak ihlali oluşmayacağını belirtmiştir. Sonra, 1978 tarihli "*Veuve Muesser kararı*" ile bu anlayışını terk ederek nikahsız şekilde yaşamının uzun süreden beri devam etmesi ve istikrarlı olması şartlarını sağladığı takdirde meşru hak ihlali oluşacağı, tazminat talep edilebileceği yönünde hüküm kurmuştur.²⁵

Danıştay'da kişinin meşru olmayan halinin tazminat talep etmesini engelleyeceğini belirtmiştir. Örneğin Danıştay 10. Dairesi, hazine arazisine dikilen

²² Müzeyyen Eroğlu, "*Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat*", TBB Dergisi, s. 131, 2017, s. 180-208, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-131-1674> E.T. 15.01.2024

²³ Çağlayan, age, s. 697

²⁴ Tribunal administratif de Strasbourg, "*Hospices civils de Colmar*", AJ, 1994, s. 916 (Aktaran: Kemal Gözler, "*İdare Hukuku Cilt 2*", Ekin Yayınevi, Bursa, 2003, s. 1177)

²⁵ Müzeyyen Eroğlu, "*Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat*", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 16-17,

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=93moODE-dTPkn1HIA5x6XQ&no=4Th3FCeiHch2DRXmGwbvlg>, E.T. 20.01.2024

ağaçların idarenin bayındırlık işlemleri nedeniyle kesilmesi sonucunda meşru bir zararın bulunmadığı, davacının açmış olduğu davada kendisinin kusurlu olduğu yönünde bir karar vermiştir.²⁶

Emsal kararlardan görüleceği üzere idarenin tazminat borcundan bahsedebilmek için herhangi bir hak ihlali yeterli değildir. İhlal edilen hakkın hukuk düzeni çerçevesinde korunmuş olması ve meşru bir hak olması gerekmektedir. Kişinin meşru hakkına dayanmaksızın doğan zararlardan idare sorumlu tutulamayacaktır.

1.2.2.2. Gerçek ve Kesin Bir Zarar

Kesin ve gerçekleşmiş bir zarar bulunmaksızın idare aleyhine açılmış davalar reddedilecektir.²⁷ Zira idarenin sorumluluğunun doğabilmesi için, zararın gerçekleşmiş ve gelecekte de gerçekleşmesi kesin bir zarar olması gerekmektedir. Doğumu kesin olmayan zararlar tazminat davasına konu edilemeyecektir. Zararın kesin olması ile kastedilen talep edildiği zaman mutlaka ortaya çıkmış olduğu anlamına gelmemektedir. Gelecekte ortaya çıkması kesin zararlar da idarenin sorumluluğuna sebep olacaktır.

Danıştay 8. Dairesi'nin verdiği bir karara konu olan olayda, üniversite hastanesinde çalışan bir hekimin özel muayene yapmasının yasaklanması ile hekim tarafından zarara uğramış olduğu gerekçesiyle idare aleyhine tazminat davası açılmıştır. Mahkeme uğranılan zararın kesin olmadığı, ihtimale dayandığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir.²⁸ Görülüyor ki idarenin tazminat ödemesi için muhtemel bir zarar yeterli değildir. Tazmin borcunun doğması, zararın mutlaka gerçekleşmesine veya gelecekte kaçınılmaz şekilde gerçekleşecek olmasına bağlıdır.

---

²⁶ D. 10. Dairesi, E. 1994/4415, K. 1995/5152, T. 6.11.1995, <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 25.01.2024

²⁷ Tan, Bayazıt, age, s. 459

²⁸ D. 8. Dairesi, E.1995/376, K. 1997/3431, T. 18.11.1997, <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 30.01.2024

1.2.2.2.3. Zararın Parayla Ölçülebilir Olması

Zararın idare tarafından giderilebilmesi için zararın parayla ölçülebilir bir nitelik taşıması gerekmektedir.²⁹ İdare hukukunda zarar aynıyle tazmin ilkesi gereğince giderilemez. Zira aynen tazmin ilkesi uyarınca verilecek bir hüküm idareye karşılanması demektir. İdare hukukunda böyle bir durum söz konusu olamaz.³⁰

Parayla ölçülecek olan zarar maddi veya manevi olabilir. Maddi zarar, kişinin sahip olduğu taşınır, taşınmaz mallarında meydana gelen eksilmeleri ifade eder. Maddi bir eksilme olduğu için ortaya çıkan zararın tespiti net bir şekilde yapılabilir. Ancak manevi zararlar, kişinin şahıs varlığında meydana gelen zararlardır. Kişiye elem veren bu zararlar farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Manevi zarar içerisine bireyin sahip olduğu bütün kişilik değerleri girmektedir.³¹ Hem Türk hem Fransız Hukukunda manevi zararların para ile ölçülebileceği kabul edilmiştir. Yani kişinin sadece maddi açıdan değil, şahıs değerlerinde ortaya çıkan eksilmelerden dolayı da uğradığı kayıp para ile tazmin edilecektir.³²

Ne var ki aslında kişinin uğramış olduğu zararlar nedeniyle çektiği manevi ıstırap parayla karşılanabilecek bir nitelik taşımamaktadır. Ancak kişinin acısının hafiflemesi için kişiye katkı sağlaması amacıyla bir tazminat ödemesi yapılmaktadır. Danıştay da manevi tazminatın bir ‘*tatmin aracı*’ olduğunu kabul etmiştir.³³

1.2.3. İliyet Bağı

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için meydana gelen zarar ile bu zarara neden olan idarenin fiili arasında bir nedensellik bağı var olmalıdır. Zarar ile zararı doğuran idarenin fiili arasında bir bağlantı olmalıdır. Zarar, idarenin fiili sonucunda meydana gelerek idari fiilin olağan, doğal sonucu şeklinde ortaya çıkmalıdır. Sonuç beklenilmeyen bir nitelikte ise idare sorumlu tutulamayacaktır.³⁴

---

²⁹ Atay, age, s. 676

³⁰ Chapus, op. cit., c 1, s. 1233 (Aktaran: Gözler,Kaplan, age, s. 718)

³¹ Eren, age, s. 556

³² Atay, age, s 676-677

³³ Çağlayan, age, s. 701

³⁴ Tan, Bayazıt, age, s. 457-458

Zarar ile idarenin fiili arasında bir nedensellik bağı mevcut değil ise idare sorumlu tutulabilmesi mümkün değildir. İlliyet bağı idarenin sorumluluğu için mutlaka aranan bir şarttır.

İdarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için kusur sorumluluğunda olduğu gibi kusursuz sorumlulukta da illiyet bağı şartı aranmaktadır. Kusursuz sorumluluk görünümleri olan risk ilkesi ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkelerinde, idarenin sorumluluğunun doğumu için kusur şartı aranmasa da yine illiyet bağına ihtiyaç vardır.³⁵

1.2.4. Kusur

İdarenin sorumluluğunun varlığından bahsedebilmek için gereken şartlardan bir diğeri de kusurdur. Kusur idarenin kusur sorumluluğu söz konusu olduğunda aranan bir şarttır. Kusursuz sorumluluk durumunda idarenin sorumlu tutulabilmesi için kusur şartı aranmayacaktır. Kanunlarımızda belirli bir kusur tanımı bulunmamaktadır. Kusur, kişinin hukuka uygun olmayan, dış dünyada zarar meydana getiren davranışlarını ifade etmektedir.³⁶ İdarenin kusur sorumluluğu uyarınca tazmin yükümlülüğünün doğması için kusurlu bir davranışı mevcut olmalıdır. İdare gerektiği şekilde hareket etmediğinde kusurlu davranmış olacaktır.³⁷

1.3. İdarenin Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Durumlar

Bazı durumlarda idarenin fiili ile ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağı, idarenin fiilinden bağımsız meydana gelen farklı bir olayın araya girmesiyle zayıflayabileceği gibi tamamen ortadan da kalkabilir.³⁸ İdarenin fiili ile zarar arasındaki nedensellik ilişkisini ortadan kaldıran ya da azaltan durumları; mücbir sebep, zarar görenin davranışı, üçüncü kişinin davranışı ve beklenmeyen haller olarak sıralayabiliriz.³⁹

---

³⁵ Gözler, Kaplan, age, s 721

³⁶ Habip Oğuz, "Sorumluluk Hukukunda Kusur", TAAD, Yıl: 7, Sa. 28, 2016, s. 275-276, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52664/694113>, E.T. 02.02.2024

³⁷ Chapus, op, cit., c 1, s. 1249 (Aktaran: Gözler, Kaplan, age, s. 715)

³⁸ Metin Günday, "İdare Hukuku", İmaj Yayınevi, Ankara, 2003, s. 348

³⁹ Gözler, Kaplan, age, s. 722

1.3.1. Zarar Görenin Davranışı

İdarenin eylem ve işlemleri ile ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağının kesilmesine veya zayıflamasına zarar gören kişinin davranışları sebep olabilir. Yargı kararlarında ve öğretide zarar görenin davranışı ‘*zarar görenin kusuru*’ olarak adlandırılmaktadır. Ne var ki Gözler’in belirttiği gibi, zarar görenin zarara sebep olan fiili kusursuz bir davranışından da kaynaklanabilir. Dolayısıyla zarar görenin kusuru yerine zarar görenin davranışı ibaresi daha uygun bir kullanım olacaktır.⁴⁰

Kanaatimizce de zarar görenin davranışı kusurlu veya kusursuz olabilir. Söz konusu davranışın ortaya çıkan zarara etkisine göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Bu nedenle zarar görenin kusuru yerine zarar görenin davranışı ifadesi daha doğru bir kullanım olacaktır.

Zarar görenin davranışı, ortaya çıkan zararın doğrudan sebebinin oluşturuyorsa, zarar görenin davranışına zararın esas nedeni denilebiliyorsa idarenin fiili ile zarar arasındaki illiyet bağı tamamen kesilmiş olacaktır. Bu halde idarenin sorumluluğu tamamen ortadan kalkacaktır. Zarar gören kişinin davranışı ortaya çıkan zarara bir katkı sağlamışsa, yani zarar hem idarenin fiili hem de zarar gören kişinin davranışından kaynaklanıyorsa, idarenin ödeyeceği tazminat açısından zarar gören kişinin davranışının zarara katkısı oranında indirim söz konusu olacaktır. Bu duruma öğretide ‘*müterafik kusur*’ denmektedir.⁴¹

İdarenin ve zarar gören kişinin davranışlarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkan zarara ilişkin şu olay örnek gösterilebilir; İdareye ait bir binanın merdivenlerine yağ dökülmüştür. Dökülen yağ vaktinde temizlenmeyerek merdivenlerin kayganlaşmasına sebep olmuştur. Bir memur iş yerine sarhoş gelmiş, kaygan merdivenlerden çıkarken dengesini yitirmiş ve düşmüştür. Burada görülecektir ki, hem idarenin merdivenleri temizleyerek gerçekleştirmiş olduğu bir hizmet kusuru hem de zarar gören kişinin iş yerine sarhoş gelmesinden kaynaklı bir kusuru mevcuttur. Zarar, her iki kusurun bir araya gelmesinden kaynaklanmıştır.⁴²

⁴⁰ Gözler, ‘*İdare Hukuku Cilt 2*’, s. 1231

⁴¹ Atay, age, s. 727

⁴² Gözler, Kaplan, age, s. 726

Her iki tarafın da kusurlarının birleştiği durumlarda, idarenin ödeyeceği tazminat tutarında bir indirim gündeme gelecektir. Zira zarar sadece idarenin kusurundan kaynaklanmamıştır. Memurun iş yerine sarhoş bir şekilde gelmesi de ortaya çıkan zarara katkı sağlamıştır. Memurun kusurlu davranışının zarara katkısı oranında bir indirim yapılacaktır.

1.3.2. Üçüncü Kişinin Davranışı

Zarar, idarenin fiili veya zarar görenin davranışlarından bağımsız şekilde üçüncü bir kişinin davranışlarından kaynaklanmış olabilir. Üçüncü kişinin davranışı, zarar ile idarenin fiili arasına girerek illiyet bağının kesilmesine neden olmaktadır. Yine burada, zarar görenin davranışında olduğu gibi üçüncü kişinin kusuru yerine üçüncü kişinin davranışı ifadesini kullanmak daha uygun olacaktır. Zira söz konusu davranış kusurlu olabileceği gibi kusursuz da olabilir.⁴³

Üçüncü kişinin davranışı, idarenin kusursuz sorumluluğunu etkilemeyecektir. Öte yandan, kusur sorumluluğunda üçüncü kişinin davranışı ortaya çıkan zararın asıl sebebi ise zarar ve idarenin fiili arasında illiyet bağı kesileceğinden idarenin sorumluluğundan bahsedilemeyecektir. Üçüncü kişinin davranışı ile idarenin fiili bir araya gelerek bir zarar oluşturmuşsa zarar her iki taraf arasında paylaşılır.⁴⁴ İdare tazminatı ödedikten sonra kusuru ölçüsünde üçüncü kişiye rücu eder.⁴⁵

Terör olaylarından kaynaklanan zararın giderilmesi amacıyla idare aleyhine açılmış bir davaya ilişkin olarak Danıştay 10. Dairesi, ortaya çıkan zarar ile idare arasındaki illiyet bağının davacının kusuru tarafından kesildiğini, davacının kusurunun illiyet bağını kesecek derecede olduğunu dolayısıyla zarar ile idare arasındaki nedensellik ilişkisinin ortadan kalktığını ifade ederek davacının temyiz taleplerini reddetmiştir.⁴⁶

---

⁴³ Gözler, age, s. 1239

⁴⁴ Celal Işıklar, “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller”, YBHD, sa. 1, s. 147, 2019, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ybuhukuk/issue/43783/537887>, E.T. 03.02.2024

⁴⁵ Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, “İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar”, Turhan Yayınevi, Ankara, 2014, s. 782

⁴⁶ D. 10. Dairesi, 2008/5366 E., 2012/423 K., T. 8.02.2012, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 03.02.2024

1.3.3. Mücbir Sebep

Mücbir sebebe “*zorlayıcı nedenler*” de denmektedir. Mücbir sebep, idarenin iradesi haricinde meydana gelen, öngörülemeyen ve her türlü dikkat, özenin gösterilmesine rağmen önlenemeyen olaylardır.⁴⁷ Mücbir sebebin üç adet şartı bulunmaktadır. Bunlar; “*dışsallık, öngörülmezlik ve önlenemezlik*.” Özel hukuk bağlamında sayılan şartlarda ilave olarak kusursuzluk şartı aranır.⁴⁸

Mücbir sebep; deprem, yıldırım düşmesi, don gibi tabiat olaylarından veya savaş, grev, ekonomik kriz gibi insana bağlı olaylardan ortaya çıkabilir. Yargı yerlerince, mücbir sebep; önceden öngörülemeyen, doğal, sosyal veya hukuki durumlardan kaynaklanan, failin haricinde gelişen olaylar olarak tanımlanmıştır. Eğer mücbir sebep teşkil edecek bir olay varsa idarenin hem kusur hem kusursuz sorumluluğundan bahsedilemeyecektir.⁴⁹

Öte yandan, mücbir sebepten kaynaklı meydana gelen zarar, idarenin faaliyetleri sonucunda artmış ise idare ağırlaşan zarardan sorumlu olacaktır. Bugün, zamanla gelişen teknoloji ile mücbir sebep uygulamasının giderek azaldığını görüyoruz. Zira artan bilimsel çalışmalar nihayetinde teknolojinin gelişmesi ile yaşanacak felaketlerin önceden öngörülebilme oranları artış göstermektedir. Öngörülmezlik alanının daralması; idarenin elindeki istatistikler, bilgiler, bilimsel veriler, uzman görüşlerinin artmasıyla gerçekleşmektedir.⁵⁰

AYİM’in, deprem gibi mücbir sebepler nedeniyle, zarar gören kişilerin yakınları tarafından idare aleyhine açılmış tazminat davalarına ilişkin idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumlu olduğuna dair kararları vardır. AYİM, ilgili kararlarda, idare ile zararlar arasında nedensellik bağının mevcut olduğunu belirterek idareyi kusursuz sorumluluk kapsamında tazminata tabii tutmuştur.⁵¹

⁴⁷ Günday, age, s. 348

⁴⁸ Çınar Can Evren, “*İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Neden Olarak Mücbir Sebep*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. 14, sa. 1, 2010, s. 281, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48121/608585> E.T. 03.02.2024

⁴⁹ Atay, “*İdare Hukuku*”, s. 724-725

⁵⁰ Gözübüyük, Tan, age, s. 775-776

⁵¹ AYİM. 2. Daire, E. 93/6, K. 93/147, T. 14.04.1993, AYİMBB., (Aktaran: Evren, age, s. 281)

1.3.4. Beklenmeyen Durum

Beklenmeyen durum ve mücbir sebep birbirlerinden farklı kavramlardır. Mücbir sebepte, olay idare dışında gerçekleşmektedir. Olayın meydana geliş sebebi bilinmesine rağmen olayın önlenbilmesi mümkün değildir. Beklenmeyen durumlarda ise olay önlenemez niteliktedir. Ancak zararın kaynaklandığı neden bilinmemektedir. Mücbir sebep, insanın karşı koyamayacağı ve genellikle tabiat kaynaklı olaylardır.⁵²

Beklenmeyen durumlar ise daha çok kişinin kusuru bulunmaksızın ortaya çıkan teknik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Beklenmeyen durumlar idarenin faaliyetleri içerisinde oluşur. İdareye ait bir aracın lastiğinin patlaması beklenmeyen duruma örnek gösterilebilir. Beklenmeyen durum söz konusu olduğunda idarenin kusura dayanan sorumluluğu ortadan kalkacaktır. Fakat idare ile zarar arasındaki bağ ortadan kalkmadığı için idarenin kusursuz sorumluluğu devam edecektir.⁵³

Danıştay tarafından verilen emsal bir kararda, davalı idareye ait orman içinden geçen elektrik nakil hattından çıkan yangın sonucunda, ortaya çıkan zararın idare tarafından karşılanması gerektiğine hükmedilmiştir.⁵⁴ Burada beklenmeyen bir durum söz konusudur. Somut olayda idarenin kusur sorumluluğu bulunmasa da kusursuz sorumluluğu devam etmektedir. Yangın idarenin kendi elektrik hattı nedeniyle çıkmıştır. İdarenin sorumluluğu için gerekli illiyet bağı kesintiye uğramamıştır. Bu nedenle Danıştay'ın verdiği karar kanaatimizce yerindedir. İdare ortaya çıkan zararı tazmin etmekle yükümlüdür.

1.4. Devletin Kamusal Faaliyetlerden Kaynaklı Özel Sorumluluğu

Devletin faaliyetlerinin tamamının idari nitelikte olduğu söylenemez. Devletin idari faaliyetlerinin haricinde yasama ve yargı faaliyetleri de mevcuttur. Ne var ki yürütme organının bütün faaliyetleri de idari nitelikte değildir.⁵⁵ Bu başlıkta

---

⁵² Evren, "İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Neden Olarak Mücbir Sebep", s. 272

⁵³ Gözübüyük, Tan, age, s. 778-779

⁵⁴ D. 10. Daire, 1987/2096 E., 1990/230 K., T. 12.02.1990, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 05.02.2024

⁵⁵ Gözler, Kaplan, age, s. 681

devletin idari faaliyetler haricindeki yasama ve yargı faaliyetlerinden kaynaklanan özel sorumluluğunu inceleyeceğiz.

1.4.1. Yasama Faaliyetlerinden Kaynaklı Sorumluluk

Fransız hukukuna baktığımızda 1938 yılına kadar devletin yasama faaliyetlerinden sorumsuzluğu kabul edilmiştir. 1938 yılında Fransız Danıştay'ı tarafından verilen, *'La Fleurette'* kararı ile devletin yasama faaliyetleri nedeniyle sorumluluğu kabul edilmiştir. Söz konusu karar uyarınca, yasama faaliyetleri nedeniyle sorumluluk, kişilerin yasal düzenlemelerden kaynaklı uğramış oldukları zararların tazmin edilmesini gerektirmektedir. Bu tazmin kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi esasına dayanılarak gerçekleştirilmelidir.⁵⁶

Türkiye'de yasama faaliyetleri TBMM'ye aittir. Danıştay'da, AYİM'de kanunların yapımı ve uygulanması nedeniyle devletin sorumluluğu kabul etmemişlerdir. Ancak yasama organının idari faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu faaliyetlere idari personelin *'disiplin işlemleri, işe alımları, azilleri, emeklilikleri'* örnek gösterilebilir. Sayılan personellerin ve yasamanın idari organlarının bir başka kişiye verdikleri zararlardan kaynaklı davalar idari yargıda görülür. Örneğin TBMM'nin malvarlığı ve personeli TBMM Başkanlığı tarafından yönetilmektedir. TBMM Başkanlığı görevlerini yerine getirirken bünyesinde kendi malvarlığı ve personeli ile yaptığı bazı işlemler gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirmiş olduğu kendi eylem ve işlemleri nedeniyle üçüncü kişilerde bir zarar meydana gelebilir. Ortaya çıkan zararların tazmini talebiyle açılan davalar idari yargıda görülecektir.⁵⁷

1.4.2. Yargı Faaliyetlerinden Kaynaklı Sorumluluk

1982 Anayasası'nın 9. maddesi uyarınca yargı yetkisi hukukumuzda bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından kullanılır.⁵⁸ Yargı faaliyetlerinden dolayı aksine kanuni bir düzenleme bulunmadıkça devlet sorumlu tutulamayacaktır. Yargı kararlarının uygulanmasından doğan zararlar *'kamu zararı'* kapsamında

⁵⁶ Tan, Bayazıt, age, s. 433

⁵⁷ Gözler, *'İdare Hukuku Cilt 2'*, s. 958-959

⁵⁸ 1982 Anayasası m.9: *'Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.'*

değerlendirilmektedir. Mahkemeler ve hakimler yerine getirdikleri görevleri nedeniyle kural olarak sorumlu olmayacaklardır.⁵⁹

Yargıtay; hakimlerin görevlerini yerine getirirken bağımsız olduğunu, bu sebeple TBK'nın 66. Maddesi uyarınca hakimlerin vermiş oldukları kararlar nedeniyle devlet aleyhine tazminat davası açılmayacağını belirtmiştir. Yine Anayasa'nın 125. Maddesinin 5. Fıkrası baz alınarak idare aleyhine doğrudan doğruya bir tazminat davası açılmayacaktır.⁶⁰

Yargı faaliyetlerinden kaynaklı sorumsuzluk halinin esası '*mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine*' dayanmaktadır. Bu ilke 1982 Anayasası'nın 138. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin 2. fıkrası uyarınca hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisi kullanılırken mahkemelere emir ve talimat veremeyecektir.⁶¹ Bu sebeple hiçbir makam ve merci ile bağlantısı olmayan yargı makamı faaliyetleri nedeniyle devletin sorumluluğuna gidilemeyecektir.⁶²

Bu durumun hukukumuz yönünden bir istisnası bulunmaktadır. CMK'nın 141. maddesi uyarınca kanuna aykırı yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen kişiler meydana gelen maddi, manevi zararlarını devletten talep edebileceklerdir.

AİHM kararları da yargı organının sorumsuzluğuna bir istisna teşkil etmektedir. Makul sürelerde, adil bir yargılanma yapılmaması, savunma hakkının ihlal edilmesi gibi sebeplerle devlet aleyhine AİHM tarafından tazminata hükmedilmektedir. Görülüyor ki, AİHM çerçevesinde yargı organı faaliyetlerinden sorumludur.⁶³

İdarenin Sorumluluğu başlığı altında genel olarak idarenin sorumluluğunun tarihçesini, şartlarını, sorumluluğu azaltan, kaldıran halleri, devletin yasama ve yargı

---

⁵⁹ Gözübüyük, Tan, age, s. 786

⁶⁰ Tan, Bayazıt, age, s. 434

⁶¹ 1982 Anayasası m. 138/2.: '*Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.*'

⁶² Osman Ermumcu, '*Hakimlerin Hukuki Sorumluluğu*', Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011, s.21, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=5hgMHVOUScGx9tpnUYDjMg&no=3tm-t9-sFgCOCLexnJuXbQ> E.T. 07.02.2024

⁶³ Ermumcu, age, s. 21

faaliyetleri nedeniyle sorumluluğunu veya sorumsuzluğunu inceledik. Bölümün ikinci ve üçüncü başlıklarında idarenin sorumluluğunun türlerini inceleyeceğiz.

2. İdarenin Kusur Sorumluluğu

2.1. Kusur Kavramı

Kusur kelimesinin anlamı TDK'de "*bilerek veya bilmeyerek bir işi gereği gibi yapmama*" durumu olarak tanımlanmıştır.⁶⁴ İdare, eylem ve işlemlerini icra ederken, işin gereklerine uygun bir şekilde yerine getirmediği veya eylem ve işlemlerini hiçbir şekilde icra etmediği takdirde kusur sorumluluğu gündeme gelecektir.

2.2. İdarenin Kusur Sorumluluğunun İncelenmesi

Geçmişten günümüze idarenin sorumluluğunun doğumunu hem kendi hukukumuzda hem Fransız hukukunda incelediğimizde en başında idarenin kusur sorumluluğunun kabul edildiğini, kusursuz sorumluluk halinin ilerleyen zamanlarda ortaya çıktığını görüyoruz. İdarenin sorumluluğu kavramı denildiğinde esas olarak kusur sorumluluğu ifade edilmektedir.

"İdarenin kusurlu sorumluluğu kural, kusursuz sorumluluğu ise istisnadır."

İdarenin kusur sorumluluğu, idarenin kusurlu şekilde gerçekleştirdiği eylem ve işlemlerinden doğmaktadır. İdare kusurlu hareketleri nedeniyle meydana gelen zararı tazmin etmekle yükümlüdür.⁶⁵

Danıştay'da idarenin sorumluluğunun temelini kusur sorumluluğuna dayandığını bazı emsal kararlarında belirtmiştir. 10. Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda; hizmet kusurundan doğmuş sorumluluğun, idarenin sorumluluğunun doğrudan ve asli nedenini oluşturduğunu, öncelikle hizmet kusurunun varlığının incelenmesi gerektiğini, hizmet kusuru mevcut değilse kusursuz sorumluluk haline bakılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁶ İdarenin kusurlu sorumluluğu ülkemiz hukukunda gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında "*hizmet kusuru*" kavramı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

⁶⁴ <https://sozluk.gov.tr> E.T. 09.02.2024

⁶⁵ Gözler, age, s. 974

⁶⁶ D. 10. Dairesi, 2007/3301 E., 2008/2939 K., T. 29.04.2008, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 12.02.2024

2.2.1. Hizmet Kusuru

Hizmet kusuru kavramı hukukumuzda Fransız hukukundan geçmiştir. Ne Fransa’da ne de ülkemizde bu kavramın tanımı mevzuatta bulunmamaktadır. Kavram yargı kararlarınca tanımlanmıştır. *‘‘Bu durum idare hukukunun içtihadı bir hukuk dalı olmasının en büyük göstergesidir.’’* Doktrinde içtihadlardan yola çıkılarak bir tanımlama yapılmıştır.⁶⁷

Danıştay hizmet kusuru kavramını *‘‘Genel olarak hizmet kusuru bir kamu hizmetinin kuruluş ve işleyişindeki aksaklık ve bozukluk’’*⁶⁸ şeklinde ifade edilmiştir. Öğretide bu tanımdan yola çıkılarak *‘‘idarenin gerçekleştirdiği bir hizmetin kuruluşunda, yürütülmesinde ve düzenlenmesinde meydana gelen aksaklıklar’’* olarak tanımlanmıştır. Hizmet kavramı sadece kamu hizmetlerini kapsamamaktadır, idarenin genel olarak bütün görevlerini ifade etmektedir.⁶⁹

İdare kamu hizmetini gereği gibi yerine getiremiyorsa veya yürütülen kamu hizmeti günün koşulları ile uyumsuzsa idarenin hizmet kusuru nedeniyle sorumluluğu gündeme gelecektir. Hizmet kusurunun özelliklerini Atay’ın belirttiği beş temel niteliğini dikkate alarak bir sonraki başlıkta inceleyeceğiz.⁷⁰

2.2.2. Hizmet Kusurunun Özellikleri

Kamu hizmetlerini idare adına kamu görevlileri yürütmektedir. Kusurlu hareketler kamu görevlilerinden kaynaklansa da kusur bu kişilere yükletilemez.⁷¹ Hizmet kusuru, idare bünyesinde çalışan kişilerden bağımsızdır. İdare bünyesinde çalışan kişilerin herhangi bir kusurları bulunmasa dahi hizmetin işleyişinde bir aksaklık varsa hizmet kusuru gündeme gelecektir.⁷²

İdari sorumlulukta kusur sorumluluğu esas, kusursuz sorumluluk istisnai olduğu için somut olayda öncelikle hizmet kusurunun varlığına bakılmalıdır. Danıştay yukarıda belirttiğimiz emsal kararında, ilk önce hizmet kusuru araştırması

---

⁶⁷ Atay, age, s. 684

⁶⁸ D. 10. Dairesi, 1994/7359 E., 1995/3559 K., T. 13.07.2007, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 12.02.2024

⁶⁹ Günay, age, s. 332

⁷⁰ Atay, age, s. 686

⁷¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, age, s. 112

⁷² Günay, age, s. 333

yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Hizmet kusuru, idarenin doğrudan ve asli bir sorumluluğu ifade etmektedir.⁷³

Hizmet kusurunun varlığının ispatı için kusurlu kişinin bulunmasına ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla hizmet kusuru anonim bir niteliğe sahiptir. Hizmet kusurunda kusurun kamu görevlileri ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Kusur, hizmetin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle hizmeti gerçekleştiren kamu görevlisinin kusuru bulunsa bile durum değişmeyecektir. Bu durumda sadece idarenin ilgili memura rücu hakkı söz konusudur. Hizmet kusurunun niteliği zamana ve içinde bulunduğu şartlara göre değişiklik gösterecektir. Kusur, her bir somut olayın özelliğine göre yargı makamlarınca tespit edilmelidir. Bu durum hizmet kusurunun esnekliğini göstermektedir.⁷⁴ Aynı zamanda hizmet kusuru geneldir. Bütün kamu hizmetleri açısından geçerli olan bir sorumluluktur.⁷⁵

Hizmet kusuru karşımıza ağır hizmet kusuru şeklinde çıkabilmektedir. Ağır hizmet kusuru, aynı şartlar içerisinde mevcut, hiçbir idarenin işlemeyeceği kusuru ifade etmektedir. Ağır hizmet kusuru kavramı içerisinde risk bulunan faaliyetler açısından önemlidir. Riskli faaliyetlere; kolluk faaliyetleri, sağlık hizmetleri örnek gösterilebilir. Danıştay, riskli olaylara ilişkin olarak geçmiş tarihli bazı kararlarında ağır hizmet koşulunu gerekçe göstermiştir.⁷⁶ Kanaatimizce, idarenin sorumluluğunun doğması için kusur yeterli olacaktır.

2.2.3. Hizmet Kusurunun Sebepleri

Hizmet kusurunu meydana geliş şekli açısından doktrin ve içtihatları dikkate alarak üç başlık altında inceleyeceğiz. Hizmetin hiç işlenmemesi, geç işlenmesi veya kötü işlenmesi hizmet kusuruna neden olmaktadır. Bu ayrım mutlak değildir. Hizmet kusuru burada belirtilenler haricinde bir nedenle de meydana gelebilir.⁷⁷

---

⁷³ Atay, age, 687

⁷⁴ Atay, age, s.692- 693

⁷⁵ Çağlayan, age, s. 646

⁷⁶ Ahmet Said Yücesan, "İdarenin Sorumluluğunun Koşulu Olarak Ağır Hizmet Kusuru", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019, s. 8-11, <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET000890.pdf>, E.T. 13.02.2024

⁷⁷ Çağlayan, age, s. 647

2.2.3.1. Hizmetin Geç İşlenmesi

İdare kamu hizmetlerini yerine getirirken, hizmetin sunulması, hizmetin yerine getirilmesi için gereken sürenin üzerine çıkıyorsa ve hizmet süresinde yerine getirilmediği için kamu hizmeti nedeniyle bir zarar meydana gelmişse idarenin hizmet kusuru gündeme gelecektir.

Günday, hizmetin olağanüstü bir gecikme ile gerçekleştirilmesini hizmetin geç işlenmesi olduğunu belirtmiştir. İdare hizmetin niteliğine göre kendisinden beklenen süre içerisinde hizmeti sunamamış ise hizmet kusuru oluşacaktır. Bazı durumlarda yasalarda istisnai şekilde kamu hizmetlerinin görülme süreleri belirlenmiştir. İdarenin hizmeti işleme süresi yasada düzenlenen sürelerin üzerine çıktığında hizmet geç işlenmiş olacaktır. Ne var ki çoğunlukla bu şekilde bir süre öngörülmemiştir. Herhangi bir süre öngörülmediği takdirde somut olayın özelliklerine göre bir belirleme yapılacaktır.⁷⁸

Yasal düzenlemelerde herhangi bir süre belirtilmese de, idare Danıştay içtihatları uyarınca kamu hizmeti *“makul süre içerisinde”* gerçekleştirmelidir. Makul süre her olayın özelliğine göre belirlenecektir. Örneğin, acile getirilen bir hastaya müdahalede gecikilmesi nedeniyle bir zarar meydana gelmişse hizmetin geç işlenmesi nedeniyle bir hizmet kusuru olduğunu söyleyebiliriz. Fakat somut olayın özelliğine göre haklı şekilde yavaş müdahalede bulunulması hizmet kusuruna neden olmayacaktır.⁷⁹

İdareler değişen ve gelişen çağa uyumlu faaliyetler yürütmelidir. Teknolojinin zamanla gelişmesiyle idareler de işlemlerin hızlı bir şekilde yürütülmesi adına gerekli çalışmaları yapmalıdır. Danıştay 10. Dairesi verdiği bir kararda, değişen teknolojinin imkanlarından faydalanılarak, işlemlerin hızlandırılması için çalışmaların yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Kararda, somut olaya konu söz konusu

---

⁷⁸ Günday, age, s. 334-335

⁷⁹ Çağlayan, age, s. 648

yazışmaların idare tarafından gerekli sürede yapılmayarak hizmet kusurunun bulunduğu hükmedilmiştir.⁸⁰

2.2.3.2. Hizmetin Kötü İşlenmesi

Hizmet gereği gibi yerine getirilmediği takdirde hizmetin kötü işlenmesi hali söz konusu olacaktır. Diğer yandan, hizmetin hangi durumlarda kötü olduğunu saptamak her zaman pek mümkün değildir. Keza hizmetin niteliği, idarenin sahip olduğu imkanlara ve içinde bulunduğu zamana, koşullara göre belirlenecek olup, her olay bazında ayrı bir değerlendirme yapılmalıdır.⁸¹ Kaldı ki, hizmet kusuru hallerinin tümü hizmetin kötü işlenmesine neden olmaktadır.⁸²

Danıştay; ‘*hizmetin mevzuata uygun yürütülmemesini*’, AYİM; ‘*hizmetin yetersiz ve gerekli dikkat ve özen gösterilmeksizin yürütülmesini*’ hizmetin kötü işlenmesi olarak kabul etmiştir. Öte yandan Danıştay, idarenin faaliyetlerinden kaynaklanan zararları genel açıdan hizmetin kötü işlenmesi olarak değerlendirmektedir.⁸³

Emsal olarak Danıştay 8. Dairesi verdiği bir kararda, ‘*dava konusu asansör kazasının meydana gelmesinde hizmetin kötü işlemesi nedeniyle hizmet kusurunun bulunduğu,*’⁸⁴ Yine 8. Daire’nin bir kararında, ‘*proje kapsamında gerçekleştirilen gezinin denetim ve gözetim sorumluluğunun davalı idareye ait olduğu ve meydana gelen olayda hizmetin kötü işlemesi şeklinde hizmet kusurunun ortaya çıktığı*

⁸⁰ D. 10. Dairesi, 2005/7545 E., 2007/5333 K., T. 20.11.2007, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 13.02.2024, ‘*Bilgi ve belge akışının hızlandığı, iletişimin kolaylaştığı günümüzde, uzun zaman alan bazı haberleşmelerin daha kısa sürede çözümlenebilir hale geldiği şüphesizdir. İdareler tarafından, bu kolaylığı hayata taşıyan teknoloji imkânlarından faydalanmak suretiyle, işlemlerin hızlandırılmasını sağlayacak çalışmalar yapılması kaçınılmazdır. Davalı idarece, gerekli yazışmaların zamanında ve en kısa sürede neticelenecek şekilde yapılmayarak, 8 ay gibi bir süre sonunda davacının isteminin yerine getirilmesinde, görevli personelin ve dolayısıyla da idarenin hizmet kusuru bulunmakta...*’

⁸¹ Günay, age, s. 333

⁸² Aysema Pelin Şaşmaz, ‘*İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış*’ Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, C. 2, sa. 2, 2016, s. 218, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kkujebp/issue/33326/370953> E.T. 14.02.2024

⁸³ Çağlayan, age, s. 647

⁸⁴ D. 8. Dairesi, 2019/5417 E., 2022/4392 K., T. 24/06/2022, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 14.02.2024

*anlaşılma*la,’’⁸⁵ şeklinde açıklamalar ile idarenin hizmeti kötü işlemesi nedeniyle hizmet kusurunun bulunduğu yönünde kararlar vermiştir.

2.2.3.3. Hizmetin Hiç İşlenmemesi

İdare yerine getirmesi gereken kamu hizmetlerini hiçbir şekilde icra etmediğinde hizmetin hiç işlenmemesi söz konusu olacaktır. Hizmetin hiç işlenmemesi nedeniyle hizmet kusurunun idarenin bu hizmeti yürütme yükümlülüğünün olması gerekir. İdarenin bir yükümlülüğü söz konusu ise o hizmeti yerine getirmeme gibi bir serbestisi bulunmamaktadır. Bu durum bağlı yetkiyi ifade etmektedir. Bağlı yetkinin mevcut olduğu yerde idarenin hizmeti yürütmesinde takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bağlı yetki bulunduğu takdirde idare yükümlülüklerini yerine getirmediğinde hizmetin hiç işlenmemesinden hizmet kusuru meydana gelecektir. Ancak idareye takdir yetkisi verildiği durumlarda, yetkinin hukuka uygun kullanılıp kullanılmadığına dikkat etmek gerekir. İdare kendisine tanınmış takdir yetkisini hukuki sınırlar içerisinde kullanılmalıdır. İdare takdir yetkisini hukuka aykırı bir şekilde, yani belirlenmiş sınırların dışına çıkararak kullanırsa ortaya çıkan zararı gidermekle yükümlü olacaktır.⁸⁶

Hizmetin hiç işlenmemesine; trafikte veyahut bayındırlık çalışmaları nedeniyle konulması gereken işaretlerin konulmaması ya da kolluk güçlerinin görevlerini yerine getirmemesi halleri örnek gösterilebilir.⁸⁷

Doktrinde, Anayasanın 65. maddesinden⁸⁸ yola çıkarak hizmetin hiç işlenmemesinden kaynaklanan kusuru, idarenin mali gücünün yetersizliğinin meydana gelmiş ise, hizmet kusurundan bahsedilebilir mi? sorusu gündeme gelmiştir. Danıştay 12. Dairesi'nin verdiği 1972 tarihli kararda; Anayasanın 65. Maddesi uyarınca idarenin hukuken sorumluluğuna hükmedilmemiş olup, dere yataklarının temiz ve bakımlı tutulması idarenin teknik ve mali imkanlarına bağlı olduğunu, bu sebeple doğan zararlardan idarenin sorumlu tutulamayacağını belirtilmiştir.

⁸⁵ D. 8. Dairesi, 2017/5920 E., 2022/4235 K., T. 17.06.2022, <https://karararama.danistay.gov.tr> E.T. 14.02.2024

⁸⁶ Atay, age, s. 700

⁸⁷ Tan, Bayazıt, age, s. 439

⁸⁸ 1982 Anayasası m. 65: ‘‘Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.’’

Günday mali gücün yetersizliğinden kaynaklanan sorumluluk hallerinin sınırlanması gerekliliğinden bahsetmiştir. Diğer türlü, idare her durum ve koşulda mali gücünün eksikliğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulabilecektir. Anayasanın 65. maddesi, idarenin mali kaynaklarının yetersizliğinden kaynaklanan sorumsuzluğunu ekonomik ve sosyal açıdan sınırlamıştır. Dolayısıyla, kolluk faaliyetini gerçekleştirmeyen idarenin Anayasanın 65. maddesine dayanarak sorumsuzluğunu ileri süremeyecektir. Yine idare yürütmeye başladığı bir kamu hizmetini mali kaynaklarının yetersizliğini sebep göstererek yürütmeyi bırakırsa sorumluluktan kurtulamayacaktır.⁸⁹

AİHM'nin de hizmetin hiç işlenmemesi nedeniyle meydana gelen zararlar nedeniyle Türkiye'nin sorumluluğuna hükmettiği kararları vardır. "*Öneryıldız-Türkiye*" kararı bu duruma emsal bir karar teşkil etmektedir. Başvuru, belediyenin işletmesinde meydana gelen bir patlama dolayısıyla 19 kişinin vefat etmesi üzerine yapılmıştır. Büyük Daire; somut olayda, bir işletme riskinin bulunduğunu belirterek, yetkili birimler tarafından bu riskin ortaya çıkmaması için tedbir alınmamış olması nedeniyle Türkiye'nin tazminat sorumluluğunun doğduğuna karar vermiştir.⁹⁰

2.2.4. Kişisel Kusur

Kişisel kusur kavramı; kamu görevlisinin sorumluluğunu ifade ederek, iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kamu görevlisinin davranışı, yerine getirdiği görevin dışında kalıyor ise, salt kişisel kusur meydana gelecektir. Salt kişisel kusur sorumluluğu özel hukuktaki haksız fiil sorumluluğu kapsamına girmektedir. Ancak, kamu görevlisinin kusuru göreviyle ilişkili olup, aynı zamanda görevinden ayrılabilir bir nitelik taşıyorsa kişisel kusur oluşacaktır.⁹¹ Zararın giderilmesinde idari yargı yerleri sorumlu olacaktır.

Kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından doğan sorumlulukları hizmet kusuru kapsamında değerlendirilmektedir. Kişisel kusur kavramı; AYM tarafından, idare hukukuna özgü, kamu görevlisinin görevi ve sıfatından kaynaklı, kamu

---

⁸⁹ Günday, age, s. 336

⁹⁰ Deniz, "*İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayrımı*", s. 208

⁹¹ Çağlayan, age, s. 656

görevlilerinin yürüttükleri kamu hizmetinin araçları, hizmetin kendisi ile bir bağlantısı olan kusur türü olduğu belirtilmiştir. Kamu görevlisinin kişisel kusurlarından doğan zararlardan idare doğrudan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından kaynaklı sorumluluğu da asli bir sorumluluktur.⁹²

Anayasa'nın 129. maddesinin 5. fıkrası; kamu görevlerinin görevleri esnasında işledikleri hizmet kusurundan kaynaklı tazminat davalarının ancak idare aleyhine açılacağını hüküm altına almıştır.⁹³ Yine 40. maddenin 3. fıkrası; kişinin, kamu görevlisinin haksız işlemlerinden kaynaklı uğradığı zararların devlet tarafından tazmin edileceğini belirtmiştir.⁹⁴ 657 sayılı DMK'nın 13. maddesinde; kişilerin kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken uğramış olduğu zararların tazmini için ilgili kurum aleyhine dava açılması gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁵

Söz konusu düzenlemeler doğrultusunda kamu görevlerinin haksız fiil sorumluluğu kapsamına girmeyen salt kişisel kusur niteliği taşımayan, görevleriyle ilişkili bir nitelikte olan kişisel kusurlarından ilgili idare doğrudan sorumlu olacaktır.

Doktrinde, kamu görevlilerinin kişisel kusurları nedeniyle kendilerine doğrudan dava açılıp açılmayacağı hakkında tartışmalar mevcuttur. Bazı görüşler⁹⁶ yukarıda ifade edilen, ilgili düzenlemeler uyarınca kamu görevlilerine karşı adli yargıda doğrudan dava açılmayacağını belirtirken, diğer bir görüş; bu düzenlemelerin kişisel kusur dışında düzenlendiği, hizmetten ayrılabilen davranışların kişisel kusur olabileceği bu nedenle adli yargıda doğrudan dava açılmasına engel teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Konuyla ilgili yargı mercileri, ilgili hükümler uyarınca kamu görevlisine adli yargıda dava açılabilirliği yönünde kararlar vermiştir.⁹⁷

⁹² Akyılmaz, Sezginer, Kaya, age, s. 113-115

⁹³ 1982 Anayasası m. 129/5: "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir."

⁹⁴ 1982 Anayasası m. 40/3: "Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da,kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır."

⁹⁵ 657 sayılı DMK m. 13: "Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.657.pdf> E.T. 10.02.2024

⁹⁶ Gözler, Kaplan, age, s. 692

⁹⁷ Çağlayan, age, s. 659

Uyuşmazlık Mahkemesi; emsal bir kararında, ‘*kamu görevlisinin görev ve yetkilerinden, resmi sıfatından ayrılabilen, suç biçimine dönüşerek idari olma özelliğini yitiren eylemlerin ilgili düzenlemelerin korumasının dışında kaldığı*’ bu nedenle, doğrudan kamu görevlisine karşı doğrudan doğruya adli yargı yerlerinde tazminat davası açılabileceği ifade edilmiştir. ⁹⁸ AYİM’de; kamu görevlilerinin, görevlerinin kapsamı dışında kalan fiilleri nedeniyle, görevlilerin kişisel sorumluluğuna gidilebileceğini kabul etmiştir. ⁹⁹

Bu noktada Uyuşmazlık Mahkemesi’nin ve AYİM’nin verdiği kararlar yerindedir. Zira, kamu görevlisinin yürüttüğü hizmetten tamamen bağımsız bir niteliği olan ve kamu görevlisinin sıfatından ayrılabilen, idari fiil özelliğini kaybeden davranışlar nedeniyle kamu görevlisinin bizzat kendisi sorumlu olacaktır. Doğrudan doğruya adli yargı yerlerinde dava açılabilecektir. Ancak yukarıda belirtilen ilgili düzenlemeler uyarınca kamu görevlisinin kusuru yürüttüğü görevi ile ilişkili, yerine getirdiği kamu hizmetinden bağımsız düşünülemez bir nitelikte ise idari yargı merci görevli olacaktır.

2.3. Hizmet Kusuru ile Kişisel Kusurun Karşılaştırması

Hizmet kusuru da kişisel kusur da kamu görevlileri tarafından işlenen kusur çeşitleridir. Ne var ki, hizmet kusurunda kamu görevlisinin kusuru kamu hizmetinde ayrılmaz bir nitelik taşımaktadır. Kusur ile fiil iç içe geçmiş bir haldedir. Ancak kişisel kusurda ise; kamu görevlisinin kusuru, her ne kadar hizmet ile bir bağlantısı olsa dahi kamu hizmetinden ayrı bir nitelik taşımaktadır. Gözler’e göre; kişisel kusurun mevcut olmadığı her halde hizmet kusuru bulunmaktadır. ¹⁰⁰

Kişisel kusur; doktrinde, kamu görevlisinin gerçekleştirdiği görevi haricinde, kamu görevlisi sıfatından ayrı tutulabilen kusurlu hareketlerini ifade etmektedir. Kişisel kusur, özel hukuktaki haksız fiil kavramını karşılamaktadır. Kişisel kusur mevcut olduğu durumlarda yalnız kusurlu kamu görevlisine adli yargıda dava

---

⁹⁸ Uyuşmazlık Mahkemesi, E. 1992/15, K. 1992/18, T. 18.05.1992, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 11.02.2024

⁹⁹ AYİM. E. 1974/2716, K. 1976/127 T. ? (Aktaran: Çağlayan, age, s. 660)

¹⁰⁰ Gözler, Kaplan, age, s. 687

açılacaktır.¹⁰¹ Farazi bir örnek vermek gerekirse, hastasıyla tartışan bir doktorun hastasına zarar vermesi durumunda kişisel kusur oluşacaktır.

Öğretide ve yargı içtihatlarında; hizmet kusuru, kamu görevlisinden bağımsız olarak, genel ve objektif bir şekilde kamu hizmetinin hiç işlenmemesi, geç işlenmesi veya kötü işlenmesi nedeniyle meydana gelmektedir. Hizmet kusurunun oluşması için, kamu görevlisinin kusurunun mevcudiyeti önemli değildir. Kişisel kusur ise; kamu görevlilerinin, görevleri esnasında ve görevleri ile ilgili ancak görevlerinden ayrılabilen gerçekleştirdikleri kusurlu davranışlarını ifade etmektedir. Görevlerinden tamamen bağımsız gerçekleştirdikleri kusurlu davranışları kişisel kusurun kapsamına girmeyecektir. Hizmet kusuru ve kişisel kusur zaman zaman karışabilmektedir. Örneğin; kamu görevlisi mahkeme kararlarını uygulamadığı takdirde kişisel kusuru gündeme gelecektir. İdare de mahkeme kararının uygulanmaması nedeniyle hizmetin kötü işlenmesi gündeme gelecek ve hizmet kusuruna neden olacaktır.¹⁰² İlgili husus İYUK'un 28. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında düzenlenmiştir.¹⁰³

Danıştay; kusurların birleşmesi halinde, ister kişisel kusura dayanılarak adli yargıda tazminat davası, ister hizmet kusuru nedeniyle idari yargıda tazminat davası açılabileceğini belirtmiştir.¹⁰⁴

3. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu

İdare hukukunda, idarenin sorumluluğunun kabul edilmesi başlangıçta sadece kusura dayanmıştır. 19. yüzyılda sosyal devlet anlayışının gelişmesi ve bu gelişime bağlı olarak idarenin yürüttüğü hizmetlerin artmasıyla hizmet kusuru zararların tazmini konusunda yetersiz bir hale gelmiştir. Zaman içerisinde gelişen teknoloji ile

---

¹⁰¹ Deniz, "İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayrımı", s. 232

¹⁰²Yasin Söyler, "Yargıtay Kararları Işığında Kişisel Kusur", GÜHFD, c. 14, sa. 2, 2010, s. 563-565, https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_2_18.pdf, E.T. 11.02.2024

¹⁰³ 2577 sayılı İYUK m. 28/3-4: " Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir."

"Mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde tazminat davası ancak ilgili idare aleyhine açılabilir."

¹⁰⁴Gözler, age, s. 1035

kişilerin ihtiyaçları değişerek farklı kamu hizmetleri ortaya çıkmış ve bu durum idarenin kişilere zarar verme ihtimalinin artmasına neden olmuştur. Tüm bu sebeplerle hakkaniyet gereği olarak idarenin kusur sorumluluğunun yanında kusursuz sorumluluğu da kabul edilmiştir. Artık sadece bir illiyet bağının mevcut olması halinde kusur şartı aranmaksızın idarenin sorumluluğu gündeme gelecektir.¹⁰⁵

Somut olayda, idarenin sorumluluğu değerlendirilirken öncelikle kusur sorumluluğu esas alınacaktır. Kusur mevcut değilse kusursuz sorumluluk ilkeleri araştırılacaktır.¹⁰⁶

3.1. İdarenin Kusursuz Sorumluluğunun Oluşumunun Tarihçesi

İdarenin, 20. yüzyıla kadar sadece ‘‘kusur ilkesi’’ sorumluluğunun kaynağı olmuştur. Değişen zamanda hukuk devleti, eşitlik, ilkelerinin ve sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile idarenin sorumluluğunda zarar gören taraf lehine uygulamalar yapılmasını gerektirmiştir. İdarenin faaliyet alanlarının genişlemesi, teknolojinin ilerleyişi, zararı doğuran olay ile idare arasındaki bağlantının kurulmasını ve kusurun ispatını güçleştirmiştir. Dolayısıyla kusurun ispat edilememesi, halinde zarara uğrayan kişilerin bu zarara tek başına katlanması gerekecek ve idarenin sorumluluğu gündeme gelmeyecektir. Bu bazı durumlarda hakkaniyete, hukuka uygun değildir. Tüm bu sebeplerle idarenin sorumluluğu anlayışında değişiklikler yapılarak, bazı durumlarda idarenin kusuru bulunmasa dahi, belli koşullar çerçevesinde idarenin kusursuz sorumluluğunun varlığı da kabul edilmiştir.¹⁰⁷

İdarenin kusursuz sorumluluğu anlayışı ilk olarak Fransız Hukukunda kabul edilmiştir. Sorumluluğun ortaya çıktığı ilk karar; Fransız Danıştay’ının verdiği ‘‘Cames’’ kararıdır. Söz konusu karar verilinceye kadar ne kamu hukukunda ne de özel hukukta kusursuz sorumluluk ile ilgili herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Kusursuz sorumluluk teorisi idare hukukunda ortaya çıkarak gelişen bir sorumluluk türüdür.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵Günday, age, s. 342

¹⁰⁶Akyılmaz, Sezginer, Kaya, age, s. 115

¹⁰⁷Atay, age, s. 710

¹⁰⁸Gözler, age, s. 1073

“*Cames Kararına*” konu olayda; idarenin tershanelerinde çalışan bir işçi, işyerinde çalışma esnasında sakatlanmıştır. Olay üzerine sakat kalan işçi idareye karşı Danıştay’da dava açmıştır. İdare, olayda hiçbir şekilde kusurunun bulunmadığını ileri sürse de, Danıştay; işçinin somut olaya dair herhangi bir kusurunun, tedbirsizliğinin mevcut olmadığını ve devletin kişileri “*risklere karşı koruma yükümlülüğünün*” olduğunu ifade ederek meydana gelen zararın idare tarafından tazmin edilmesine karar vermiştir. Kararda açıkça kusursuz sorumluluk ilkesine yer verilmese de, idarenin bu yönde sorumluluğuna dair hüküm kurulması kusursuz sorumluluk ilkesinin uygulama göstergesidir. Söz konusu karar aynı zamanda “*mesleki risk ilkesinin*” ortaya çıktığı ilk karar olmuştur.¹⁰⁹

Kusursuz sorumluluk ile ilgili Danıştay’ın kararlarında farklı ilkelere dayandığı görülmektedir. Bazen “*hukuk devleti ilkesi*” gereğince idarenin, zararları tazmin etmesi gerektiğini, bazen de “*kamu külfetleri karşısında eşitlik*”, “*eşitlik ve adalet*” ilkeleri gereğince idarenin tazmini ortaya koymuştur. İdarenin hem kusursuz sorumluluk esasları uyarınca hem de hizmet kusuru nedeniyle sorumluluğunu “*sosyal devlet ilkesine*” dayandırmıştır. Bazen de bu durumu “*sosyal hukuk devleti*” ilkesi ile açıklamıştır. Görülüyor ki; Danıştay kararlarında bir bütünlük mevcut değildir. Konuyla ilgili görüş birliğinde olduğu tek ilke “*sosyal risk ilkesi*”dir. Özellikle terör olayları nihayetinde meydana gelen zararların topluma mal edilmesinin sosyal devlet ilkesine uygun olmayacağını belirtmiştir.¹¹⁰

Kusursuz sorumluluk ile idarenin sorumluluk alanı genişlemiştir. Günümüzde idare meydana gelen zararda hiçbir kusuru bulunmasa dahi gerekli koşullar sağlandığında hakkaniyet gereği zararı tazmin ile yükümlü olacaktır. Çalışmamızın devamında kusursuz sorumluluğun özelliklerini ve dayandığı ilkeleri inceleyeceğiz.

3.2. Kusursuz Sorumluluğun Özellikleri

Kusursuz sorumluluk uyarınca, idarenin gerçekleştirdiği eylem ve işlemleri nedeniyle bir zarar ortaya çıktığında, idarenin, eylem veya işlemi gerçekleştiren kamu görevlisinin hiçbir kusuru mevcut olmasa da hatta idarenin fiilleri hukuka

¹⁰⁹ Heinz R. HINK, “*Governmental Liability for Risk under French and German Law*”, Rutgers Law Review, c. 19, sa. 3, 1965, (Aktaran: Durkal, “*İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli*”, s. 168)

¹¹⁰ Durkal, “*İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli*” s. 179-180

uygun olsa dahi ortaya çıkan zararlardan idare sorumlu olacaktır. Kusursuz sorumluluk “*tam hukuki sorumluluk*” halidir. İdare somut olayda kusuru bulunmadığını ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır.¹¹¹ Bu başlıkta idarenin kusursuz sorumluluğunun genel özelliklerini inceleyeceğiz.

Çağlayan, kusursuz sorumluluğun özelliklerini beş başlıkta sıralamıştır. Bizde bu sıralamayı dikkate alarak bir değerlendirme yapacağız. Öncelikle idarenin kusursuz sorumluluğu tali bir nitelik taşımaktadır. İdarenin sorumluluğunun temelinde kusur sorumluluğu vardır. Somut olayda önce kusur sorumluluğunun koşullarına bakılır, kusur sorumluluğu mevcut değil ise kusursuz sorumluluğun şartları araştırılır. Danıştay’da kusursuz sorumluluğun tali özelliğini bazı kararlarında ifade etmiştir.¹¹²

Örneğin; Danıştay 10. Dairesi’nin verdiği bir karar; başta kusur sorumluluğunun incelenmesi gerektiğini, kusur sorumluluğu mevcut değil ise kusursuz sorumluluğa bakılacağını belirtmiştir.¹¹³

Kusursuz sorumluluk hali kişiler için daha avantajlıdır. Zira, kişiler idarenin kusursuz sorumluluğunda kusurun bulunduğunu ispat ile yükümlü değildir. Kusursuz sorumluluk hali kamu düzenindedir. Yani dava süresince taraflar ileri sürmese dahi mahkeme kusursuz sorumluluğu resen dikkate alacaktır. Ayrıca idarenin kusursuz sorumluluğunun doğabilmesi için, ortaya çıkan zararın olağandışı ve özel bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Toplumun büyük çoğunluğunun katlandığı külfetten daha ağır bir nitelik taşıyan zarar özel ve anormal bir zarardır. Kusursuz sorumluluk hali orijinal bir sorumluluktur. İlk kez Fransız Danıştay’ı tarafından “*Cames kararı*” ile kabul edilerek, özel ve kamu hukuku alanına yargı içtihatlarıyla giren bir sorumluluk türü olmuştur.¹¹⁴

---

¹¹¹ Çağlayan, age, s. 662

¹¹² Çağlayan, age, s. 663

¹¹³ D.10. Dairesi, 2007/3301 E., 2008/2939 K., T. 29.04.2008, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 12.02.2024

¹¹⁴ Çağlayan, age, s. 663-664

3.3. Kusursuz Sorumluluğun Dayandığı İlkeler

Kusursuz sorumluluk genel olarak “*risk ilkesi*” ve “*fedakarlığın denkleştirilmesi*” ilkelerine dayanmaktadır.¹¹⁵ Risk ilkesi; idarenin gerçekleştirdiği tehlikeli faaliyetleri dolayısıyla meydana gelen zararlardan kusursuz sorumluluğunu ifade eder. Fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi ise; diğer bir adıyla “*kamu külfetleri karşısında eşitlik*”, idarenin herhangi bir tehlikeli faaliyeti veya kusuru olmaksızın, toplumun genelinin yararı için bazı kişilerin uğramış oldukları zararların tazmin edilmesini ifade etmektedir.¹¹⁶

3.3.1. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik

Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, idarenin nimetlerinin bütün bir toplum tarafından paylaşıldığı gibi aynı zamanda külfetlerinin de sadece belli kişiler üzerine bırakılmaması, ortaya çıkan zararların idarenin kusuru bulunmasa dahi tazmin edilmesi esasına dayanmaktadır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin kaynağı Fransız Hukukudur. 1789 Bildirgesi’nde bulunan “*kamu külfetlerine katılmada eşitlik*” ilkesine dayanmaktadır. Türk hukukunda ise söz konusu ilke açık bir şekilde yasal mevzuatta geçmemektedir. Ancak Anayasa’nın 2. Maddesinde belirtilen “*hukuk devleti*” ile 10. Maddesinde belirtilen “*eşitlik ilkeleri*” kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin dayanağını teşkil ettiği söylenebilir.¹¹⁷

AYİM’de bir kararında; idarenin toplumsal ihtiyaçları karşılamak için kamu hizmeti yürüttüğünü belirterek bu hizmetten bütün bir toplumun yararlandığını ancak bütünün yararlanacağı hizmetin sadece belirli kişileri külfet altında bırakmış olabileceğini ve kamu yararı için bu kişilerin özel bir fedakarlığa katlanmış olabileceklerini bu sebeple külfetlerin dağılımda bir dengesizlik meydana geldiğini,

---

¹¹⁵ Ramazan Çağlayan, “*Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*”, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 2009, s. 452, https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_22.pdf E.T. 12.02.2024

¹¹⁶ Ali Hamza Şahin, “*Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme*”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, İstanbul Üniversitesi Yayinevi, sa. 19, 2020, s. 53-55, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuihid/issue/61264/912941> E.T. 13.02.2024

¹¹⁷ Ahmet Canpolat, “*Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019, s. 89-92, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Pc2w_sNSm7rXIO5xZGy7Mw&no=84dN_9rNgfjE26njUk04AQ, E.T. 15.02.2024

dengeinin sağlanması için zarara uğrayan kişilerin zararının idarenin hiçbir kusuru bulunmasa bile idare tarafından tazmin edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹⁸

Danıştay 10. Dairesi verdiği emsal bir kararda da, yukarıda belirttiğimiz AYİM kararına benzer bir tanım yapılarak, sadece belirli kişilerin uğradığı zararların kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince idare tarafından tazmin edilmesi gerektiği öngörülmüştür. Kararda ayrıca ilkenin risk sorumluluğu ile ayrımı açıklanmıştır. Risk sorumluluğunda öncesinde öngörülemeyen zararlar gündeme gelirken, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi uyarınca önceden öngörülebilir zararların tazmini söz konusu olacaktır.¹¹⁹

3.3.2. Sosyal Risk İlkesi

Sosyal risk ilkesi; risk ilkesinin özel bir görünümüdür diyebiliriz. İlk kez savaştan kaynaklı zararların giderilmesi amacıyla Fransa'da uygulanmıştır. Türkiye'de ise, 1980'den itibaren artan terör olaylarından doğan zararların tazmin edilmesi için idarenin sorumluluğunun dayandığı bir ilke olmuştur. Sosyal risk; insanların bir arada yaşaması nedeniyle ortaya çıkan kaçınılmaz bir tehlike durumudur.¹²⁰

Sosyal risk ilkesi; söz konusu tehlikenin doğuracağı zararları, idare ile nedensellik bağı aranmaksızın, idare tarafından giderilmesini öngörmektedir.¹²¹ Ancak söz konusu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira sorumluluğunun oluşabilmesi için nedensellik bağına muhakkak ihtiyaç vardır. Çalışmamızın ilerleyen sürecinde sosyal risk ilkesini özellikleri ve koşulları açısından ayrıntılı

¹¹⁸ AYİM. 2. Dairesi, E. 2004/037, K. 2005/307, T. 30.03.2005 (Aktaran: Canpolat, age, s. 92)

¹¹⁹ D. 10. Dairesi, 2015/959 E., 2016/354 K., T. 21.01.2016, (www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/) E.T. 27.02.2024 "Kusursuz sorumluluk sebeplerinden olan "kamu külfetleri karşısında eşitlik" ya da diğer adıyla "fedakârlığın denkleştirilmesi" ilkesi, nimetlerinden tüm toplum tarafından yararlanan idarenin eylem ve işlemlerinden doğan külfetlerin, sadece belli kişi veya kişilerin üstünde kalması durumunda, bu kişi veya kişilerin uğradığı zararların, kusuru olmasa dahi idarece tazminini öngörmektedir. Risk sorumluluğundan farklı olarak burada, kazalardan kaynaklanmayan, diğer bir deyişle arızı nitelikte olmayan, önceden öngörülebilir zararların tazmini söz konusudur. İdari faaliyetin doğal sonucu olan bu zarar, etki alanı bakımından sınırlı, özel ve olağan dışı nitelik arz etmektedir."

¹²⁰ Bahtiyar Akyılmaz, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", GÜHFD, c. 9, sa. 1,2, 2004. s. 186

¹²¹ Yüksel Esin, "Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları 2. Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu", Ankara, 1976, s. 155 (Aktaran: Akyılmaz, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", s. 186)

şekilde irdedeceğiz. Bu sebeple şimdilik başlık altındaki açıklamalarımız ile yetiniyoruz.

3.3.3. Genel Olarak Risk İlkesi ve Özellikleri

Risk kelimesinin anlamı TDK'ye göre; *‘zarara uğrama tehlikesi’* şeklinde tanımlanmıştır.¹²² Risk sorumluluğu; idarenin herhangi bir kusuru mevcut olmasa dahi gerçekleştirdiği tehlikeli faaliyetler veyahut kullandığı tehlikeli araç, gereçler sebebiyle meydana gelen zararı gidermekle mükellef olmasıdır.¹²³

Doktrinde risk ilkesi; idarenin gerçekleştirdiği faaliyetlerin tehlikelilik arz etmesi halinde, idarenin söz konusu faaliyetler esnasında ortaya çıkan zararlardan kusuru mevcut olmasa da sorumlu olacağını ifade etmektedir. Risk ilkesine dayanılarak verilmiş ilk karar Fransız Danıştay'ı tarafından verilen *‘Cames kararı’* olmuştur. Cames kararında; bir kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında oluşabilecek kaza risklerinin ve bu riskin gerçekleşmesi ile meydana gelecek zararın idare tarafından üstlenilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.¹²⁴

Gözübüyük, Tan risk ilkesine dayanan sorumluluk halinin kaynağının özel hukuka dayandığını belirtmişlerdir. *‘Teşebbüsün sağlayacağı yararlar nasıl müteşebbise ait ise, teşebbüsten doğan zararlar müteşebbise ait olmalıdır’* ilkesinin, idare hukukuna yansması risk ilkesi şeklinde olmuştur. Risk, idarenin tehlikeli bir faaliyetinin ya da kuruluşundan kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla risk ilkesi doğrultusunda idare, tehlikeli kuruluşları veya faaliyetleri nedeniyle meydana zararları karşılamakla yükümlüdür. İdareye ait, barajlar, nükleer santral, silahlar vs. bünyelerinde her zaman bir tehlike barındırmaktadır. Çoğu zaman söz konusu araç gereçlerin, yerlerin kamu hizmeti amacıyla kullanılmasından kaynaklı önlenemez nitelikteki olumsuz sonuçlardan hizmetten fayda sağlayan kamunun sorumlu olacağı kabul edilmiştir. Ne var ki, idari yargı mercileri bazı durumlarda somut olaya ilişkin olarak, idarenin kusur sorumluluğuna dair bazen de kusursuz sorumluluk haline karar vermiştir.¹²⁵ Konuya ilişkin bir içtihat birliği bulunmamaktadır.¹²⁶

¹²² <https://sozluk.gov.tr> E.T. 26.02.2024

¹²³ Gözler, Kaplan, age, s. 696

¹²⁴ Ahmet Yayla, *‘İdarenin Kusursuz Sorumluluğu’*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 32

¹²⁵ Gözübüyük, Tan, age, s. 751

AYİM'e göre de idarenin yürüttüğü bazı hizmetlerde, hizmetin sunulması sırasında kullanılan tehlikeli araç, gereçler yapıları uyarınca içlerinde tehlikelilik taşırlar. Bu araçların içlerinde taşıdıkları tehlikenin ne zaman meydana geleceğini tahmin ederek öncesinde tedbir almak olanaklı değildir. Tehlikelilik taşıyan hizmetlerden sağlanan fayda sahibine ait ise, doğan zararlar da aynı şekilde sahibine ait olmalıdır. Yani ortaya çıkan zararı hizmetin sahibi olan idare karşılayacaktır.¹²⁷

Risk sorumluluğuna konu olan zararlar çoğunlukla öngörülemeyen bir nitelik taşımaktadır ve sorumluluğunun doğabilmesi için ortaya çıkan zararın olağanüstü bir nitelik taşıması gerekmektedir. Yani kamu hizmetlerinin olağan külfetlerini aşacak boyutta olmalıdır. Ayrıca risk sorumluluğu doğuran risk, istisnai bir risk olmalıdır.¹²⁸

3.4. Risk İlkesinin Ortaya Çıktığı Durumlar

İdarenin kullandığı tehlikeli şeyler, yöntemler, durumlar ve mesleki riskler, kamu hizmetlerine geçici iştirakler idarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında risk sorumluluğuna neden olabilmektedir. Bu başlıkta risk ilkesinin ortaya çıktığı durumları inceleyeceğiz.

3.4.1. Tehlikeli Şeyler

İdarenin kullanımında olan ve içerisinde tehlike taşıyan araç gereçler ve maddeler "*tehlikeli şeyler*" olarak ifade edilmektedir. Bu tehlikeli maddeler yapıları gereği idarenin kusursuz sorumluluğunu doğurabilmektedir.¹²⁹ Tehlikeli şeyleri Fransız Danıştay'ının tasnifini dikkate alarak inceleyeceğiz.¹³⁰

---

¹²⁶ Lütfi Duran, "*Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*", TOAİE, Ankara, 1974, s. 52 (Aktaran: Gözübüyük, Tan, age, s. 751)

¹²⁷ AYİM. 2. Dairesi, E. 1992/719, K. 1993/323, T. 30.06.1993, AYİM Dergisi, sa. 8, (Aktaran: Gözübüyük, Tan, age, s. 752)

¹²⁸ Çağlayan, "*İdare Hukuku*", s. 667

¹²⁹ Çağlayan, "*Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*", s.458

¹³⁰ Gözler, age, s. 1078

3.4.1.1. Patlayıcı Maddeler

Fransız Danıştay'ı idarenin patlayıcı maddelerden doğan sorumluluğunu ilk kez "*Regnault-Desrozières*" kararı ile kabul etmiştir.¹³¹ Kararda; ordunun cephane deposu olarak kullandığı yerde yaşanan patlama neticesinde meydana gelen zararlardan devletin hiçbir kusuru bulunmasa dahi, "*idari faaliyetin olağan sınırları aşan riske haiz olduğu*" gerekçesi ile kusursuz sorumluluğunun bulunduğu ifade edilmiştir. Yargılama sürecinde, hükümet komiseri tarafından idarenin hizmet kusurunun varlığı ileri sürülse de Danıştay; ülkenin savaş hali içerisinde bulunması ve ordunun cephane ihtiyacı olduğu için ilgili yerin kullanımının zorunluluğunu belirterek idareden farklı yönde hareket etmesinin beklenemeyeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla idarenin yürüttüğü faaliyeti nedeniyle ortaya çıkabilecek kaza riskini üstlenmesi ve meydana gelen zararın tazmin etmesi gerektiğini hüküm altına almıştır.¹³²

Danıştay'ın emsal kararlarını incelediğimizde bu doğrultuda kararlar verdiğini görüyoruz. 10. Daire'nin verdiği emsal karara konu olayda; bomba imha ekibinde görevli bir polis, bombanın patlaması neticesinde ölmüştür. Danıştay olaya ilişkin, bomba imhasının risk taşıdığını, idarenin her türlü tedbiri olsa da aynı neticelerin ortaya çıkabileceğini, bu nedenle "*hizmetin özelliğinden kaynaklanan içerisinde risk taşıyan faaliyetten dolayı gerek idare ajanlarının gerek hizmetten yararlananların veya üçüncü kişilerin uğradıkları zararların kusursuz sorumluluk esası uyarınca tazmin edilmesi*" gerektiğini ifade ederek idarenin kusursuz sorumluluk esası uyarınca meydana gelen zararı tazmin etmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³³

AYİM'in de tehlikeli şeyler nedeniyle oluşan idarenin risk sorumluluğuna dair kararları bulunmaktadır. Emsal bir kararda; bazı hizmetler yürütülürken kullanılan araç gereçlerin yapıları gereği tehlike barındırdığını, söz konusu tehlikelerin ne zaman ortaya çıkacağına bilinemeyeceğini, bu sebeple tedbir alınarak önlenmesinin mümkün olmayacağını ve tehlike barındıran araç gereçlerden sağlanan

¹³¹ Gözler, age, s. 1078

¹³² Conseil d'Etat, "*Regnault-Desrozières*", RDCE, T. 28.03.1919 (Aktaran: Gözler, age, s. 1078, Yayla, "*İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*", s.33-34)

¹³³ D. 10. Dairesi, E. 1996/3996, K. 1997/2544, T. 23.06.1997, <https://www.lexpera.com.tr> E.T. 16.02.2024

yaralar sahibine ait olduğu gibi zararların da sahibine ait olması gerektiğini ve zararların risk sorumluluğu uyarınca idare tarafından karşılanması gerektiği ifade edilmiştir.¹³⁴

Kanımızca AYİM ve Danıştay kararları yerindedir. Çünkü, gerçekten de idare ortaya çıkabilecek riskleri, zararları engellemek adına her türlü tedbiri olsa dahi yürütölen faaliyet gereği kullanılan araç gereçlerin kendisi bir tehlikelilik hali arz etmektedir. Dolayısıyla söz konusu zararlar alınan önlemlere rağmen meydana gelebilecektir. İşbu tehlikeli araç gereçlerin kullanımından kaynaklı zararların idarenin kusursuz sorumluluğu uyarınca tazmin edilmesi hakkaniyete ve hukuk devleti ilkelerine uygundur.

3.4.1.2. Ateşli Silahlar

İdarenin kullandığı ateşli silahlar nedeniyle ortaya çıkan zararlardan doğan sorumluluğu ilk kez Fransız Danıştay'ı tarafından verilen "*Lecompte*" kararı ile kabul edilmiştir. Karara konu olayda; polis şüpheli bir aracı durdurmak amacıyla araca ateş etmiş, olay sırasında orada bulunan bir işyeri işletmecisi yaralanmıştır. Yüksek mahkeme, tehlike riski taşıyan silahları kullanması sonucunda meydana gelen zararlardan idareyi kusursuz bir şekilde sorumlu tutmuştur.¹³⁵

İdarenin ateşli silahlar nedeniyle sorumluluğunun doğması için birtakım şartlar bir araya gelmelidir. Öncelikle, ateşli silahlardan kaynaklı idarenin kusursuz sorumluluğundan bahsedebilmek için, silahın "*ateşli silah*" niteliği taşıması gerekmektedir. Kesici aletlerle verilmiş zararlar örneğin, bıçak vs. bu kapsama girmeyecektir. Ayrıca ateşli silahların neden olduğu kusursuz sorumluluk halinden herkes yararlanamayacaktır. Bu sorumluluktan operasyon ile bağlantısı bulunmayan üçüncü kişiler faydalanabilecektir. Operasyon ile bağlantısı olan bir kişinin ortaya çıkan zararlarında, kusursuz sorumluluk esasları uyarınca değil, kusurlu sorumluluk

¹³⁴AYİM. 2. Dairesi, E. 2001/553, K. 2001/813, T. 31.10.2001, AYİM Dergisi, sa.17, kitap 2, s. 1132 (Aktaran: Gözler, age, s. 1080)

¹³⁵ Ramazan Çağlayan, "*Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*", Asil Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2007, s. 261-262 (Aktaran: Özlem Erol, "*İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi*", Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, 2013, s. 86, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=651YqrU-KxnZvOFoLKBNA&no=yTvk6znpS-RqDs0yVgen2w>, E.T. 16.02.2024)

esasları doğrultusunda idarenin sorumluluğuna gidilecektir. Yani söz konusu kişilerin uğradıkları zararlardan dolayı idarenin sorumlu olabilmesi için kusuru gerecektir. Örneğin; Fransız Danıştay'ı, "*Dame Auberge et Dumont*" kararında, yeterli şekilde işaretlenmeyen polis barajını bilmeden ve istemeyerek aşan sürücünün polis tarafından vurulması olayı davaya konu olmuştur. Somut olayda Danıştay idareyi kusurlu bularak sorumluluğuna hükmetmiştir. ¹³⁶

İdarenin ateşli silahlar nedeniyle sorumluluğuna gidebilmek için gereken şartlardan bir diğeri; zarar görenin polisin silahından çıkmış kurşun sonucunda yaralanmış olması gerekmektedir. Keza kusursuz sorumluluk hali olan risk sorumluluğunda da ortaya çıkan zarar ile fiil arasında bir nedensellik bağına ihtiyaç vardır. Fakat bazı hallerde, kurşun polisin silahından çıkmamış olabilir. Polisinde içinde olduğu bir çatışmada karşı tarafın silahından çıkan kurşun neticesinde üçüncü kişiler yaralanmış olabilirler. Dolayısıyla böyle bir durumda da üçüncü kişilerin uğradıkları zararlar idare tarafından tazmin edilmelidir. Çünkü zarara asıl neden, karşı tarafın silahından çıkan kurşun değil, polisinde taraf olduğu operasyondur. Ve idarenin ateşli silahlar sebebiyle sorumluluğundan bahsedebilmek için diğer kusursuz sorumluluk hallerinde olduğu gibi ortaya çıkan zararın anormal bir niteliğe sahip olmalıdır. ¹³⁷

Danıştay kararlarına konu emsal bir olayda, bir jandarma erinin silahını temizlerken yanlışlıkla ateşlemesi sonucunda çıkan kurşun o yerde oturan üçüncü bir kişinin evinden içeri girerek bir kişinin ölümüne ve bir kişinin de yaralanmasına neden olmuştur. Zarar görenler tarafından Van İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Van İdare Mahkemesi "*kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında kişilere verilen zararların eylem ve zararlı sonuç arasında nedensellik bağının bulunması koşuluyla ayrıca idarenin kusuru aranmadan hizmet sahibi idarelerce tazmin edilmesinin genel hukuk kuralı olduğu*" gerekçesiyle idarenin sorumluluğuna hükmederek idarenin tazminat ödemesine karar vermiştir. Danıştay ise kararı yerinde bulmuş. İlk derece yargı merciinin vermiş olduğu kararı onamıştır. ¹³⁸

---

¹³⁶ Gözler, age, s. 1081

¹³⁷ Gözler, age, s. 1082

¹³⁸ D. 10. Dairesi, E. 1995/2598, K. 1995/5629, T. 15.11.1995 (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 01.03.2024

3.4.1.3. Tehlikeli Bayındırlık Eserleri

Su, elektrik, gaz vs. bayındırlık tesislerinden doğan zararlar risk sorumluluğuna neden olmaktadır. Örneğin, yüksek gerilim hattının kopması sonucunda meydana gelen zararlardan idare kusursuz sorumlu olacaktır.¹³⁹ Fransız Danıştay'ı da bayındırlık eserlerinin sebep olduğu zararlar nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmetmiştir.¹⁴⁰

Türk hukukunda da tehlikeli bayındırlık eserlerinden dolayı kusursuz sorumluluk Danıştay tarafından kabul edilmiştir. Emsal bir kararına konu olan olayda, idarenin havagazı sevk deposundaki arızanın giderilmesi esnasında bir polis memuru zehirlenerek sakat kalmıştır. Danıştay, illiyet bağının mevcut olması koşuluyla idarenin ortaya çıkan zararlardan kusursuz bir şekilde sorumlu olduğunu ifade etmiştir.¹⁴¹ Ne var ki konuyla ilgili yerleşmiş bir içtihat birliği bulunmamaktadır. Danıştay bir başka kararında, idarenin yol yapımı esnasında kullandığı dinamitlerin patlaması sonucu ortaya çıkan zararlardan idareyi hizmet kusuru ilkeleri gereğince sorumlu tutmuştur.¹⁴²

Tehlikeli bayındırlık eserleri nedeniyle ortaya çıkan zararlardan idare her durum ve koşulda kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumlu olmayacaktır. Zira, somut olayın koşullarına göre bir değerlendirme yapılmalıdır. İdare tehlike bayındırlık eserleri açısından da bir hizmeti hiç işlememesinden veya kötü, geç işlemlerinden dolayı kusur sorumluluğu esasları doğrultusunda sorumlu olabilecektir.

3.4.1.4. Kan Ürünleri

Fransız hukukunda; kan ürünlerinin nakilleri sebebiyle bulaşan hastalıklardan idare kusursuz bir şekilde sorumludur. Fransız Danıştay'ı, kan aktarım merkezlerinin sağladıkları kan malzemelerinin kötü kalitesi nedeniyle meydana gelen zararlardan

¹³⁹ Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s.667

¹⁴⁰ Conseil d'Etat, "Gain", RDCE, T. 18.12.1953 (Aktaran: Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", s.460-461)

¹⁴¹ D. 10. Dairesi, E. 1982/469, K. 1982/2357, T. 24.11.1982 (Aktaran: Mustafa Köksal, "Risk İlkesinin İdareye Yüklendiği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları", TBB Dergisi, sa. 85, 2009, s. 253, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-85-567>, E.T. 20.02.2024)

¹⁴² D. 10. Dairesi, E. 1994/4711, K. 1995/5058, T. 08.05.2005 (Aktaran: Köksal, "Risk İlkesinin İdareye Yüklendiği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları", s. 254)

idareyi kusuru mevcut olmasa da sorumlu tutmuştur. ¹⁴³ Türk hukukunu incelediğimizde, sağlık hizmetlerinden doğan zararlar kusursuz sorumluluk esasından ziyade daha çok hizmet kusuru açısından değerlendirilmiştir. ¹⁴⁴

Danıştay emsal bir kararında; kan örneğinin ilgili sağlık birimine ulaştırılması ve tahlil aşamalarında yaşanan ihmaller ve aksaklıklar nedeniyle kamu hizmetinin kötü işlendiğini ifade ederek idareyi kusur sorumluluğu esasları uyarınca sorumlu tutmuştur. ¹⁴⁵ Ancak belirtmek gerekir ki, özünde risk bulunan sağlık hizmetleri nedeniyle ortaya çıkan zararlardan idare risk ilkesi uyarınca sorumlu olacaktır. ¹⁴⁶ Bu bakımdan riskli tıbbi faaliyetler açısından idarenin kusursuz sorumluluğu kabul edilerek uygulamada somut olay açısından dikkate alınmalıdır. ¹⁴⁷

3.4.1.5. İdarenin Taşıtları

İdarenin kara, deniz, hava ve demir yolu taşıtlarının neden olduğu zararlardan idarenin risk ilkesi uyarınca sorumluluğu kabul edilmiştir. Tren, otomobil, gemi, uçak gibi araçlar tehlikeli araçlar kategorisine aittir. Bu araçların kullanımları ‘yüksek bir risk’ içerir. Örneğin, idareye ait bir trenin kaza yapması birçok kişinin ölümüne neden olabilir. Veya bir uçağın bir evin bahçesine düşmesi sonucunda evde yaşayan insanlar ölebilirler. Benzer olayları dikkate aldığımızda, idarenin kusurunun aranması genellikle idarenin sorumluluğunun doğmamasına neden olur. Çünkü, ortaya çıkan zararın sebebini belirlemek çok güçtür. Bu nedenle meydana gelen zararlardan idare herhangi bir kusuru bulunmasa bile risk ilkesi doğrultusunda kusursuz şekilde sorumlu olacaktır. ¹⁴⁸

---

¹⁴³ Çağlayan, ‘‘Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi’’, s.461

¹⁴⁴ Savaş Bayındır, ‘‘Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu’’, GÜHFD, c. XI, sa. 1-2, T.2007, s. 557, Çağlayan, ‘‘Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi’’, s. 462

¹⁴⁵ D. 10. Dairesi, E. 2003/3146, K. 2006/5850, T. 20.10.2006 (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 05.03.2024

¹⁴⁶ Mustafa Köksal, ‘‘Risk İlkesinin İdareye Yüklendiği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları’’, TBB Dergisi, sa. 85, 2009, s. 254, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-85-567>, E.T. 21.02.2024

¹⁴⁷ Çağlayan, ‘‘Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi’’, s.462

¹⁴⁸ Gözler, age, s. 1087

3.4.2. Tehlikeli Durumlar

İçerisinde tehlike riski taşıyan bir işte çalışan kişinin yakınlarının uğradıkları zararlar açısından da idarenin kusursuz sorumluluğu vardır. Tehlikeli durumlar nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğunda kamu görevlisinin değil, kamu görevlisinin yakınının uğradığı bir zarar söz konusudur.¹⁴⁹

Örneğin; hamile bir öğretmen, okulda salgın olan kızamık hastalığı nedeniyle hastalığa yakalanır. Bu durumdan bebeği etkilenerek bazı oluşum bozukları göstererek dünyaya gelir. Somut olayda öğretmenin içinde bulunduğu riskli görevi nedeniyle bebek zarara uğramıştır. Fransız Danıştay'ı bebeğin uğramış olduğu zararlardan idarenin kusursuz şekilde sorumlu olacağına dair bir hüküm kurmuştur. Yine bir hemşirenin çalıştığı hastaneden AIDS virüsü kapması ile virüs eşine de bulaşır. Hemşire, eşi açısından hastanede çalışıyor olması sebebiyle olağanüstü ve özel bir risk yaratmaktadır. Fransız Danıştay'ı burada da idarenin kusursuz şekilde sorumlu olacağına karar vermiştir.¹⁵⁰

Tehlikeli durumlar nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğunun oluşması için idarenin faaliyetini icra eden kamu görevlisinin bir yakını zarar görmüş olmalıdır. İdarenin faaliyeti içerisinde çalışan kişinin uğradığı zararlar mesleki risk kapsamında değerlendirilmektedir.

3.4.3. Tehlikeli Yöntemler

Fransız Hukukunda idarenin riskli uygulamaları nedeniyle kusursuz sorumluluğu kabul edilmiştir. Örneğin; suçlu çocukların gözetim evlerinden salıverilmesi veya akıl hastalarının tedavi kurumlarından bırakılmaları nedeniyle ortaya çıkacak zararlardan idare risk ilkesi gereğince sorumlu olacaktır.¹⁵¹ İdare, tehlike taşıyan araç gereçlerin kullanımından veya üçüncü kişiler açısından zarar meydana getiren tehlikeli durumlardan kusursuz şekilde sorumlu olduğu gibi içerisinde risk bulunduran uygulama yöntemlerinden de kusursuz şekilde sorumlu olacaktır.

---

¹⁴⁹ Gözler, age, s. 1097

¹⁵⁰ Conseil d'Etat, "Dme Saulze", RDCE, T. 06.11.1968(Aktaran: Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", s.465-466)

¹⁵¹ Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 670

Gözler; tehlikeli yöntem hallerini, Fransız Danıştay'ının içtihatlarını dikkate alarak suçluların eğitimi, akıl hastalarının deneme çıkışları, mahkumlara verilen izinler, olağanüstü tıbbi yöntemler gibi uygulamalar idarenin tehlikeli yöntemlerinden saymıştır.¹⁵² Bu yöntemlerin uygulanması, bünyesinde özel ve olağanüstü bir risk taşımaktadır. Dolayısıyla söz konusu yöntemlerinin sebep oldukları zararları idare risk ilkesi gereğince tazmin etmekle mükelleftir.

5271 sayılı CMK'na 17.12.2004 tarihinde '*Adli Kontrol*' uygulaması eklenmiştir. İlgili yenilik ile üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezası öngörülen bir suç sebebiyle açılmış bir soruşturmada, şüpheli kişinin tutuklanmasının yerine adli kontrol altına alınabileceği düzenlenmiştir. Adli kontrol uygulamasına, hâkimin belirleyeceği yerlere belirtilen süreler içerisinde gidilmesi veya yurt dışına çıkış yasağının konulması örnek gösterilebilir. Ne var ki adli kontrol ile serbest bırakılmış bir kişi de üçüncü kişilere zarar verebilir. Söz konusu zararlardan idarenin sorumluluğuna ilişkin doktrinde veya içtihatlarda bir açıklık bulunmamaktadır.¹⁵³

Kanımızca adli kontrol uygulaması sırasında üçüncü kişiler açısından bir zarar meydana geldiğinde ortaya çıkan zararlardan idare risk ilkesi gereğince sorumlu olacaktır. İdare üçüncü kişilerin zararını tazmin ettikten sonra zarara sebep olan kişiye rücu edecektir. Keza risk ilkesi göz önüne alındığında adli kontrol uygulaması da bünyesinde bir tehlike riski barındırmaktadır. Şüpheli kişi adli kontrol altındayken kendi fiilleri sonucunda bir zarara sebep olabilir. Ortaya çıkan zararı, idare kusursuz sorumluluk esasları çerçevesinde tazmin etmelidir.

3.4.4. Mesleki Riskler

İdare yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini kamu görevlileri ile sunmaktadır. Kamu görevlileri eliyle yürütülen hizmetlerin içerisinde tehlike riski mevcut olabilir. Yürütülen hizmetin özelliğine göre her hizmetin tehlikelilik derecesi farklılık gösterecektir. Örneğin, kolluk faaliyetleri mesleki risk taşıyan bir idari hizmettir. Kolluk memurları görevleri gereği her an tehlike ile karşı karşıya kalabilmektedir. Silahlı çatışmalar, bir suç ile karşılaşma, suçluyu yakalama veya bir suç işlenmesine engel olma gibi faaliyetler yapısında bir tehlike barındıran idari

¹⁵² Gözler, age, s. 1094-1096

¹⁵³ Köksal, '*Risk İlkesinin İdareye Yüklendiği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları*', s. 259

faaliyetlerdir. Bir başka örnek olarak; demir döküm işinde çalışan bir kamu görevlisinin yüksek sıcaklıktaki metal madde ile uğraşması, yaptığı işin özelliği gereği yüksek derecede tehlikeli bir risk haline neden olmaktadır. Bu sebeple, kamu hizmetlerinin yürütülmesi nedeniyle meydana gelen kamu görevlilerinin zararlarından risk ilkesi uyarınca idarenin kusursuz sorumluluğu doğacaktır.¹⁵⁴

Günday; mesleki riski, tehlike ilkesinin meslek kazaları açısından uygulanma biçimi olarak tanımlamıştır. Kamu hizmetini yürüten memurun görevi esnasında yerine getirdiği görevi sebebiyle bir zararın oluşması durumunda, bu zarar hizmetin veya mesleğin kaçınılmaz sonucudur. Ortaya çıkan zarardan idarenin hiçbir kusuru bulunmasa dahi sorumluluğu gündeme gelecektir. Kolluk memurlarının mesleki riskleri nedeniyle uğradıkları zararların idare tarafından giderilmesini öngören bir kanun mevcuttur. 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, söz konusu zararların hangi usuller çerçevesinde tazmin edileceğini düzenlemektedir. Zararın idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca giderilmesi gerektiğini öngörmektedir. Kolluk görevlileri haricindeki kamu görevlilerinin de mesleki risk nedeniyle uğradıkları zararların, yargı içtihatları uyarınca idare tarafından tazmin edilmesi gerekmektedir. Yürütülen kamu hizmeti sebebiyle bir zarara uğrayanlara veya yakınlarına bazı sosyal haklar tanınmaktadır. Yargı mercileri, tazminat tutarlarını belirlerken bu sosyal hakları da dikkate almaktadır.¹⁵⁵

Danıştay'ın emsal bir kararına konu olayda, bir kolluk memuru idareye ait motosiklet ile bir kişiye çarpması sonucunda yaralanmıştır. Olayda yaya tam kusurlu olup, memurun herhangi bir kusuru bulunmamaktadır. Danıştay, *“kamu görevlilerinin görevini yaparken, görevi nedeniyle uğramış olduğu zararların idarenin, kamu hizmetinin yerine getirilmesinde, hizmetin işleyişinde ve düzenlenişinde kusuru olmasa bile, kamu ajanının kendi kişisel kusurundan doğmamış olması şartıyla, yürüttüğü kamu hizmetinin doğrudan sonucu olan, nedensellik bağı kurulabilen özel ve olağandışı zararının idare tarafından hizmetten*

---

¹⁵⁴Tuncay Bozdoğan, *“Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu”*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014, s. 134-135, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=bol8y6VRs7RKM7ZwkfrvYQ&no=joEYdN J-pbq4gomDtLiywA> E.T. 22.02.2024

¹⁵⁵ Günday, age, s. 343-344

yararlanan topluma pay etme esasına dayalı olan kusursuz sorumluluk ilkesine göre tazmin edilmesi gerekmektedir.” Şeklinde belirterek idarenin kusursuz sorumluluğu uyarınca zararları edeceği yönünde bir karar vermiştir.¹⁵⁶

3.4.5. Kamu Hizmetine Geçici İştirak

Kamu görevlisi sıfatına sahip olmamasına rağmen bir kamu hizmetinin yerine getirilmesine iştirak eden kişilerin sebep olduğu zararlardan idare kusursuz şekilde sorumludur. Örneğin, enkaz altında kalan kişilerin arama kurtarma çalışmalarına katılan, bir orman yangınına söndürme çalışmalarına iştirak eden, kaçan suçluyu yakalamak amacıyla polise yardım eden kişiler kamu hizmetinin ‘geçici görevlileri’ konumundadır. Güvenlik alanında iştirak eden geçici görevlilerin zararlarının tazmin edilmesine ilişkin 2330 sayılı kanunda düzenleme vardır.¹⁵⁷ İlgili kanunun 2. maddesinin ilgili bentlerinde güvenlik kamu hizmetine iştirak eden, sayılan kişilere tazminat ödenmesi gerektiği öngörülmüştür.¹⁵⁸

Danıştay, kamu hizmetlerine görevi olmamasına rağmen iştirak eden kişilerin uğradıkları zararlar hakkında idareyi hizmet kusuru esaslarına dayanarak sorumlu tutmuştur. Gözübüyük, Tan’a göre hizmete geçici iştirak edenlerin zararının, hizmet kusurundan ziyade kusursuz sorumluluk esasları uyarınca tazmin edilmesi

¹⁵⁶ D. 10. Dairesi, 2021/6621 E., 2022/3428 K., T. 22/06/2022, (<https://karararama.danistay.gov.tr>) E.T. 10.03.2024

¹⁵⁷ Çağlayan, “İdare Hukuku Dersleri”, s. 671-672

¹⁵⁸ 2330 sayılı Kanun 2. Madde e/f/g: ‘‘e) Güven ve asayişin korunmasında hizmetlerinden yararlanılması zorunlu olan ve yetkililerce kendilerine bu amaca yönelik görev verilen kamu görevlileri ve sivilleri;

f) (Ek: 7/6/1990 - 3658/1 md.) İç güvenlik ve asayişin korunmasında veya kaçakçılığın men, takip ve tahkiki ile ilgili olarak güvenlik kuvvetlerine kendiliklerinden yardımcı olmuş ve faydalı oldukları yetkililerce tevsik edilmiş şahısları;

g) (Ek: 7/6/1990 - 3658/1 md.) Devlet güçlerini sindirme amacına yönelik olarak yapılan saldırılara maruz kalan kamu görevlilerini;

h) (Ek: 12/7/2013-6495/79 md.) Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Teşkilatında bulunan ve 24/2/2000 tarihli ve 4536 sayılı Denizlerde ve Yurt Yüzeyinde Görülen Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlere Uygulanacak Esaslara İlişkin Kanunda tanımlanan patlayıcı maddelerin incelenmesi, muhafazası, nakli, imha edilmesi ve zararsız hâle getirilmesi işlemlerinde görevlendirilenleri’’

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2330&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

E.T.

24.02.2024

hukukumuz açısından daha uygun olacaktır. ¹⁵⁹ Zira burada meydana gelen zarar da özel ve istisnai bir nitelik taşımaktadır. Zarar, zararın ortaya çıkmasını önlemeye yönelik bütün tedbirler alınmasına rağmen hizmetin yapısı gereği kaçınılmaz şekilde oluşabilir. Bu nedenle idare kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca zararları tazmin etmelidir.

1967 tarihli bir karara konu olayda, kız öğrencileri rahatsız eden kişilere bekçi müdahalede bulunur. Müdahalesi esnasında bekçi yere düşer. Bekçinin düştüğünü gören üçüncü bir şahıs görevli olmamasına rağmen bekçiye yardım eder. Bu sırada bekçinin silahı ateşlenir ve üçüncü kişi ölür. Ölenin yakınları idare aleyhine tazminat davası açar. Danıştay açılan davaya ilişkin olarak; *“Davacının zararını mucip ölüm hadisesi, bir amme hizmetinin ifası sırasında, hizmet aracının hizmet personeli tarafından kusurlu surette kullanılmasıyla neşet etmiş bulunduğundan, tazmin mükellefiyetinin de hizmetin asıl sahibi olan idarece yerine getirilmesi icabeder...”* diyerek idarenin hizmet kusuru uyarınca sorumluluğuna karar vermiştir. ¹⁶⁰

Genel olarak risk ilkesinin ortaya çıktığı durumlar değerlendirildiğinde özetle idarenin risk ilkesi uyarınca kusursuz şekilde sorumlu olabilmesi için, bazı özel durumlar gereklidir. Zararın doğduğu faaliyetin bünyesinde kaçınılmaz bir tehlike riski mevcut olmalıdır. Ayrıca ortaya çıkacak zarar olağanüstü bir nitelik taşımalıdır. Yani zarar, istisnai ve özel olmalıdır. İdarenin risk ilkesi gereğince sorumlu olabilmesi için zarar ile idarenin faaliyeti arasında bir nedensellik bağına da ihtiyaç vardır. Bir sonraki başlıkta risk ilkesi ile sosyal risk ilkesi arasında bir karşılaştırma yapılarak, ilerleyen bölümlerde sosyal risk ilkesi detaylı incelenecektir.

3.5. Risk İlkesi ile Sosyal Risk İlkesinin Karşılaştırması

İdarenin risk ilkesine dayanan sorumluluğu gerçekleştirmiş olduğu kamu hizmetleri bünyesindeki tehlikeden kaynaklanmaktadır. Risk sorumluluğunda idarenin kendi faaliyetleri içerisindeki tehlike riski bir zarara sebebiyet vermektedir. Ancak sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluk da diğer kusursuz sorumluluk

¹⁵⁹ Gözübüyük, Tan, age, s. 765

¹⁶⁰ D. 12. Dairesi, E.1965/4111., K. 1967/1591 T. 16.10.1967 (Aktaran: Çağlayan, *“Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”*, s.469)

hallerinden farklı olarak zarar, idarenin fiillerinden veya memurlarından ya da araç gereçlerinden, tesislerinden kaynaklanmamakta olup, idareye yabancı şahısların, grupların davranışlarından kaynaklanmaktadır.¹⁶¹

Sosyal risk ilkesi; Odyakmaz, Kaymak, Ercan tarafından ‘*kamu düzenini bozmaya ve anayasal düzeni ortadan kaldırmaya yönelik anarşi ve terör olaylarından ya da benzer toplumsal olaylardan idarenin kusursuz şekilde sorumlu olmasıdır.*’ şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶² Doktrinde, sosyal risk ilkesinin, risk ilkesinden ayıran en önemli özelliği, zarar ile idarenin faaliyetleri arasında herhangi bir nedensellik bağı mevcut olmaması olarak ifade edilmiştir.¹⁶³ Ancak illiyet bağı bulunmaksızın sorumluluk meydana gelemeyeceğinden söz konusu ayrıma katılmıyoruz.

Kanaatimizce, idarenin hem risk ilkesinden hem de sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğunun doğması için illiyet bağı gereklidir. Risk ilkesini sosyal risk ilkesinden ayıran en önemli farklılık zararın kaynağıdır. Risk ilkesinde, zarar idarenin kendi faaliyetleri sonucunda ortaya çıkmakta iken sosyal risk ilkesinde zarar, idareye yabancı şahıs ve toplulukların fiilleri ya da idare dışında gelişen toplumsal tehlike arz eden olaylar sonucunda meydana gelmektedir. Sosyal risk ilkesi; toplumsal hareketlerden, terör olaylarından, toplumu etkileyen bir tehlikelilik halinden kaynaklanan zararların tazmin edilmesini amaçlar. Ezcümle, risk ilkesindeki ve sosyal risk ilkesindeki risk kavramlarına farklı sebepler kaynaklık etmektedir. Risk ilkesine ait risk kavramına idarenin kendi görevlilerinin faaliyetleri, araç gereçleri, yöntemleri içerisinde bulunan tehlike sebep olmaktadır. Sosyal risk ilkesindeki risk ise, idareye yabancı şahıslardan, toplumsal olaylardan, toplumsal karışıklıktan, mücbir sebep olarak niteleyemeyeceğimiz doğal afetlerden kaynaklanmaktadır. Risk ilkesindeki risk belirli kişiler açısından tehlike taşımaktadır. Fakat sosyal risk ilkesindeki ‘*sosyal risk*’ insanların bir arada yaşamasından doğan bir risk türüdür.¹⁶⁴ Toplumda yaşayan herkes için tehlike arz etmektedir.

---

¹⁶¹ Bozdoğan, ‘*Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*’, s. 141

¹⁶² Zehra Odyakmaz, Ümit Kaymak, İsmail Ercan, ‘*Anayasa Hukuku İdare Hukuku*’, İkinci Sayfa Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 569

¹⁶³ Çağrı Bayer, ‘*Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi*’, SÜAMYOD, c. 1, sa. 1, 2018, s. 52, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suamyod/issue/41593/486348>, E.T. 25.02.2024

¹⁶⁴ Bayer, ‘*Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi*’ s. 53

Çalışmamızın ikinci bölümünde sosyal risk ilkesine giriş yaparak sosyal risk ilkesinin anlamını ve kapsamını, ortaya çıktığı alanları inceleyeceğiz.

2. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNİN ANLAMI VE KAPSAMI

1. Sosyal Risk İlkesi

1.1. Sosyal Risk Kavramı

Sosyal risk; genel olarak, toplum halinde yaşayan birçok kişinin zararına sebep olacak derecede potansiyel bir tehlike olarak tanımlanabilir. Bazı durumlarda insanların bir arada yaşamalarının neticesinde ciddi zararlar meydana gelebilmektedir. Terör olayları, bulaşıcı hastalıklar, toplantı gösteri yürüyüşleri bu zararların ortaya çıkabileceği durumlara örnek gösterilebilir. İdare, önlemekle mükellef olup önleyemediği bazı zararlardan, sosyal risk ilkesi esaslı uyarınca sorumlu olacaktır.¹⁶⁵

Biz de çalışmamızda, sosyal risk kapsamına aldığımız üç esas olay üzerinden değerlendirme yapacağız. Bu olaylar, terör olayları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetlerdir. Sayılan haller bünyesinde sosyal bir risk taşımaktadır. Bu noktada hangi risklerin sosyal olduğunu belirlemek kolay değildir. Bakıldığı zaman her riskin bünyesinde sosyal bir yönü vardır. Bu sebeple, sosyal risk ilkesi ile diğer kusursuz sorumluluk halleri arasındaki ayrım sadece toplumsal bir riskin meydana gelmesi ya da o toplumun bireyi olmakla yapılamaz. Yayla; burada kamu yararı kıstası ile ayrım yapılabileceğini ifade etmiştir. İdarenin gerçekleştirdiği kamu hizmetleri sonucunda oluşan zararların temelinde meşru bir amaç olarak kamu yararı vardır. Bu durumda; idarenin meşru amaçlarla yürüttüğü faaliyetleri sonucunda idarenin hiçbir kusuru olmadan doğan zararlar gündeme gelmektedir. Ancak sosyal riskin mevcut olduğu durumlarda; terör olayları veya diğer toplumsal olaylarda bu şekilde meşru bir amaç mevcut değildir.¹⁶⁶

Doğal afetler de sosyal risk ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir. Zira doğal afetler nedeniyle de idarenin hiçbir kusuru bulunmasa dahi toplumsal büyük bir tehlike hali gündeme gelmektedir. İdare, öngördüğü doğal afetlerin yıkıcı sonuçlarını

---

¹⁶⁵ Turan Yıldırım, Melikşah Yasin, Nur Kaman, Eyüp Özdemir, Gül Üstün, Hüseyin Melih Çakır, Özge Okay Tekinsoy, ‘İdare Hukuku’, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2022, s. 779

¹⁶⁶ Yayla, age, s. 80-81

engellemek adına gerekli tüm tedbirleri alsa da afetin büyüklüğünden kaynaklı olarak birçok kişinin zararı oluşabilir. Keza, doğal afetler her durum ve koşulda mücbir sebep niteliği taşımayabilirler. Gelişen bilim ve teknoloji, bazı doğal afetlerin gerçekleşmeden önce tespitine imkân vermektedir. Bu noktada, doğal afetler açısından öncelikle idarenin bir kusurunun bulunup bulunmadığı saptanmalıdır. İdarenin kusuru bulunmadığı takdirde kusursuz sorumluluk değerlendirmesi yapılmalıdır.

1.2. Sosyal Risk İlkesinin Tanımı

Sosyal risk ilkesi, kusursuz sorumluluk kapsamında, terör olaylarının artması neticesinde yargı kararları ile ortaya çıkmıştır. Bireysel nitelik taşımayan, ani şekilde ortaya çıkan, öngörülemeyen, önlenemeyen toplumsal olaylar sebebiyle meydana gelen zararların tazmin edilmesine dayanak teşkil edecek bir ilkedir. Sosyal risk ilkesi kişilerin korunmasını sağlamaktadır.¹⁶⁷

Danıştay bir kararında sosyal risk ilkesini şu şekilde açıklamıştır; ‘*sosyal risk ilkesi ile, toplumun içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan, idarenin faaliyet alanında meydana gelmekle beraber, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmayan, toplumsal nitelikli riskin gerçekleşmesi neticesinde oluşan, salt toplumun bireyi olunması nedeniyle uğranılan özel ve olağandışı zararların da topluma pay edilerek giderilmesi hedeflenmiştir. Belirtilen niteliğe göre sosyal risk ilkesinin uygulanabilmesi için olayın tüm toplumu ilgilendirmesi ve zararın toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucunda meydana gelmesinin yanında, olay ve zararın yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka deyişle zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağının kurulamaması gerekmektedir.*’¹⁶⁸ Bir başka emsal kararında; idarenin sorumluluğunun yalnızca kusur sorumluluğuna dayandırılmayacağını, idarenin kusursuz şekilde sorumlu olabileceğini, kural olarak idarenin gerçekleştirdiği hizmetin doğrudan neticesi olan illiyet bağı kurulabilen zararlardan sorumlu olduğunu ancak idarenin faaliyet alanıyla ilgili ve önlemekle

¹⁶⁷ Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün, Çakır, Tekinsoy, age, s. 780

¹⁶⁸ D. 10. Dairesi, E. 2004/7285, K. 2007/212, T. 29.01.2007, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 14.03.2024

mükellef olduğu halde önleyemediği bazı zararlardan idarenin, illiyet bağı mevcut olmaksızın sosyal risk ilkesi gereğince sorumlu olacağını ifade etmiştir.¹⁶⁹

Kararları incelediğimizde; sosyal risk ilkesinin, toplumsal risk neticesinde oluşan olağandışı zararların, zarar, idarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklanmasa bile idare tarafından karşılanması esasına dayanan bir ilke olduğunu görüyoruz. Ancak Danıştay'ın ilgili örnek kararlarda olduğu gibi idarenin sorumluluğunun doğumu için nedensellik bağı aramaması doktrinde ağır şekilde eleştirilmiştir.¹⁷⁰ Keza, illiyet bağının sorumluluğun esası olup, illiyet bağının yokluğu sorumluluğun oluşumuna engel olacaktır.

Sosyal risk, insanların bir arada yaşamasından kaynaklı kaçınılmaz tehlikeye dayanmaktadır. Toplumsal olaylar ve kargaşalar insanlar için sosyal bir risk taşımaktadır. Sosyal risk ilkesi doğrultusunda, söz konusu risklerin neden olduğu istisnai ve olağandışı zararlar devlet tarafından karşılanması gerekmektedir. Terör olayları, kitle hareketleri gibi toplum için risk taşıyan olaylardan idare sosyal risk ilkesi gereği sorumlu olacaktır.¹⁷¹

Bir sonraki başlıkta, sosyal risk ilkesinin tarihi gelişimini inceleyeceğiz. İlkenin ilk kez ortaya çıktığı yer olan Fransız hukukunu ve ülkemiz hukukunu dikkate alarak bir inceleme yapacağız.

1.3. Sosyal Risk İlkesinin Tarihi Gelişimi

İnsan beraber yaşama ihtiyacı olan bir varlıktır. Bu sebeple insanlar tarihte bazen kabileler halinde bazen de devlet örgütlenmesi altında yaşamışlardır. Toplumsal yaşamın getirdiği nimetler kadar külfetleri de vardır. İnsanlar yaşadıkları toplumun içerisinde meydana gelen kaostan ve şiddet olaylarından olumsuz şekilde etkilenirler. Söz konusu olumsuzluklar kişiler için çok ciddi zararlara sebep olabilir.

¹⁶⁹ D. İDDK, E. 2003/57, K. 2005/237, T. 14.04. 2005, Danıştay Bilgi Bankası (Aktaran: Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün, Çakır, Tekinsoy, age, s. 780)

¹⁷⁰ Halim Alperen Çıtak, "İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", Yüksek Lisans Tezi, AHBVÜ, 2013, s. 73, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=pxM_Ioo_eDoc84t_GBPJ4g&no=xWwlmV_UZRmly6C6E0vd3VQ, E.T. 14.03.2024, Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", s. 471

¹⁷¹ Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", s. 470

Bahsi geçen ciddi zarara neden olan olayın yaşanmasında hiçbir ilgisi ve kusuru bulunmayan mağdur kişiler üzerine zararın bırakılması, adalet ve hakkaniyete uygun değildir. Sosyal risk ilkesi mağdur kişiler aleyhine bozulan dengeyi yeniden tesis etmek için ortaya çıkmıştır.¹⁷²

Toplumsal yaşamdan kaynaklanmış hukuk kavramının temel işlevi, insanın sosyal ve anti sosyal eğilimlerini bir ahenk içerisinde tutmak ve toplumsal yaşamda bozulan adalet, hakkaniyet dengesini yeniden tesis etmektir.¹⁷³

1.3.1. Fransız Hukukunda Gelişimi

Sosyal risk ilkesi kavramı ilk kez Fransa’da ortaya çıkmıştır. Çıktığı zaman savaş zararlarının idare tarafından karşılanması amacıyla uygulanmıştır.¹⁷⁴ Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında 1914,1918 ve 1946 tarihli üç kanun çıkarılmıştır. İlgili kanunlar, savaş nedeniyle olağanüstü zararlara uğrayan sivil kişilerin zararlarının sosyal risk ilkesi uyarınca tazmin edilmesini amaçlamıştır. Bu kanunlardan sonra, Fransız Anayasası’nda yer alan ‘*milli dayanışma ilkesi*’ neden gösterilerek 1983 ve 1986 tarihli iki kanun çıkarılmıştır.¹⁷⁵

1983 tarihli çıkarılan kanun, toplantı ve gösteri faaliyetlerinden kaynaklanan zararlardan devletin sorumlu olacağını düzenlemiştir. 1986 tarihli çıkarılan kanun ise bu zararlardan kaynaklı davaların idari yargı mercilerinde görüleceğini öngörmüştür.¹⁷⁶ Görülüyor ki, Fransa’da sosyal risk ilkesinin uygulaması kanuni düzenlemeler ile başlamıştır.

1.3.2. Türk Hukukunda Gelişimi

Sosyal risk ilkesi ülkemizde 1980’li senelerde artan terör olaylarından kaynaklı zararların karşılanması amacıyla, idarenin sorumluluğunun dayanağı olarak uygulanmıştır.¹⁷⁷ Bu uygulama öncesinde Danıştay benzer olaylarda idarenin

---

¹⁷² Mustafa Köksal, ‘‘Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?’’, *Terazi Hukuk Dergisi*, c. 5, sa. 42, 2010, s. 87, <https://www.jurix.com.tr/article/706>, E.T. 14.03.2024

¹⁷³ Çıtak , age, s. 51

¹⁷⁴ Akyılmaz, ‘‘Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı’’, s. 186

¹⁷⁵ Çıtak, age, s. 53

¹⁷⁶ Chapus, *Droit administratif general*, op. cit, c. 1, s. 1357 (Aktaran: Gözler, age, s. 1116)

¹⁷⁷ Akyılmaz, ‘‘Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı’’, s. 186

sorumluluğuna dair hüküm kurmuştur. Ancak bu sorumluluğun dayanağı sosyal risk ilkesi olmamıştır.¹⁷⁸

Ülkemiz hukukundaki uygulaması Fransız hukukunda olduğu gibi kanuni bir düzenleme ile yapılmamıştır. İlke yargı içtihatları ile uygulanmaya başlanmıştır. 1980 yıllarında artan terör olaylarından kaynaklı zararlar nedeniyle idareye açılan davalarda Danıştay sosyal risk ilkesi uyarınca idarenin sorumluluğuna karar vermiştir. Ancak söz konusu kararlar meselenin özünü tam açıklayamaması gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir. Sonrasında 2004 senesinde yürürlüğe giren 5233 sayılı kanun ile Fransa’da olduğu gibi bir kanuni düzenleme yapılmıştır.¹⁷⁹ Bu düzenlemenin amacı, terör olaylarından kaynaklı zararların idari yargı yerleri tarafından özel bir usul ile tazmin edilmesidir. İlgili kararları ve kanuni düzenlemeyi çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde inceleyeceğiz.

1.4. Sosyal Risk İlkesinin Özellikleri

Sosyal risk ilkesi, hukukumuzda yargı kararlarıyla açıklanmıştır. Bu sebeple sosyal risk ilkesinin tanımını başlığı altında yer verdiğimiz yargı kararlarından yola çıkarak özelliklerini dört başlık altında inceleyeceğiz.

1.4.1. Zarar ile İdare’nin Fiili Arasındaki İliyet Bağının Durumu

Genel sorumluluk esasları uyarınca, idarenin tazmin borcunun doğması için zarar ve fiil arasında mevcut illiyet bağına ihtiyaç vardır. Zarar doğrudan o fiilin neticesi şeklinde ortaya çıkmış olmalıdır. Buradaki doğrudan kavramı önem taşımaktadır. Zarar, muhtelif fiillerden meydana gelebileceği gibi söz konusu fiillerden de muhtelif zararlar meydana gelmiş olabilir.¹⁸⁰

Çağlayan’a göre, nedensellik bağı sorumluluğun esasıdır. Zarar ve fiil arasında nedensellik bağı bulunmadığı takdirde sorumluluk da doğmayacaktır.

---

¹⁷⁸ Ayşegül Çoban, “Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi”, SÜHFD, c. 11, sa. 1-2, 2003, s. 324, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26631/281060>, E.T. 15.03.2024

¹⁷⁹ Çıtak, age, s. 54-55

¹⁸⁰ Siddık Sami Onar, “İdare Hukukunun Umumi Esasları”, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s. 1723

Sosyal risk ilkesine konu olaylarda zarara idarenin bir fiili neden olmamaktadır. Bu sebeple idarenin sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.¹⁸¹

Eren; tazminat hukukunun genel ilkesinin, sorumluluğun temel şartı illiyet bağı olduğunu belirtmiştir. Felsefi bağlamda, hiçbir şey kendiliğinden oluşmamıştır. Olgular kendilerinden sorumlu bir veya birkaç olaya bağlıdır. Meydana gelen olayların mutlaka sebepleri vardır.¹⁸²

Anayasa'nın 125. maddesi "*idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zarar*" ifadesi ile idarenin ortaya çıkan zararlardan sorumlu olabilmesi için idarenin eylemleri ile zarar arasında bir illiyet bağının mevcut olması gerektiği anlaşılmaktadır. Danıştay kararları doğrultusunda sosyal risk ilkesi uyarınca sorumlulukta zarar ile idari fiil arasında bir nedensellik bağı bulunması öngörülmemiştir. Akyılmaz, bu durumun idari sorumluluğunun tek yasal dayanağı olan Anayasa'nın 125. maddesine aykırılık oluşturacağını, zira zararın idare haricinde meydana geldiğini dolayısıyla "*zarara neden olan eylem ya da işlem, idarenin eylemi ya da işlemi değilse neden idare sorumludur?*" sorusuna yanıt verilemediğini ifade etmiştir.¹⁸³

Gözler, sorumluluk için illiyet bağının gerekliliğini vurgulamıştır. Zararı doğuran olay ve fiil arasında nedensellik bağı bulunmadıkça sorumluluğun doğmayacağını ifade etmiştir.¹⁸⁴ Gözler'e göre, idarenin kendi fiillerinden kaynaklanmayan zararlardan sorumlu tutulabilmesi mümkün değildir.

Danıştay kararlarında; sosyal risk ilkesine ilişkin illiyet bağının durumunu, "*idarenin faaliyet alanı ile ilgili olması*" ve "*idarenin faaliyet alanı ile ilişkilendirilebilmesi*" şeklinde açıklamıştır. Meydana gelen zararın, idarenin faaliyet alanı ile ilişkili olmasını, illiyet bağının varlığı açısından yeterli görmüştür.¹⁸⁵ Özgür'e göre, idare ile zarar arasında illiyet bağı bulunmaksızın idarenin

¹⁸¹ Çağlayan, "*Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*" s. 471

¹⁸² Fikret Eren, "*Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*", Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 1-5

¹⁸³ Akyılmaz, "*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*", s. 188

¹⁸⁴ Gözler, age, s. 1221

¹⁸⁵ D. 15. Dairesi, E. 2011/9811, K. 2012/2716, T. 09.05.2012, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 16.03.2024

sorumluluğuna hükmetmek mümkün değildir. İlliyet bağının mevcut olmadığı zamanlarda idarenin sorumluluğuna hükmetmek Anayasa'nın 125. maddesine aykırıdır. Danıştay, idarenin terör olayları sebebiyle doğan sorumluluğuna ilişkin bazı kararlarında illiyet bağı bulunmaksızın idarenin sorumlu olacağına dair karar vermiştir. Söz konusu kararlar, doktrinde Anayasa'nın 125. maddesine aykırı bulunarak ağır şekilde eleştirilmiştir.¹⁸⁶

İlliyet bağı meselesi, muğlak ve yoruma açık bir kavramdır. İdarenin zararın oluşumuna etkili ihmali hareketi ve illiyet bağının yoruma açık oluşu göz önünde bulundurulduğu takdirde sosyal risk ilkesi bağlamında zarar ve idarenin fiili arasında nedensellik bağı kurulabilecektir. Keza, illiyet bağı olmaksızın idarenin sorumluluğuna gidilebilmesi mümkün değildir.¹⁸⁷

Bu noktada Çıtak'a katılıyoruz. İlliyet bağı kanaatimizce sosyal risk ilkesine konu olaylar açısından geniş yorumlanması gereken bir kavramdır. Somut olay ve meydana gelen zarar dikkate alınarak hukukun genel ilkeleri ile örtüşen bir yorumlama yapılmalıdır. Nedensellik bağı, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleri uyarınca idarenin sorumluluk alanını genişletecek şekilde ele alınmalıdır. Kapsam içerisinde sosyal riskler de yer almalıdır.¹⁸⁸

1.4.2. Zararın Toplumsal Yaşamanın Kaçınılmaz Neticesi Olması

İlk çağlarda kabileler halinde yaşayan insanlar bugün devlet şeklinde siyasi bir kuruluş olarak yaşamaktadır. Bu yaşayıştan doğan mücadeleler iç işleyişte ve dış ilişkilerde karışıklığa ve kaosa neden olabilmektedir. Karmaşanın ortaya çıkardığı zararlardan toplumda yaşayan bireyler doğrudan etkilenebilmektedir. Örneğin, terör olayları, toplantı gösteri yürüyüşleri gibi risk taşıyan olaylar kişiler nezdinde ciddi zararlara sebep olabilmektedir. Sosyal risk bu gibi toplumsal olaylar neticesinde doğmaktadır.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Ozan Nesin Özgür, "İdarenin Kusursuz Sorumluluk İlkesi Olarak Sosyal Risk İlkesi", Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s. 68-69

¹⁸⁷ Çıtak, age, s. 74

¹⁸⁸ Çıtak, age, s. 75

¹⁸⁹ Köksal, "Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?", s. 90-91

Toplum halinde yaşamının kaçınılmaz neticesi şeklinde ortaya çıkan sosyal risk ilkesi, bireylerin haricinde gelişen toplumsal olaylar nedeniyle, kişilerin uğradıkları zararların, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleri uyarınca idare tarafından giderilmesini öngören kusursuz sorumluluk halidir.¹⁹⁰

1.4.3. Zararın Önlenemeyen Bir Tehlike Sonucunda Oluşması

Sosyal risk ilkesi nedeniyle idarenin sorumluluğuna yol açan risk, idare tarafından önlenemeyen veya önlenmesi durumunda daha fazla zarara sebep olacak olan risktir.¹⁹¹ Sosyal risk sorumluluğunda ortaya çıkan zarar, önlenemeyen ancak önlenmesi beklenen zararlardır. İdare, sosyal risk barındıran olaylarda, hakkaniyet gereği her zaman bir adım önde olmak zorundadır.¹⁹²

Sosyal riskin sebep olduğu zararın idarece önlenememesinin birçok nedeni olabilir. Riski doğuran olay bir anda meydana gelmiş olabilir. İdare alması gereken tüm tedbirleri almasına rağmen zarar yine de meydana gelmiş olabilir. İdare olayın gerçekleşeceğine dair öncesinde bilgi edinememiş veya idarenin ekipmanı riskin ortadan kaldırılması için yetersiz kalmış olabilir. Özetle, idare sorumluluğundaki bütün işlemleri yerine getirmiş olmasına rağmen zarar yine de meydana gelmiştir. İdarenin, toplumun zararına yol açacak tehlikelere karşı tedbir alması bir yükümlülüğüdür. Yani bu tarz tehlikeli durumlara karşı idare her zaman hazırlıklı olmalıdır. Bu sebeple idarenin tamamen kusursuzluğundan bahsedilemez. Ne var ki, idare mâni olabileceği halde zararın daha büyük zararlara sebep olmaması için, herhangi bir müdahalede bulunmaması halinde kusursuz sorumluluğundan ziyade kusur sorumluluğu gündeme gelecektir.¹⁹³ Zira, bu durumda idare zarara sebep olan olayı engellemek adına hiçbir girişimde bulunmayarak hizmetin hiç işlenmemesinden kaynaklı hizmet kusuruna neden olmuştur.

Aynı şekilde yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmemesi, zararı doğuran olay karşısında kendi ihmalinden dolayı hiçbir hazırlığının olmaması veyahut

¹⁹⁰ Çoban, "Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi", s. 327

¹⁹¹ Ali Ülkü Azrak, "İdarenin Sosyal Risk Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu", Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler 3. Sempozyumu, Ankara 1979, İstanbul 1980, s. 137

¹⁹² Çıtak, age, s. 56-57

¹⁹³ Akyılmaz, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", s. 188-189

yürütmesi gereken hazırlık faaliyetlerini kötü bir şekilde ifa etmesi hali kusur sorumluluğuna neden olacaktır. Çünkü idare burada ya hizmeti hiç işlememiş ya da kötü işlemiştir.

1.4.4. Özel ve Olağandışı Bir Zarar

İdarenin sosyal riskten kaynaklı sorumluluğunun doğması için ortaya çıkan zararın niteliği “*özel ve olağandışı*” olmalıdır. Özel ve olağandışı zarar ile; toplumsal risk içeren belirli olaylar sonucunda, belirli kişilerin nezdinde meydana gelen zarar anlaşılmaktadır. Danıştay kararlarında da zararın özel ve olağandışı olması kabul edilmiştir.¹⁹⁴

İdare, terör olayları, toplumsal gösteri yürüyüşleri veya doğal afetler gibi toplumsal tehlike barındıran olayların kişilerde sebep olduğu özel ve olağandışı zararları sosyal risk ilkesi uyarınca tazmin etmelidir. Söz konusu sorumluluk, kanaatimizce, Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca Türkiye Cumhuriyeti'nin “*sosyal hukuk devleti*” niteliğinden ileri gelmektedir.¹⁹⁵

Sosyal hukuk devleti niteliği gereğince devlet, sosyal risk kapsamında meydana gelen olaylar sonucunda toplumda bozulan dengeyi ve sosyal adaleti sağlamakla mükelleftir.

2. İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Unsurların Sosyal Risk İlkesi Açısından İncelenmesi

İdarenin sorumluluğunun doğmasını sağlayan bazı unsurları çalışmamızın başlangıcında incelemiştik. Bu başlık altında, idarenin sorumluluğunun oluşumunda gerekli şartları sosyal risk ilkesi bağlamında değerlendireceğiz.

2.1. Fiil

İdarenin sorumluluğunun ortaya çıkabilmesi için ortada bir fiil bulunmalıdır. Gözler, idarenin fiili bulunmadan idarenin sorumluluğundan bahsedilmesinin

---

¹⁹⁴ Özgür, age, s. 63

¹⁹⁵ 1982 Anayasası m. 2: “*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.*”

mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Bu fiil, idari işlem ya da eylem şeklinde olabilir.¹⁹⁶ Sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluk bağlamında baktığımızda, zarara neden fiil idarenin fiili değildir. Dolayısıyla Gözler'e göre; idare, sosyal risk ilkesi kapsamında meydana gelen zararlardan sorumlu tutulamayacaktır.

Sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğu ortaya çıkaran olaylarda, fiil unsuru açısından illiyet bağının durumuna göre farklı yorumlamalar getirilmektedir. İliyet bağı, doğrudan neden sonuç çerçevesinde anlaşılması durumunda zararı doğuran fiil idarenin fiili kabul edilemez. Bu sebeple Fransa, sosyal risk doğuran olaylar nedeniyle sorumlulukta yasal bir düzenleme yaparak '*fiilsiz sorumluluk*' esasını kabul etmiştir. İliyet bağının geniş ele alındığı hallerde, yalnız icrai bir hareket değil, ihmali bir hareketten kaynaklı olarak da bir zarar meydana gelmiş olabilir. Zarara sebep olay üçüncü bir kişinin fiili neticesinde meydana gelmiştir. Ancak idare bu olayı öncesinde öngöremeyerek engelleyememiştir. İşte bu öngörememe hali illiyet bağının geniş yorumlamadığı durumlarda, idarenin bir fiili kabul edilmektedir.¹⁹⁷

Çağlayan, Gözler, Kaplan; idarenin sorumluluğunun doğması için gerekli fiilin idareye isnat edilebilir olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Zarara neden olan fiil idareye atfedilebilir nitelikte değil ise idarenin sorumluluğuna gidilemez. İdarenin dışında oluşan sebeplerle meydana gelen zararlardan idare sorumlu olmayacaktır.¹⁹⁸ Çağlayan, Gözler ve Kaplan'ın görüşlerine baktığımızda, idarenin sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğunu kabul etmediğini keza ortadaki fiilin isnadiyetinin idareye yapılamayacağını ifade ettiklerini görüyoruz.

Günday; idarenin sorumlu olabilmesi için en başta idari bir davranışın gerekli olduğunu, bu davranışın icari veya ihmali olabileceğini belirtmiştir.¹⁹⁹ Akyılmaz; üçüncü kişilerin davranışlarının doğurduğu zararlardan idarenin sorumluluğunun tek yasal dayanağı olan Anayasa'nın 125. maddesine aykırılık oluşturacağını söylemiştir.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ Gözler, Kaplan, age, s. 714

¹⁹⁷ Çıtak, age, s. 59

¹⁹⁸ Çağlayan, "*İdare Hukuku Dersleri*", s. 694-695, Gözler, Kaplan, age, s. 715

¹⁹⁹ Günday, age, s. 347

²⁰⁰ Akyılmaz, "*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*", s. 188

Belirtilen görüşlerden görüleceği üzere, sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluk açısından fiil unsuru ile ilgili öğretilerde bir görüş birliği sağlanamamıştır. Kanaatimizce, idarenin sosyal risk ilkesinden sorumluluğunun doğabilmesi için fiil kavramı yalnızca icrai şekilde düşünülmemelidir. Eylemsizlik de fiile vücut verir. İdarenin hareketsiz kalması da bir eylemdir. İdarenin hareketsiz kalmasında kusuru mevcutsa kusur sorumluluğuna gidilecektir. Kusuru bulunmadığı takdirde, kusursuz sorumluluk kapsamında da eylemsizliği bir fiil kabul edilmelidir.

2.2. Zarar

Zarar; *“kişi ya da malvarlığında ortaya çıkan olumsuz değişimlerdir.”* Maddi zarar, kişinin iradesi haricinde mal varlığındaki eksilmedir. Manevi zarar ise, zihinsel ve ruhsal açıdan duyduğu elemidir. İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmek için maddi veya manevi bir zararın doğması gerekmektedir. Bir fiil olmakla beraber, zarar doğmamışsa idarenin sorumluluğu söz konusu olmaz.²⁰¹

Danıştay emsal bir kararında, zararın hizmet kusuru, kusursuz sorumluluk veya sosyal risk ilkesi uyarınca tazmin edilebilmesi için; zararın *“özel ve olağandışı”* bir niteliğe sahip olmasının yeter koşul olduğunu belirtmiştir.²⁰²

Kanaatimizce, idarenin sosyal risk ilkesi uyarınca sorumluluğunun doğması için bu yeterli bir koşul değildir. Sosyal risk ilkesi açısından, zarar sorumluluğun esasını oluşturmaktadır. Sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluk, risk sorumluluğunun özel bir halidir. İlkenin ortaya çıkışı uyarınca zarar, terör olayları, kitlesel hareketler gibi toplumsal risk taşıyan bir olaydan meydana gelmektedir. Sayılan olaylar nedeniyle ortaya çıkan zararlar, genel olarak özel ve olağandışı bir niteliğe sahiptir. Ancak idarenin her toplumsal olayda idarenin sorumluluğunun doğacağını söyleyemeyiz. Dolayısıyla sosyal risk nedeniyle idarenin sorumluluğunun doğabilmesi için, zararın özel ve olağandışı olmasının yanında bazı ek özellikleri olmalıdır.

²⁰¹ Odyakmaz, Kaymak, *“Anayasa Hukuku İdare Hukuku”*, s. 572

²⁰² D. 10. Dairesi, E. 1996/9012, K. 1997/6164, T. 25.12.1997, <https://karararama.danistay.gov.tr> E.T. 19.03.2024

Sosyal risk ilkesi uyarınca; zarar, bir arada yaşamının “doğrudan ve kaçınılmaz bir neticesi” olmalıdır. Ne var ki, zararın yalnız bir arada yaşamının doğrudan ve kaçınılmaz neticesi olması yeterli değildir. Zararın “nisbi bir ağırlığı” da olmalıdır. Yani zarar, zarar gören kişinin durum ve koşulları dikkate alınarak değerlendirilecektir. Örneğin; bir sosyal risk doğuran olay sonucunda bir milyarder bin liralık bir zarar görse ve bu zararın tazmini için idari yargıya başvurursa idari yargı mercii ancak idarenin kusuru varsa tazminata hükmedecektir. İdarenin kusuru bulunmuyorsa, nispi bir zarar bulunmadığından tazminata hükmedilmeyecektir. Ayrıca sosyal risk sorumluluğuna sebep olacak zarar, sadece tek şahsa değil, belirli bir insan grubuna yönelik meydana gelmelidir. Buradaki belirli bir insan grubuna yönelik oluşu, tek olaydaki zarar gören kişi çokluğunu ifade etmemektedir. Zararın daha önceden farklı yerlerde meydana geldiğini ve toplumun çoğunluğu tarafından bilindiğini ifade eder. Uğur Mumcu’nun bir suikast sonucu öldürülmesi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Zira somut olay açısından tek kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak meydana gelen zarar, toplumun bildiği ve ülkenin her yerinde gerçekleşmesi yüksek ihtimal terör olayları içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyal risk ilkesi nedeniyle doğan zararın bir diğer özelliği, toplumun çoğunluğunda infiale yol açacak bir niteliğe sahip olmasıdır.²⁰³

Çıtak’ın zarara ilişkin belirttiği bu nitelikler idarenin sosyal risk ilkesi nedeniyle sorumluluğu ile diğer sorumluluk halleri arasındaki farkı netleştirmiştir. Eşitliğe, hukuka ve hakkaniyete uygun bir karar vermek adına, somut olayda zarara ilişkin sayılan ek özellikler dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır.

2.3. Kusur

İdarenin sorumluluğunun esası kusur sorumluluğuna dayanmaktadır. Hizmetin geç, kötü veya hiç işlenmemesi kusur sorumluluğuna neden olacaktır. Ancak çalışmamızın başlangıcında açıkladığımız üzere değişen zaman ile meydana gelen olaylar açısından kusur sorumluluğu yetersiz kalmış. Ayrıca idarenin kusursuz sorumluluğu da gelişmiştir. İdarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında yer alan risk ilkesinin özel bir görünümü olan sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğun ortaya çıkmasında idarenin kusuru aranmamaktadır. İdare hiçbir kusuru bulunmasa dahi

---

²⁰³ Çıtak, age, s. 64-65

meydana gelen zararlardan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla kusur sosyal risk ilkesinde gerekli bir şart değildir.

Bu noktada akla sosyal risk ilkesi her zaman kusursuz sorumluluk bünyesinde mi değerlendirilecektir? Sorusu gelmektedir. Çıtak, sosyal risk ilkesine konu zararların neredeyse hepsinde kusur sorumluluğunun da var olduğunu ifade etmiştir. Sosyal risk barındıran olaylar içerisinde idarenin kusurunun “*karine derecesinde*” mevcut olduğunu düşünmektedir.²⁰⁴

Kanaatimizce; sosyal risk barındıran olaylar meydana geldiğinde idarenin kusuru ayrıca değerlendirilmelidir. Zira idare her türlü önlemi almasına, hiçbir kusuru bulunmamasına rağmen sosyal risk taşıyan olay gerçekleşmiş olabilir. Zarara sebep olan olayda şayet idarenin kusuru varsa artık idarenin kusursuz değil, kusur sorumluluğu söz konusu olacaktır. Meydana gelen sosyal risk içeren bir olayda, öncelikle idarenin kusurunun varlığına bakılmalıdır. Kusur mevcutsa idarenin kusursuz sorumluluğu gündeme gelmeyecektir.

2.4. İlliyet Bağı

1982 Anayasasının 125. maddesinde, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden kaynaklı zararı ödemekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. İlgili madde; idarenin sorumluluğuna yasal bir dayanak getirmekle beraber, sorumluluğun kapsamını da idarenin kendi eylem ve işlemleriyle sorumlu tutmuştur. İlliyet bağı; zarar ve zararı meydana getiren idari fiil arasında idarenin kusur veya kusursuz sorumluluğunun oluşması bakımından önemlidir.²⁰⁵ İdarenin kusursuz sorumluluğunun doğması için de nedensellik bağı zorunlu bir unsurdur.

Gözler, ortaya çıkan zarar ile idarenin fiili arasında nedensellik ilişkisi bulunmuyorsa idarenin sorumluluğundan hiçbir şekilde bahsedilemeyeceğini belirtmiştir. Danıştay’ın sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumlulukta illiyet bağı aranmaması yönündeki görüşünü sert bir şekilde eleştirmiştir.²⁰⁶ AYİM’de idarenin

---

²⁰⁴ Çıtak, age, s. 61-62

²⁰⁵ Yayla, age, s. 101

²⁰⁶ Gözler, Kaplan, age, s. 721

tazmin borcunun doğabilmesi için, zarar ile idarenin fiili arasında bir nedensellik bağı bulunmasının gerektiğini belirtmiştir.²⁰⁷

Tan, Bayazıt'a göre; zarar ile zararı meydana getiren fiil arasında doğrudan bir bağlantı bulunmalıdır.²⁰⁸ Atay, zararı doğuran işlem ve zarar arasında doğrudan doğruya bir ilişki olması gerektiğini ifade etmiştir. Ortaya çıkan sonuç, sorumluluğun sebebi olayların, hayatın doğal akışı uyarınca olağanüstü bir niteliğe sahip ise, idare söz konusu sonuçlardan tamamen sorumlu tutulamayacaktır. Meydana gelen zarar ile idarenin fiili arasında sebep-sonuç ilişkisinin yokluğu, idareyi sorumluluğundan kurtaracaktır.²⁰⁹

Gözübüyük, zarar ile zarara sebep olan olay arasında doğrudan bir bağlantı olması gerektiğini ifade etmiştir. Zararın meydana gelmesinin çeşitli sebepleri olabilir. Bunlardan bir tanesi zarara neden olabilecek nitelikte ise nedensellik bağının varlığı kabul edilmelidir.²¹⁰ Konuyla ilgili görüşleri incelediğimizde, idarenin kendi eylemleri sonucunda meydana gelmemiş zararlar nedeniyle sorumluluğundan bahsedilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce, idarenin sorumluluğunun doğması için nedensellik bağı gerekli bir unsurdur. Danıştay'ın illiyet bağı aramaksızın verdiği kararları doktrinde ağır şekilde eleştirilmiştir. İlliyet bağı bulunmaksızın kusur veya kusursuz herhangi bir sorumluluğunun oluşabilmesi mümkün değildir. İlliyet bağı belirsiz ve olaya göre yorumlanmaya açık bir kavramdır. Yargı mercileri, illiyet bağı kavramını hukukun genel ilkelerine ve vicdana uygun yorumlamalı, sosyal riskleri içerisine alacak şekilde genişletmelidir.²¹¹

3. Sosyal Risk Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Haller Açısından Değerlendirilmesi

Bazı durum ve olaylar idarenin sorumluluğunun azalmasına veya tamamen kalkmasına neden olabilir. Bu durumlar; beklenmeyen hal, mücbir sebep, üçüncü

---

²⁰⁷ AYİM, 2. Dairesi, E. 1993/129, K.1995/142, T. 01.03.1995, AYİMD, sa. 10, s. 877, (Aktaran: Tan, Bayazıt, age, s. 457)

²⁰⁸ Tan, Bayazıt, age, s. 457

²⁰⁹ Atay, age, s. 682

²¹⁰ Gözübüyük, Tan, age, s. 769

²¹¹ Çıtak, age, s. 75

kişinin davranışı ve zarar görenin davranışıdır. ²¹² Söz konusu hallerin, sosyal risk ilkesi kapsamında, idarenin sorumluluğuna olan etkilerini değerlendireceğiz.

3.1. Beklenmeyen Hal

Yayla, beklenmeyen hali şöyle tanımlamıştır: “*İdarenin faaliyet alanı içerisinde aniden ortaya çıkan ve çağın gereklerine göre idareden öngörmesinin beklenemeyeceği olaydır.*” ²¹³ Nohutçu; idarenin işlemleri sırasında meydana gelen, ancak önceden tahmin edilmesi mümkün olmayan, öngörülemeyen, rutinden farklı olağandışı şekilde ortaya çıkan olaylar olarak tanımlamıştır. ²¹⁴

Gözler, bir olayın beklenmeyen durumlar içerisinde değerlendirilebilmesi için, “*içlik, öngörülemezlik ve önlenemezlik*” koşullarının gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. İçlik veya içsellik, bir olayın beklenmeyen hal olabilmesi için, bu olayın idarenin faaliyetleri içerisinde meydana gelmesi gerektiğini ifade etmektedir. Örneğin idarenin gemisinde yangın çıkması bu duruma örnek gösterilebilir. Öngörülemezlik, zarara sebep olayın önceden gerçekleşeceğinin bilinmemesi halini ifade eder. Olayın gerçekleşeceği tahmin ediliyorsa, örneğin temeli sağlam atılmayan bir barajın yıkılacağı öngörülüyorsa, barajın yıkılması beklenmeyen hal oluşturmaz. Beklenmeyen durumlarda, zarara yol açan sebebin ne olduğu bilinmemektedir. Bu nedenle beklenmeyen haller öngörülemez bir niteliğe sahiptir. Kazanın sebebi tespit edilirse artık beklenmeyen durumdan bahsedilemeyecektir. Bir olayın beklenmeyen hal teşkil etmesi için ayrıca önlenemez bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Gerekli tedbirlerin alınması ile önlenebilecek olaylar beklenmeyen durum oluşturmaz. Bütün tedbirler alınmasına karşın olay yine de meydana gelirse beklenmeyen hal gündeme gelecektir. ²¹⁵

Beklenmeyen hal ile mücbir sebep birbirlerine sık karıştırılan kavramlardır. Beklenmeyen hali, mücbir sebepten ayıran en önemli özellik, içselliktir. İçsellik unsuru, ilk kez Fransız Danıştay’ının verdiği 1912 tarihli “*Ambrosini Kararında*” Maurice Hauriou’nun karar notu ile vurgulanmıştır. Bir savaş gemisinin infilak

---

²¹² Işıklar, “*Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller*”, s. 130

²¹³ Yayla, age, s. 44

²¹⁴ Ahmet Nohutçu, “*Devlet Teşkilatı Hukuku Cilt 2*”, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 319

²¹⁵ Gözler, age, s. 1229-1230

etmesi neticesinde ortaya çıkan zararların tazmin edilmesi için mahkemeye dava açılmış, mahkeme olayda mücbir sebep bulunduğuna dair karar vermiştir. Hauriou, karara ilişkin olayda mücbir sebep bulunmadığına, idarenin faaliyet alanı içerisinde meydana gelen olayın beklenmedik hal teşkil ettiği yönünde görüş bildirmiştir.²¹⁶

Öngörülemezlik ve önlenemezlik unsurları açısından mücbir sebep ve beklenmeyen hal arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak önlenemezlik açısından arada bir nicelik farkı mevcuttur. Mücbir sebep teşkil eden olaylar genellikle daha büyük zararlara sebebiyet verebilir iken, beklenmeyen halden kaynaklı olaylar genelde bu denli büyük zararlara sebebiyet vermemektedir.²¹⁷

Beklenmeyen durumlar idarenin kusur sorumluluğunu ortadan kaldırır. Dolayısıyla, idarenin kusura dayanan bir sorumluluğu gündeme geldi ise, beklenmeyen bir olayın ortaya çıkması ile artık idarenin kusur sorumluluğundan bahsedilemeyecektir. Beklenmeyen durumun varlığı, şartları var ise idarenin kusursuz sorumluluğunun varlığını etkilemez.²¹⁸

Bu sebeple, sosyal risk ilkesi açısından, beklenmeyen durumların idarenin sorumluluğuna etkileri olmayacaktır. Sosyal risk ilkesinin ortaya çıktığı durumlarda zarara neden olan hareket idare tarafından değil, üçüncü bir kişi tarafından gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, beklenmeyen durumlar ile sosyal risk ilkesinin bir arada olabilmesi mümkün değildir.²¹⁹ İdarenin kusursuz sorumluluğu mevcut ise beklenilmeyen hal bu sorumluluğu ortadan kaldırmayacaktır.²²⁰

3.2. Mücbir Sebep

Zorlayıcı sebep olarak mücbir sebep, doğal, sosyal ve hukuki açıdan failin dışında gelişen, fail tarafından önleme imkânı bulunmayan ve öncesinde öngörülemeyen olaylar şeklinde tanımlanabilir. Tanımlama uyarınca mücbir sebep kavramının dışsallığı haricinde önlenememe ve öngörüleememe özellikleri mevcuttur.

---

²¹⁶ Işıklar, “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller”, s. 138

²¹⁷ Gözler, age, s. 1230

²¹⁸ Günday, age, s. 349

²¹⁹ Özgür, age, s. 75

²²⁰ Ethem Atay, Hasan Odabaşı, Hasan Tahsin Gökcan, “Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları”, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 180

Örneğin deprem öngörülemez ve önlenemez olması sebebiyle mücbir sebebe bir örnek teşkil etmektedir. Gözübüyük, Tan; zararın yalnızca depremden kaynaklandığı durumlarda hukuken idarenin sorumluluğundan bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak zarar mücbir sebep haricinde idarenin fiilleri nedeniyle ağırlaşmış ise, zararın ağırlaşan kısmından idare sorumlu olacaktır. Örneğin; mevzuata aykırı şekilde inşaat ruhsatları verilmesi, fay hattı bölgelerinin yapılaşmaya açılması gibi hallerde idare kusuru oranında sorumlu olacaktır. Zorlayıcı sebepler idare hukukunda zarar ile idare arasındaki bağlantıyı ortadan kaldıracaktır.²²¹

Danıştay, deprem neticesinde oluşan bireysel zararlardan davalı idareleri kusursuz şekilde sorumlu tutulamayacağını ifade etmiştir. Zira genel nitelikteki zararları, devlet ilgili mevzuat çerçevesinde karşılayacaktır.²²²

Gözler'de; bir olayın mücbir sebep teşkil etmesi için, '*dışsallık, öngörülemezlik ve önlenemezlik*' şartlarını taşıması gerektiğini ifade etmiştir. Mücbir sebep dışsallık özelliği ile beklenmeyen hallerden ayrılmıştır. Beklenmeyen hallerde olay idarenin kendi faaliyetleri içerisinde meydana gelmektedir. Ancak mücbir sebepte, olay idarenin haricinde gelişmektedir. Mücbir sebep teşkil eden olaylar öncesinde tahmin edilemez bir niteliğe sahip olmalıdır. Olay neticesinde ortaya çıkan zarar, ciddi derecede ağır olsa da öngörülebilir bir niteliğe sahip ise, söz konusu olay mücbir sebep teşkil etmeyecektir ve idarenin sorumluluğu ortadan kalkmayacaktır. Somut olayın, öngörülemez niteliğe sahip olup olmadığını mahkeme tespit edecektir. Fransız Danıştay'ı olayın öngörülemez niteliğini tespit ederken, benzer olayın aynı yerde meydana gelip gelmediğini incelemektedir. Olay doğal bir afet olsa dahi aynı yerde öncesinde meydana gelmiş ise, olayın öngörülemez niteliği taşımadığına ve dolayısıyla mücbir sebep teşkil etmeyeceğine karar verecektir.²²³

Ayrıca mücbir sebep sayılan olay önlenemez bir nitelik taşımalıdır. Bir olayın önlenemez niteliğe sahip olabilmesi için, olağanüstü şiddet ve yoğunlukta olması gerekmektedir. Dolayısıyla öngörülmez özelliğine sahip olsa da olağanüstü ağırlıkta olmayan, kendisine karşı konulabilen olaylar mücbir sebep teşkil etmeyecektir.

²²¹ Gözübüyük, Tan, age, s. 775-776

²²² D. İDDK, E. 2008/11, K. 2009/3108, T. 17.12.2009, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 30.03.2024

²²³ Conseil d'Etat, '*Ville de Royan*', RDCE, T. 22.02.1967 (Aktaran: Gözler, age, s.1223)

Örneğin doğal afetlerin oluşumu idare tarafından engellenemese bile doğuracağı zararlı sonuçlar engellenebilir. Öngörülmemiş basit güçlükler, idarenin sorumluluğunu kaldırmayacaktır. Söz konusu güçlüklerin idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırması için doğuracakları zararlı sonuçların engellenemez nitelikte olması gerekmektedir.²²⁴

Önlenebilir niteliğe sahip olaylar mücbir sebep teşkil etmeyecektir. Emsal olarak 1993 tarihli bir AYİM kararı vardır. Karara konu olayda, askeri bir karakola düşen çığ askerlerin ölmesine sebep olmuştur. AYİM, gelişen teknoloji ve idarenin gelişen standartları mücbir sebep uygulamasının azalmasına neden olduğunu, teknolojinin gelişmesi ile idarenin elindeki verilerin zamanla arttığını dolayısıyla öngörülemez ve önlenemez olayların, öngörülür, önlenebilir bir hale gelebileceğini ve idarenin sorumlu tutulabileceğini ifade etmiştir.²²⁵

Mücbir sebebin bulunması halinde, idarenin davranışı ile zarar ile nedensellik bağı kurulamayacağından hem kusur hem kusursuz sorumluluğun ortadan kalkacaktır.²²⁶

Ne var ki zaman ilerledikçe bilim ve teknoloji gelişmektedir. Geçmişte karşı konulamaz, öngörülemez atfettiğimiz olaylar öngörülerek, zararın engellenmesi veya doğuracağı zararların en aza indirilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu sebeple, doğal afetler de sosyal risk kapsamına girebilmektedir. İdari yargı mercileri, çağdaş bilimi ve teknolojik seviyeyi dikkate alarak bir değerlendirme yapmalıdırlar. Doğal afetlerin her durum ve koşulda mücbir sebep teşkil ederek idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırdığını söylemek hukuka ve hakkaniyete uygun olmayacaktır. Ayrıca, sosyal risk ilkesi açısından, olaylar mücbir sebep teşkil etse bile idarenin olay sırasında ve sonrasında fiillerinin zarara olan etkisini değerlendirilmelidir. Zarara sebep olan olay mücbir sebep niteliği taşıyorsa, illiyet bağı ortadan kalkacak ve idarenin sorumluluğuna hükmedilemeyecektir. Fakat başta mücbir sebep teşkil eden

---

²²⁴ Gözler, age, s. 1223-1224

²²⁵ AYİM, 2. Dairesi, E. 1993/6, K. 1993/147, T. 14.04.1993, AYİMD 8, s. 657 (Aktaran: Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 708)

²²⁶ Günday, age, s. 348.

bir olay sonucunda ortaya çıkan bir zarar, sonrasında idarenin fiilleri nedeniyle ağırlaşmış ise, idare ağırlaşan kısımdan sorumlu olacaktır.²²⁷

3.3. Üçüncü Kişinin Davranışı

Gözler, Kaplan; üçüncü kişinin davranışı söz konusu olduğunda idare ile zarar arasında illiyet bağı kesileceğinden bahisle idarenin sorumluluğunun ortadan kalkacağını ifade etmişlerdir.²²⁸ Üçüncü kişinin idare ile zarar arasındaki nedensellik bağını kesen fiili idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıracaktır.²²⁹

Zarar tamamen üçüncü kişinin iradesinden meydana gelmişse idarenin sorumluluğu ortadan kalkacaktır. Fakat zararın meydana gelmesinde üçüncü kişi tek başına sorumlu değilse, zarara etkisi olmuşsa, üçüncü kişi zarara etki ettiği oranda sorumlu olacaktır. Bu durumda idarenin sorumluluğu da etkisi oranında devam edecektir.²³⁰

Gözler ve Kaplan'ın örnek verdiği farazi bir olayda, okul girişindeki merdivenler buzlanmış, okul idaresi buzları kırıp temizlememişlerdir. Bir öğrencinin, başka bir öğrenciyi itmesiyle, itilen öğrenci yerin buzlu olması nedeniyle kayarak düşmüş, kolunu kırmıştır. Burada zarar, sadece öğrencinin davranışı ile oluşmamış olup, idarenin davranışı da rol oynamıştır. Bu şekilde hem idarenin hem üçüncü kişinin davranışının zarara sebebiyet verdiği hallerde sorumluluk idare ile üçüncü kişi arasında paylaşılmalıdır. Üçüncü kişinin fiili halinde idarenin sorumluluğunun azalması veya tamamen ortadan kalkması sadece idarenin kusur sorumluluğu halinde söz konusudur. Keza kusursuz sorumluluk halinde idare kusursuz dahi olsa sorumlu olduğu için üçüncü kişinin davranışının idarenin sorumluluğuna herhangi bir etkisi olmayacaktır.²³¹

Danıştay 1972 tarihli bir kararına konu olayda, kimliği tespit edilemeyen kişiler tarafından idarenin su kanallarının tahrip edilmesi nedeniyle suların akmasıyla bir kişinin tarlası zarar görmüştür. Söz konusu zararlar nedeniyle idare aleyhine

---

²²⁷ Çıtak, age, s. 79-80

²²⁸ Gözler, Kaplan, age, s. 727

²²⁹ Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün, Çakır, Tekinsoy, age, s. 783

²³⁰ Nohutçu, "Devlet Teşkilatı Hukuku Cilt 2" s. 320

²³¹ Gözler, Kaplan, age, s. 727-728

açılan davada Danıştay, zararın üçüncü kişinin davranışından kaynaklandığını belirterek davayı reddetmiştir.²³² Ne var ki ilerleyen yıllarda verdiği bir kararda, benzer bir olaya ilişkin idarenin denetim ve gözetim sorumluluğunu yerine getirmediğini ifade ederek idarenin kusurlu olduğuna karar vermiştir.²³³

Üçüncü kişinin davranışı, yalnız idarenin kusur sorumluluğunu etkilemektedir. Bu sebeple sosyal risk ilkesi bağlamında üçüncü kişinin davranışı idarenin sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğuna etki etmeyecektir. Yani, idarenin sosyal risk sorumluluğunda zarara üçüncü kişinin davranışı sebep olsa dahi idarenin sorumluluğu devam edecektir.²³⁴

3.4. Zarar Görenin Davranışı

Zarar gören, ortaya çıkan zarara kendisi neden olmuşsa, idarenin hem kusur hem de kusursuz sorumluluğu ortadan kalkar. Zarar görenin davranışı, yalnızca zararın artmasına sebep olmuşsa, idarenin sorumluluğu kısmi şekilde devam eder. Zarar gören, zarar gördüğü esnada hukuka aykırı bir konumda iseler zararlarının tazmini isteyemeyecektir.²³⁵

Gürbüz'de, zararın zarar görenin davranışından kaynaklanması halinde, idarenin sorumluluğunun ya tamamen ortadan kalkacağını ya da olaya göre kısmi sorumluluğunun devam edeceğini ifade etmiştir. Şayet zarar görenin davranışları, zarar ile idarenin fiili arasındaki ilişkiyi kesecek şekilde ise, yani zarar tamamen zarar görenin davranışlarından doğmuşsa idare sorumluluktan kurtulacaktır. Zarar görenin davranışları zararın doğmasına katkı sağlamışsa idarenin sorumluluğu azalır. Söz konusu azalma, zarar görenin katkısı ile orantılıdır.²³⁶

Danıştay; ortaya çıkan zarara, tamamen zarar görenin davranışı sebep verdi ise idarenin ortaya çıkan zarardan sorumlu tutulamayacağını ifade etmiştir. 12. Dairesi'nin emsal kararına konu olayda, 13 yaşındaki akli dengesi yerinde olmayan,

---

²³² D. 12. Dairesi, E. 1969/3894, K. 1972/273 T. ? (Aktaran: Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 720)

²³³ D. 10. Dairesi, E. 1982/302, K. 1983/505, T. 14.03.1983, (Aktaran: Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 720)

²³⁴ Çıtak, age, s. 87

²³⁵ Odyakmaz, Kaymak, Ercan, age, s. 578

²³⁶ Reşit Gürbüz, "İdare Hukuku", Turhan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 252

sağır ve dilsiz bir çocuk koşarak tren yoluna çıkmış ve trenin çarpması sonucu ölmüştür. İdare aleyhine açılan tazminat davası neticesinde, Danıştay; zarara, çocuğun kendi hareketlerinin sebep olduğu gerekçesiyle ve oluşan zararın çocuğa gerekli bakımı, gözetimi göstermeyen ailesine ait olması sebebiyle reddetmiştir.²³⁷

Yine 12. Dairesi'nin 1967 tarihli kararında; bir kişi, mermileri toplamak amacıyla askeri bölgeye gizlice girmiştir. Bölgede yapılan atışlar nedeniyle bir merminin kendisine isabet etmesi sonucu can vermiştir. Kişinin yakınlarının idareye karşı açtığı tazminat davasını Danıştay, kişinin kendi kusuru olduğunu ifade ederek reddetmiştir.²³⁸

Danıştay bazı kararlarında, kamu görevlilerinin dikkatsizliği, tedbirsizliği sonucu meydana gelen kazalarda kamu görevlilerinin kendilerinin zarara uğraması halinde, meydana gelen zarardan idarenin sorumlu olmayacağına karar vermiştir. Örneğin; 10. Dairesi'nin verdiği bir kararda, çocuk yuvasında aççılık yapan bir kişi çalıştığı esnada kendi dikkatsizliği sebebiyle elini kıyma makinesine kaptırmıştır. Kaza sonucu, elinin işaret ve orta parmakları sakat kalmıştır. İşbu sebeple idare aleyhine açtığı tazminat davasında Aydın İdare Mahkemesi olayda idareye atfedilebilecek bir kusur bulunmadığını ifade ederek davayı reddetmiştir. İlgili karar Danıştay tarafından onanmıştır.²³⁹

Gözler, bu yönde verilen emsal kararları eleştirmiştir. Zira, karara konu olaylarda idarenin herhangi bir kusuru bulunmasa dahi zarar gören kişinin yürüttüğü faaliyetler içerisinde mesleki risk mevcuttur. Mesleki risk kapsamında idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilecek iş kazaları vardır. Kazaların oluşmasında, zarar gören kişilerin kasıtlı hareketleri etki etmemektedir. Zarar, kişinin dikkatsizliği veya tedbirsizliği neticesinde oluşmuştur. Ancak kişinin dikkatsizliğinin veya tedbirsizliğinin bulunması kazanın iş kazası niteliğine etki etmemektedir. Zarar, idari faaliyetin yürütülmesi esnasında idarenin malzemeleri ile idareye ait bit yerde

---

²³⁷ D. 12. Dairesi, E. 1978/2465, K. 1980/4023, T. 20.10.1980 (Aktaran: Gözler, age, s. 1233)

²³⁸ D. 12. Dairesi, E. 1965/3442, K. 1967/983, T. 31.05.1967 (Aktaran: Gözler, age, s. 1234)

²³⁹ D. 10. Dairesi, E. 1996/4007, K. 1598/905, T. 26.02.1998, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 01.04.2024

gerçekleşmiştir. Dolayısıyla idare kusuru bulunmasa bile mesleki risk uyarınca kusursuz şekilde sorumlu olacaktır.²⁴⁰

Yayla, üçüncü kişinin davranışı söz konusu olduğunda, idarenin sorumluluğunun ortadan kalkabilmesi için, illiyet bağına kesecek fiil ile zarar gören kişinin fiilinin sonuçlarını kavrayabilecek bir konumda olması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla üçüncü kişinin davranışı yerine üçüncü kişinin kusurunu arayan yargı içtihatlarını doğru bulmuştur.²⁴¹ Kanaatimizce de idarenin sorumluluğunun kesilmesi için yalnız üçüncü kişinin davranışı yeterli olmayacaktır. Yayla'nın ifade ettiği gibi, zarar gören kişinin gerçekleştirdiği hareketlerin anlam ve neticelerini kavrayabilmesi gerekmektedir. Aksi halde idarenin sorumluluğu devam edecektir.

İdarenin sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğuna üçüncü kişinin kusuru etki ederek idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıracaktır. Danıştay, sosyal risk ilkesi uyarınca idarenin sorumlu olabilmesi için, zarar görenin terör olaylarına herhangi bir şekilde katılmamış olması şartını aramıştır. Kişinin katılması halinde idarenin sorumluluğunun tamamen ortadan kalkabileceğini belirtmiştir.²⁴²

Sosyal risk barındıran olaylarda, üçüncü kişinin davranışı zararın oluşmasına katkıda bulunmuş ise idare zararın tamamından sorumlu olmayacaktır.²⁴³ Danıştay ilgili kararlarında işbu hususu açıklamıştır.²⁴⁴

---

²⁴⁰ Gözler, age, s. 1236

²⁴¹ Yayla, age, s. 158

²⁴² D. 10. Dairesi, E. 1999/2162, K. 2000/5120 T. 11.10.2000, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 02.04.2024

²⁴³ Çıtak, age, s. 84

²⁴⁴ D. 10. Dairesi, E. 2004/10461, K. 2005/8092, T. 26.12.2005: "...ancak sosyal risk ilkesi doğrultusunda idarenin tazmin sorumluluğundan söz edilebilmesi için zarar gören bireyin olayın oluşumunda herhangi bir katkısının olmaması, bir toplumsal olayın tahrikçisi veya faili olmaması gerekir." (Aktaran: Çıtak, age, s. 84)

3. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNİN UYGULANMASI

1. Sosyal Risk İlkesinin Ortaya Çıktığı Alanlar

Sosyal risk ilkesinin tanımı başlığının altında, sosyal risk taşıyan olayların insanların toplum halinde yaşamasından kaynaklı kaçınılmaz bir tehlike barındırdığını açıklamıştık. İlgili başlık altında, sosyal risk ilkesinin uygulamada ortaya çıktığı alanları inceleyeceğiz. Söz konusu alanları; terör olayları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, doğal afetler şeklinde üç başlık altında değerlendireceğiz.

1.1. Terör Olayları

İdarenin terör olaylarından kaynaklı ortaya çıkan sorumluluğu; Danıştay'ın sosyal risk ilkesi ile ilgili verdiği birçok kararın konusunu oluşturmaktadır.²⁴⁵ Sosyal risk ilkesinin en sık uygulama alanı terör eylemlerinden kaynaklı sorumluluktur. Ülkemizde terör olaylarının artması, sosyal risk uygulaması yönünden artışa sebep olmuştur.²⁴⁶ Terör olaylarından kaynaklı sosyal risk sorumluluğunun yargı kararları uyarınca uygulamasını incelemeden önce terör kavramının neyi ifade ettiğini değerlendireceğiz.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun birinci maddesi terör kavramını tanımlamıştır. İlgili kanun uyarınca terör; *“cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”*²⁴⁷

Terörizm; 1937 tarihli *Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesinin* 1. maddesinin 2. fıkrasında *“bireylerin ya da bir bireyler*

²⁴⁵ Yayla, age, s. 83

²⁴⁶ Çoban, *“Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi”*, s. 229

²⁴⁷ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu madde 1, <https://www.mevzuat.gov.tr>, E.T. 01.04.2024

*grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler” olarak tanımlanmıştır.*²⁴⁸ BM Genel Kurulu’nun 1985 tarihli ve 40/61 sayılı kararına göre ise; *“masum insanların hayatına son veren, temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan, kişinin şeref ve haysiyetini ciddi şekilde ihlal eden eylemler”* şeklinde açıklanmıştır.²⁴⁹

Terör olayları, doğrudan bir toplumu hedef alarak toplumda yaşayan kişiler üzerinde maddi ve manevi açıdan ciddi zararlara sebep olmaktadır. İdare kendisine yabancı kişilerin faaliyetleri neticesinde oluşan bu zararları devlet önlemekle yükümlüdür. Önleyemediği takdirde meydana gelen zararları sosyal risk ilkesi çerçevesinde tazmin etmelidir.²⁵⁰

1.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden yani sosyal olaylardan kaynaklı zararlar idarenin fiilinden kaynaklanmamakta olup, söz konusu olayları gerçekleştiren kişilerin eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Gözler, meydana gelen zarar ile idare arasında bir illiyet bağının bulunmaması nedeniyle idarenin sorumlu olmayacağını ifade etmiştir. Çünkü idarenin kusursuz sorumluluğundan bahsedebilmek için zarar ve idare arasında nedensellik bağına ihtiyaç olduğunu, şayet söz konusu sosyal olaylardan kaynaklı olarak idarenin sorumluluğu gündeme gelecek ise bir kanun ile düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Nitekim, Fransa’da toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan idarenin sorumluluğunu düzenleyen kanunlar bulunmaktadır. Fransız Danıştay’ı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan devletin sosyal risk esaslarına göre sorumlu olduğunu kabul etmiştir.²⁵¹

1.3. Doğal Afetler

Doğal afet; toplumsal yıkımlara yol açan, genel yaşamı tehlikeye düşüren ve insan hayatının kaybına neden olan, sağlıkta, kamusal ve özel malvarlığında, doğal

---

²⁴⁸ Murat Şimşek, *“Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”*, ABD, sa. 54, Mart-Nisan 2016, s. 321, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/32956/366250>, E.T. 01.04.2024

²⁴⁹ Sercan Semih Akutay, Davut Ateş, *“Türkiye’nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi”*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. 17, sa. 13, 2013, s. 125, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48106/608326>, E.T. 01.04.2024

²⁵⁰ Çitak, age, s. 111

²⁵¹ Conseil d’Etat, *“Foucher”*, RDCE, T. 30.06.1999 (Aktaran: Gözler, age, s. 1116)

çevrede büyük zararlar doğuran beklenmedik olağanüstü doğa olaylarıdır.²⁵² Doğal afetler her ne kadar doğal sebeplerle meydana gelseler de sonuçları toplumsal nitelik taşımaktadır. Bir doğa olayının afet haline gelebilmesi için, toplumsal yaşamı etkilemesi gerekmektedir.²⁵³

Doğal afetler, mücbir sebep kategorisinde idarenin sorumluluğunu kaldıran bir sebep olarak kabul edilmektedir. Ancak bilim ve teknolojinin ilerlemesi sayesinde doğal afetlerin gerçekleşmeden önce öngörülebilir olması ve son yıllarda ülkemizde yaşanan şiddetli depremler, afetlerin zamanla mücbir sebep olarak görülmesine ilişkin olan anlayışın değişmesine neden olmuştur.²⁵⁴

Ülkemiz, coğrafi konumu ve jeolojik yapısı itibariyle bir afet ülkesidir. İdare doğal afetlerin insan yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerine engel olmak, afetler sonucunda oluşan can ve mal kayıplarını en aza indirmek için, afet meydana gelmeden doğacak zararı önlemek amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. İdarenin yükümlülüğü yalnız afet öncesi ile sınırlı olmayıp, afet meydana geldikten sonra da afetzedelere gereken yardımların sağlanması, sağlık hizmetleri, barınak tesisi gibi yükümlülükleri de vardır. İdare afet öncesi ve sonrasına ilişkin yükümlülüklerini hiç yerine getirmese veya geç ya da kötü yerine getirirse kusur sorumluluğu meydana gelecektir ve idarenin ortaya çıkan zararı tazmin etme borcu ortaya çıkacaktır.²⁵⁵

Kanaatimizce, doğal afetlerden kaynaklı zararlar nedeniyle idare yalnız kusur sorumluluğu esasları uyarınca sorumlu olmayacaktır. Bu noktada doğal afetin mücbir sebep niteliği taşıyıp taşımadığı araştırılmalıdır. Çalışmamızın ilgili bölümünde açıkladığımız üzere bir olayın mücbir sebep teşkil edebilmesi için, dışsallık, öngörülemezlik ve önlenemezlik unsurlarının bir arada bulunması gerekmektedir. Söz konusu üç unsur beraber bulunmadığı sürece olay mücbir sebep teşkil etmeyecektir.

---

²⁵² Hikmet Yavaş, “Doğal Afetler Yönüyle Türkiye’de Belediyelerde Kriz Yönetimi”, Doktora Tezi, DEÜ, 2004, s. 12, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=cr7QH8XDKYtXMFJJa3OhQQ&no=6NstAg888XsFSnKR_KIR4Q, E.T. 02.04.2024

²⁵³ Çıtak, age, s. 89

²⁵⁴ Akyılmaz, “Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”, s. 200

²⁵⁵ Esin Gürsel, “İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu”, R&S- Research Studies Anatolia Journal, c. 1, sa. 2, 2018, s. 330-331 <https://dergipark.org.tr> E.T. 02.04.2024

Doğal afetler, gelişen bilim ve teknoloji sayesinde zamanla daha öngörülür ve önlenabilir bir hale gelmektedir. Dolayısıyla, günümüz koşullarında yaşanan bir afet her zaman mücbir sebep teşkil etmeyecektir. Somut olay çerçevesinde idarenin kusur sorumluluğu haricinde kusursuz sorumluluğu da gündeme gelebilecektir.

Danıştay, doğal afetler neticesinde ortaya çıkan zararın hizmet kusuru esasları uyarınca giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin de görüşleri bu doğrultudadır. Emsal bir kararında, deprem nedeniyle ortaya çıkan zararların idarenin hizmet kusuru esasları çerçevesinde tazmin edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. AYİM, doğal afetlerden kaynaklı idarenin sorumluluğuna ilişkin Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile benzer bir sonuca ulaşmış, ancak gerekçesini farklı bir yaklaşımla açıklamıştır. Emsal bir kararına konu somut olayda, stratejik açıdan önemli bir konumda inşa edilen karakola çığ düşmesi asker kişilerin ölümüne neden olmuştur. AYİM; vefat eden erin yakınlarının açtığı davada, ortaya çıkan zarar ile yürütülen askeri hizmet arasındaki nedensellik bağının kesilmediği gerekçesiyle, idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca meydana gelen zararı tazmin etmesi gerektiğini ifade etmiştir. İlgili karar uyarınca AYİM, görev esnasında gerçekleşen doğal afetler nedeniyle meydana gelen zararların idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁵⁶

2. Sosyal Risk İlkesinin Uygulamadaki Görünümü

Sosyal risk ilkesinin ortaya çıktığı alanlar üzerinden, Fransız ve Türk Hukukunu dikkate alarak sosyal risk ilkesinin pratikte uygulanış biçimlerini değerlendireceğiz. Terör olayları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetlerden kaynaklı meydana gelen zararlardan idarenin sorumluluğuna ilişkin uygulamaya ilişkin verilen kararları Fransız ve Türk Hukuku kapsamında irdeleyeceğiz.

2.1. Terör Olaylarından Sorumluluk

2.1.1. Fransız Hukukunda Uygulaması

Fransız Hukukunda terör olayları, meydana gelme ihtimalleri ile meydana geldikten sonra doğuracakları zararın büyüklüğü öncesinde saptanamayacağı için uç bir risk türü olarak kabul edilmiştir.²⁵⁷

²⁵⁶ Akyılmaz, ‘‘Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı’’, s. 201-205

²⁵⁷ Muazzez Polat, ‘‘Sosyal Risk İlkesinin Tarihsel Gelişimi ve Türk Hukukunda İdarenin Sosyal Risk

Fransız hukukunda, kolluk faaliyetleri nedeniyle idarenin sorumluluğu idarenin ağır kusuru şartına bağlanmıştır. Dolayısıyla, ülkenin güvenliği açısından ortaya çıkan zararlardan dolayı idarenin sorumluluğu ağır kusurunun varlığı halinde gündeme gelecektir. Örneğin, bir terör faaliyeti sonucu doğan zararlardan kendisine ağır kusur atfedilebiliyorsa sorumlu olacaktır. İdarenin herhangi bir kusuru mevcut değil ise veya basit kusuru varsa idarenin sorumluluğundan bahsedilemeyecektir. Bu noktada, terör olayları sonucu ortaya çıkan zararlardan dolayı idarenin sorumluluğu ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklanan zararlardan doğan sorumluluk birbirlerinden ayrılmaktadır. Fransa’da; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların giderilmesi, 7 Ocak 1983 tarihli kanunun 92. maddesinde, devletin kusursuz sorumluluğu esasına dayanılarak ele alınmıştır. Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi’nin de verdiği kararlar incelendiğinde, terör olayları kaynaklı zararların kanun kapsamı dışında tutulduğu gözlemlenmiştir.²⁵⁸

Fransız Danıştay’ının 1987 tarihinde verdiği, ‘‘*Consorts Yener et Consorts Erez*’’ kararına konu olayda, Türkiye’nin Paris Büyükelçisi ve şoförü terörist bir saldırı sonucu öldürülmüştür. Öldürülen kişilerin mirasçılarının zararlarının tazmini için açtığı davada, Fransız Danıştay’ı, Türk Büyükelçisinin öncesinde yakın koruma talep etmediğini gerekçe göstererek, polisin saldırıyı önleyememesinde ağır kusuru bulunmadığını ifade etmiş ve devletin zararlardan sorumlu olmadığına karar vermiştir.²⁵⁹ Gözler, verilen kararı yerinde bulmuştur. Gözler’e göre, olayda polisin kusurlu olduğu kabul edilirse devletin ülke sınırları içerisinde işlenen her suçtan sorumluluğu gündeme gelecektir. Devletin işlenen her suç nedeniyle tazminat ödemesi gibi bir durum Kıta Avrupası hukuk sisteminde kabul edilemez.²⁶⁰

Kanaatimizce, söz konusu anlayış idarenin sorumluluğunu oldukça daraltmaktadır. Zira, idarenin sorumluluğunun esası kusurun ağır veya hafif olmasına göre değil, kusurun bulunup bulunmamasına dayanmaktadır. Ne var ki, bazı

Kapsamında Sorumluluğu”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2023, s. 96, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 04.04.2024

²⁵⁸ Tribunal des conflits, ‘‘*Prefet du Val et Marne*’’, RDCE, T. 24.06.1985 (Aktaran: Gözler, age, s. 1124)

²⁵⁹ Conseil d’Etat, Section, ‘‘*Consorts Yener et Consorts Erez*’’, RDCE,1987 (Aktaran: Gözler, age, s. 1124)

²⁶⁰ Gözler, age, s. 1124

olaylarda kişilerin can ve mal güvenliklerinin korunması için idarenin kusursuz sorumluluğu gündeme gelecektir. Nitekim idarenin kusurun derecesine göre sorumluluğunu tespit etmek sosyal hukuk devleti anlayışına uygun düşmemektedir.

İlerleyen yıllarda terör olaylarından kaynaklı zararların giderilmesi amacıyla, 9 Eylül 1986 tarihinde bir kanun çıkarılmıştır. İlgili kanun, meydana gelen maddi ve manevi zararlar için özel hukuk kuralları çerçevesinde bir tazmin usulü düzenlemiştir. Kanun uyarınca, sosyal, kamu ve özel kuruluşlardan yardım alınarak bir fon oluşturulmuştur. Söz konusu fon, Fransa'da gerçekleşen terör olayları sonucunda kişilerin nezdinde ortaya çıkan zararları, Fransız vatandaşı olsun olmasın ayırt etmeksizin tazmin edecektir. Terör olaylarından kaynaklı zararların ilgili kanun uyarınca özel hukuk esasları ile tazmin edilmesi ve oluşan uyuşmazlıkların adli yargı mercileri tarafından çözümlenmesi sebebiyle idarenin kamu hukuku bağlamında bir sorumluluğu doğmayacaktır.²⁶¹

2.1.2. Türk Hukukunda Uygulaması

Ülkemizde terör olaylarından kaynaklı idarenin sorumluluğunu Danıştay kararlarındaki değişimler uyarınca 1990 öncesi ve sonrası olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğiz. 2004 yılında, terör eylemlerinden kaynaklı zararın giderilmesi amacıyla çıkarılan 5233 sayılı kanun uygulamasını ve konuya ilişkin AYİM kararlarının değerlendirilmesini ayrı başlıklar altında ele alacağız.

2.1.2.1. Danıştay'ın 1990 Öncesi Yaklaşımı

Danıştay 1990 öncesinde, idarenin terör olaylarından kaynaklı olaylar nedeniyle sorumlu olmayacağı yönünde kararlar vermiştir.²⁶² Söz konusu dönemde, Danıştay tarafından sadece idarenin hizmet kusuru bulunup bulunmadığı dikkate alınmıştır. Hizmet kusuru mevcut değilse idarenin sorumsuzluğuna hükmedilmiştir. İlgili dönemde, devletin başlıca görevi kişilerin önce can sonra malvarlıklarının güvenliklerini korumaktır. Şayet devlet görevini gereği gibi yerine getiremediği takdirde hizmet kusurunun varlığı gündeme gelecektir.²⁶³

---

²⁶¹ Çıtak, age, s. 112-114

²⁶²D. 12. Dairesi, E. 1977/3205, K. 1979/2742, T. 21.06.1979 (Aktaran: Gözler, age, s. 1125)

²⁶³ Polat, "Sosyal Risk İlkesinin Tarihsel Gelişimi ve Türk Hukukunda İdarenin Sosyal Risk Kapsamında Sorumluluğu" s. 99

Danıştay'ın emsal kararına konu bir olayda; TÖBDER Anamur şubesi lokaline gece vakti yapılan saldırılar sonucunda lokalde zarar meydana gelmiştir. Derneğin zararların tazmini amacıyla açtığı tazminat davası, Danıştay tarafından *“toplumdaki tüm bireylerin hareketlerinin idare tarafından denetlenmesinin mümkün olmadığı, idarenin bilgisi dışında meydana gelen zararlardan dolayı idarenin sorumlu tutulamayacağı dolayısıyla olayın niteliği karşısında idareyi kusursuz sorumluluk esası uyarınca sorumlu tutulmasının mümkün olmayacağı”* gerekçesiyle reddedilmiştir.²⁶⁴

Yine emsal bir kararına konu olayda; davacı Danıştay üyesinin evine patlayıcı maddelerle saldırı düzenlenmiştir. Saldırı sonucunda davacı maddi zarara uğramıştır. Danıştay, *“doğan maddi zarara kolluk hizmeti veya davacının yapmakta olduğu kamu hizmeti arasında nedensellik bağı mevcut olmadığından ayrıca olayın niteliği sosyal hasar kuramının uygulanmasına elverişli görülmediği”* gerekçeleriyle davanın reddine karar vermiştir.²⁶⁵

Gözler'e göre, verilen kararlar yerindedir. Zira zararların ortaya çıkmasında idarenin kusuru bulunmamaktadır. Olayların öncesinde idarenin haberinin olması mümkün değildir. Bu sebeple, idarenin gereken tedbirleri almadığını söylemek mümkün değildir. İdarenin kusursuz sorumluluğu da burada gündeme gelmeyecektir. Zarar idarenin fiilleri sonucunda oluşmamış olup, teröristlerin eylemleri sonucu meydana gelmiştir. Dolayısıyla, zarar ve idare arasında illiyet bağı bulunmamaktadır. İlliyet bağının yokluğunda idarenin ne kusur ne de kusursuz sorumluluğuna gidilebilecektir.²⁶⁶

Çıtak, söz konusu döneme ilişkin verilen yüksek mahkeme tespitlerini tutarlı bulmuştur. Nitekim, Fransa'da uygulanan sosyal risk ilkesi yasama organın dayanağıdır. Dolayısıyla, Danıştay sosyal risk ilkesini bir sorumluluk esası olarak görmemiş ve kusur incelemesi yapmıştır.²⁶⁷

---

²⁶⁴ D. 12. Dairesi, E. 1977/3205, K. 1979/2742, T. 21.06.1979 (Aktaran: Gözler, age, s. 1125)

²⁶⁵ D. 12. Dairesi, E. 1979/1567, K. 1981/203, T. 10.02.1981 (Aktaran: Gözler, age, s. 1126)

²⁶⁶ Gözler, age, s. 1126

²⁶⁷ Çıtak, age, s. 116

2.1.2.2.Danıştay'ın 1990 Sonrası Yaklaşımı

Ülkemizde; 1990 sonrasında, Danıştay'ın idarenin terör olaylarından kaynaklı sorumluluğuna ilişkin yaklaşımı değişmiştir. Danıştay, 1993 yılından itibaren devletin terör olaylarından kaynaklı ortaya çıkan zararlardan kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumluluğuna hükmetmiştir.²⁶⁸

Danıştay, 1990 sonrasında idarenin sorumluluğuna ilişkin verdiği kararlarını sosyal risk ilkesine dayandırmıştır. Terör olaylarından kaynaklı zararların özel olduklarını dikkate alarak zarar ile idare arasında herhangi bir nedensellik bağı bulunmaksızın idarenin sorumlu olacağına hükmetmiştir.²⁶⁹

Örneğin emsal bir kararına konu olayda, bir öğretmen terör olayları neticesinde şehit düşmüştür. Mirasçılarının idare aleyhine açtığı davada, Danıştay olaya ilişkin olarak terör eylemleri neticesinde öldürülen öğretmenin zararlarının kendi eylem ve kusurundan kaynaklanmadığını, toplumun içerisinde meydana gelen sosyal bir kaostan kaynaklandığını ve öldürülen kişinin yalnız toplumun bir bireyi olması nedeniyle vefat ettiğini, bu sebeple idarenin sosyal risk ilkesi uyarınca sorumlu olduğunu, ortaya çıkan zararı tazmin ile yükümlü olduğunu ifade etmiştir.²⁷⁰

Danıştay 10. Dairesi'nin 1993 tarihli Fevzi Özkan kararına konu olayda, Gaziantep'in Gümüşburun köyü muhtarı Fevzi Özkan terör örgütlerinin saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir. Mirasçıları, ölüm sebebiyle uğradıkları zararın tazmini için Gaziantep İdare Mahkemesine dava açılmıştır. Mahkeme, *“önceden ihbar, şikâyet veya başvuru bulunmadan idarenin genel önlemleri almasının yeterli olup, ayrıca devamlı ve özel önlemler alınmasının beklenemeyeceği bu yönleriyle olayda idarenin hizmet kusurunun görülmediği gibi koşulları gerçekleşmediğinden sosyal risk ilkesi gereği idarenin tazmin yükümlülüğünden bahsedilemeyeceği”* gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Danıştay 10. Dairesi söz konusu kararı bozmuştur. Daire, idarenin sorumluluğunun yalnızca kusur sorumluluğuna dayanmadığını ifade ederek kusursuz şekilde sorumlu olabileceğini, kusursuz sorumluluğun

²⁶⁸ D. 10. Dairesi, E. 1992/3372, K. 1993/3777, T. 13.10.1993, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 10.04.2024

²⁶⁹ İsmail Güney, *“İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Çerçevesinde Sosyal Risk İlkesinin Gelişimi ve Uygulanışı”*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023, s. 60-61

²⁷⁰ D. 10. Dairesi, E. 1996/10146, K. 1998/2344, T. 28.05.1998, <https://karararama.danistay.gov.tr> E.T. 10.04.2024

kapsamındaki, idarenin önlemekle mükellef olup önleyemediği zararlardan illiyet bağı aranmaksızın sorumlu olacağını, terör olayları sonucunda meydana gelmiş zarar, zarar gören kişilerin kendi kusurları neticesinde oluşmamış olup, toplumun içinde bulunduğu sosyal kaostan kaynaklandığını, zararın sebebinin toplumun bireyi olmak olduğunu dolayısıyla zararın özel ve olağandışı niteliği dikkate alınarak kolektif sorumluluk esasına dayanan sosyal risk ilkesi kapsamında idarenin sorumlu olduğunu ve zararların tazmin edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁷¹

Gözler, Danıştay'ın bu doğrultuda verdiği kararları eleştirmiştir. İdarenin, terör olaylarından kaynaklı sorumluluğunun ancak kusur sorumluluğu çerçevesinde doğabileceğini, terör olaylarının meydana gelmesinde idarenin herhangi bir kusuru varsa sorumluluğun oluşacağını ifade etmiştir. Örneğin, tehdit edildiği için idareden koruma talep eden kişinin idare talebini reddeder ve kişi terör eylemleri sonucu öldürülürse burada idarenin kusuru gündeme gelecektir. İdare hizmet kusurundan sorumlu olacaktır.²⁷²

Örneğin, Danıştay Gazeteci Uğur Mumcu'nun öldürülmesine ilişkin kararında, ilk derece mahkemesinin idarenin kusursuz sorumluluğuna dayalı kararını bozarak idarenin kusursuz sorumluluk esasını uyarınca sorumluluğu sebebiyle değil, hizmet kusuruna dayalı sorumluluğuna karar vermiştir. İdarenin Uğur Mumcu hakkında gerekli koruma tedbirlerini almamasını hizmet kusuru olarak nitelendirmiştir. İdarenin zararı hizmet kusuru sebebiyle tazmin etmesi gerektiği yönünde hüküm kurmuştur.²⁷³

Gözler, Danıştay'ın karara ilişkin Danıştay'ın yaklaşımını yerinde bulmuştur. Ancak somut olayda idareye atfedilebilecek herhangi bir kusurun bulunmadığını ifade etmiştir.²⁷⁴

Çıtak, 1990-2004 yılları arasında terör eylemlerinden kaynaklı zarara ilişkin verilen Danıştay içtihatlarını, mağdurları koruması bakımından takdir etse de tutarsız tespitler içermesi sebebiyle eleştirmiştir. Danıştay'ın sosyal risk ilkesinden

---

²⁷¹ D. 10. Dairesi, E. 1992/3372, K. 1993/3777, T. 13.10.1993, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 10.04.2024

²⁷² Gözler, age, s. 1130

²⁷³ D. 10. Dairesi, E. 1996/10292, K. 1998/1190, T. 18.03.1998, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 10.04.2024

²⁷⁴ Gözler, age, s. 1131

Türkiye’de uygulanan bir sorumluluk ilkesi gibi bahsetmesini hukuka aykırı bulmuştur. Fransız hukukundaki sosyal risk ilkesi yargısal içtihatlarla değil, yasal düzenlemelere dayanak oluşturmaktadır.²⁷⁵

Gözler; Danıştay’ın, terör olaylarından kaynaklı zararlardan dolayı idarenin sorumluluğuna ilişkin kararlarında, sosyal risk ilkesinden bahsetmesini tamamen yanlış bulmuştur. Fransız hukukunda bulunan sosyal risk kavramı terör olayları için değil, 1983 tarihli kanun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlar sebebiyle devletin sorumluluğunun temelini açıklamaktadır. Fransız hukukunda terör olayları neticesinde ortaya çıkan zararlar sosyal risk kavramının dışında kalmaktadır. Dolayısıyla Danıştay kararlarında terör olayları için kullanılan sosyal risk kavramının Türk Danıştay’ının icadı olduğunu ifade etmiştir.²⁷⁶

Danıştay’ın döneme ilişkin emsal kararları incelediğinde idarenin terör olaylarından kusursuz şekilde sorumluluğunun doğabilmesi için, olayların altındaki iradenin anayasal düzeni yıkmayı hedeflemesi, iradenin devlete yönelik olması gerektiği ve zarar gören kişinin o toplumun bireyi olması sebebiyle zarar görmüş olduğu sonucuna varılmaktadır.²⁷⁷ Ayrıca olayların sistematik bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir.²⁷⁸ Yani münferit terör olaylarında sosyal risk ilkesi uygulanmamıştır. Yayla, münferit terör olayları açısından Danıştay’ın yaklaşımını eleştirmiştir. Keza toplumsal risk, sistematik terör olayları ile münferit terör olayları için de söz konusu olmaktadır. Risk gerçekleştiğinde yine toplumda yaşayan kişilere zarar görmekte, zarar gören kişileri herhangi bir kusuru bulunmamaktadır. Sistematik terör ile münferit terör arasında sistematik terörün bilindik bir olgu olması haricinde bir fark bulunmamaktadır. İki terör olayında da zararın nasıl ve ne zaman meydana geleceği belirli değildir. Sistematik terör olaylarında, münferit terör olaylarından farklı olarak zararın oluşabilmesine ilişkin genel bir öngörü vardır. Söz konusu genel öngörü, Yayla’ya göre, münferit terör olaylarından doğmuş zararın mağdur kişiler üzerinde bırakılması için yeterli bir sebep değildir.²⁷⁹

---

²⁷⁵ Çıtak, age, s. 118

²⁷⁶ Gözler, age, s. 1134

²⁷⁷ D. 10. Dairesi, E. 1995/6915, K. 1996/7955, T. 28.11.1996 (Aktaran: Yayla, age, s. 83)

²⁷⁸ D. 10. Dairesi, E. 2002/366, K. 2004/162, T. 14.01.2004, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 11.04.2024

²⁷⁹ Yayla, age, s. 83-85

Kanaatimizce, Yayla'nın görüşü isabetlidir. Zira hem münferit terör olayları hem sistematik terör olayları kişilerin zarar görmesine neden olabilecek aynı risk faktörünü taşımaktadır. Münferit terör olaylarında, sistematik terör olaylarında olduğu gibi genel bir öngörü bulunmaması sebebiyle oluşan zararı mağdur insanların üzerine bırakılması sosyal hukuk devleti ilkesine uygun düşmemektedir.

Görülüyor ki; Danıştay 1990 öncesi dönemde, idarenin terör olaylarından kaynaklı sorumluluğuna ilişkin olarak yalnızca hizmet kusuru esaslarına dayanarak kararlar vermiştir. İdarenin terör olayları sebebiyle kusursuz sorumluluğundan bahsedilmemiştir. 1990 sonrasında, artan terör olaylarının etkisiyle idarenin sorumluluğunun alanı genişlemiş, Danıştay idarenin sorumluluğunun gerekçesini sosyal risk ilkesine dayandırmıştır. Öğretide, Danıştay'ın 1990 sonrasındaki yaklaşımı, Fransa'daki uygulaması ile örtüşmemesi sebebiyle eleştirilmiştir. Bir sonraki başlıkta AYİM'in sosyal risk ilkesi yönünden verdiği kararları inceleyeceğiz.

2.1.2.3. Sosyal Risk İlkesinin AYİM Kararları Yönünden İncelenmesi

Danıştay ile AYİM'in sosyal risk ilkesine ilişkin yaklaşımları birbirinden farklıdır. AYİM, terör olaylarından kaynaklı zarar gören kamu görevlilerine ilişkin uyuşmazlıklarda kamu hizmeti ile zararlar arasında illiyet bağının varlığını kabul etmiştir. AYİM söz konusu olaylara ilişkin olarak çoğunlukla kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine dayanarak idarenin kusursuz sorumlu olduğuna dair kararlar vermiştir. AYİM, terör olayları ile mücadelede görev alan kişiler için zarar görmeseler bile kamu görevlisi sıfatıyla hedef oldukları için nedensellik bağının korunduğunu ifade etmiştir.²⁸⁰ Kamu görevlileri ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı bulunduğunu belirten AYİM'e göre, zararların idarenin kusursuz sorumluluğu çerçevesinde tazmin edilmesi gerekmektedir.²⁸¹

Emsal bir kararına konu olayda; bir jandarma eri aracında bulunan davacı devriye esnasında teröristlerin gerçekleştirdiği saldırı neticesinde zarar uğramıştır.

²⁸⁰ Dilşad Çiğdem Sever, "Terörle Bağlantılı Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu", TBB Dergisi, sa.133, 2017, s. 170

²⁸¹ Akyılmaz, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", s. 195

AYİM, “...Devletin terör faaliyetlerine karşı giriştiği faaliyetler savaş hali veya mücbir sebep teşkil etmemektir. Söz konusu terörle mücadele faaliyetleri nedeniyle meydana gelen zarar, ülkenin bir bölümünde ortaya çıktığı için savaş halinde olduğu gibi toplumun tamamının katlanmak zorunda kaldığı bir kamu külfeti olmayıp, özel ve olağandışı nitelik taşıyan kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince idare tarafından tazmin edilmesi” şeklinde belirterek kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi uyarınca zararın idare tarafından tazmin edilmesi yönünde hüküm kurmuştur.²⁸²

Yine kararlarına konu bir olayda; AYİM aracılığıyla yıllık iznini kullanmaya giden bir asker yolda uğradığı terör saldırısı neticesinde ölmüştür. AYİM, olaya ilişkin olarak “*teröristlerce gerçekleştirilen eylem sonucunda meydana geldiği ve Astsubay ...'in sadece kamu görevini gerçekleştirmesi nedeniyle öldürüldüğü cihetle fiil ve sonuç ilişkisinin idareye yüklenebilir olduğuna*” şeklinde ifade ederek ortaya çıkan zarardan idarenin sorumluluğuna hükmetmiştir.²⁸³ Bir başka kararında, terör olayları esnasında kamu hizmeti yürütürken kamu görevlisinin zarara uğradığı takdirde, zarar ile hizmet arasında bir nedensellik ilişkisinin varlığının açık olduğunu, idarenin zararın oluşumunda herhangi bir kusuru mevcut olmadığı için kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumlu olacağına ilişkin bir karar vermiştir.²⁸⁴

AYİM, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine dayanarak verdiği idarenin kusursuz sorumluluğuna ilişkin kararlarında nedensellik bağına geniş ele almıştır. AYİM değerlendirmesine göre, zarar verenin hareketleri ile idare arasında bir bağlantı bulunmasa dahi zarar gören kişinin kamu görevlisi sıfatına sahip olması nedensellik bağına kurulması için yeterli görülmüştür. AYİM kararlarına konu mağdurlar, kamu görevlileri veya yakınlarıdır.²⁸⁵ Dolayısıyla AYİM'in yaklaşımı, idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmetmesi yönünden yerindedir. Ancak, kusursuz sorumluluğun gerekçesi kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi değildir.

---

²⁸² AYİM 2. Daire, E. 2000/417, K. 2001/570, T.22.06.2001 (Aktaran: Akyılmaz, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, s. 196)

²⁸³ AYİM 2. Daire, E. 1995/248, K.1996/27, T. 17.01.1996 (Aktaran: Sever, “*Terörle Bağlantılı Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu*”, s. 170)

²⁸⁴ AYİM 2. Daire, E. 2000/634, K. 2000/603, T. 11.10.2000 (Aktaran: Akyılmaz, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, s. 195)

²⁸⁵ Çitak, age, s. 122

Sorumluluğun dayanağı; kamu görevlileri zarara uğradıysa mesleki risk ilkesi, görevlilerin yakınları zarara uğradıysa tehlikeli durumlardır.²⁸⁶

2.1.2.4. 5233 sayılı Kanun Uygulaması

Ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren artarak meydana gelen terör olayları ve bu olaylardan kaynaklanan zararların tazmin edilmesi amacıyla yasal bir düzenleme olmaması, yukarıda açıkladığımız üzere Danıştay’ın 1990 sonrasında idarenin sorumluluk esaslarını geniş değerlendirmesine sebep olmuştur. Danıştay 1990 sonrası kararlarında, idarenin terör olaylarından kaynaklı sorumluluğunun oluşumuna, Fransa’da, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların giderilmesi için uygulanan mevzuatın dayanağı olan sosyal risk ilkesini gerekçe göstermiştir.²⁸⁷

Bu kapsamda, sosyal risk ilkesini içtihadi bir sorumluluk anlayışı olarak ele almış, fakat yerinde değerlendirmeler yapamamıştır. Bazı hükümlerinde, illiyet bağı aranmaksızın idarenin sorumluluğuna karar vermiştir. İlgili kararları doktrinde eleştirilmiştir.²⁸⁸ Ne var ki, Danıştay kararlarında, idare ile ilişkilendirilebilir olma şartını illiyet bağı kurulabilmesi için yeterli görmüştür.²⁸⁹

İdarenin, terör olaylarından kaynaklı zararlardan sorumluluğunun dayanağı içtihatlarla temellendirilmeye çalışılmış ancak verilen çelişkili kararlar ve doktrinde söz konusu kararların ciddi şekilde eleştirilmesi içtihatların yetersiz kaldığını göstermektedir. Zararların karşılanması amacıyla zarar görenler tarafından AİHM’e birçok başvuru yapılmıştır. AİHM, terör mağdurlarının yaptığı başvurular sonucunda, etkin iç hukuk yolları ve yasal düzenlemeler mevcut olmadığı gerekçesiyle Türkiye’yi yüklü miktarlarda tazminat ödemeye mahkûm etmiştir. Danıştay’ın sağlam temele dayanan bir içtihat geliştirememesi ve AİHM’in verdiği

---

²⁸⁶ Başak Atak, “Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanmasında İdarenin Sorumluluğu”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 110-111, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Fj5mqGwa2-matS415ogpWA&no=t2TBnQE9zsYOMZCoM3B6-g>, E.T. 20.04.2024, Çıtak, age, s. 123

²⁸⁷ Çıtak, age, s. 123

²⁸⁸ Ozan Nesin Özgür, “İdarenin Kusursuz Sorumluluk İlkesi Olarak Sosyal Risk İlkesi”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s. 90-91

²⁸⁹ Yayla, age, s. 106

kararlar, terör olaylarından kaynaklı zararların giderilmesi için yasal bir düzenleme yapılmasını mecburi hale getirmiştir.²⁹⁰

Tüm bu sebeplerle, 17.07.2004 tarihinde 5233 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunun ilk maddesinde amacı belirtilerek terör olaylarından kaynaklı zarara uğrayan kişilerin söz konusu zararlarının giderilmesine ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir.²⁹¹ Dördüncü bölümde kanunun kapsamı ile zararların tazmin usulü detaylı incelenecektir.

2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinden Kaynaklı Sorumluluk

İçinde bulunduğumuz toplumsal yaşam, bazı hallerde toplumdaki bireyler açısından tehlike taşıyabilmektedir. İdare, demokratik hukuk devleti gereği olarak toplumda yaşayan kişiler açısından tehlikelilik arz eden olayları gerçekleşmeden önce önlemekle mükelleftir. Fakat bazen, idare bu yükümlülüğünü olayın aniden gelişmesi, öngörülemeyen olması gibi sebeplerle yerine getirememektedir.²⁹²

Fransız hukukunda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan devletin sorumlu olduğu kabul edilmiştir. İlgili zararların giderilmesi amacıyla 7 Ocak 1983 tarihinde bir çıkarılmıştır. Türk hukukunda ise toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların giderilmesi için yürürlükte bir kanuni bir düzenleme bulunmamaktadır. Toplumsal olaylardan kaynaklı idarenin sorumluluğu içtihatlarla dayanmaktadır. Söz konusu sorumluluk içtihatlarda ve öğretide farklı yorumlanmaktadır. Bir sonraki başlıklarda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı idarenin sorumluluğuna ilişkin Fransız ve Türk hukukunda uygulamalarını değerlendireceğiz.

2.2.1. Fransız Hukukunda Uygulaması

Fransa'da, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların devlet tarafından tazmin edilmesi için 1983 yılında bir kanun çıkarılmıştır. Nitekim toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle meydana gelmiş zararlardan idarenin sorumluluğu

---

²⁹⁰ Çıtak, age, s. 123-124

²⁹¹ 5233 sayılı Kanun 1. m.: "terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir."

²⁹² Özgür, "İdarenin Kusursuz Sorumluluk İlkesi Olarak Sosyal Risk İlkesi", s. 110

gündeme gelecek ise, Fransız Hukukunda olduğu gibi, bir kanunla düzenleme yapılmalıdır. 7 Ocak 1983 tarihinde çıkarılan kanunun 92. Maddesi uyarınca, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan devlet sorumlu olacaktır. İlerleyen yıllarda çıkarılan 1986 tarihli kanun uyarınca da söz konusu zararlar nedeniyle açılan davalar idari yargıda görülerek karara bağlanır.²⁹³

Fransız Danıştay'ı, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlar bağlamında devletin sorumluluğunu sosyal risk ilkesine dayanarak açıklamıştır. Müşterilerinin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlarını karşılayan sigorta şirketleri devlete rücu edebilecektir. Yine 1983 tarihli kanun, toplantı ve gösteri yürüyüşünün gerçekleştiği yerin belediyesi gerekli tedbirleri almamış ise devlet, kişinin zararını tazmin ettikten sonra, ilgili yerin belediyesine rücu edebilecektir. Fransa'da toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların giderilmesi adına çıkarılan kanun bakımından devletin sorumluluğunun doğabilmesi için birtakım koşullara ihtiyaç vardır. Öncelikle zararın bir toplantı ve gösteri yürüyüşü gibi kitle hareketlerinden kaynaklanması gerekmektedir. Fiil kolektif bir sığata sahip olmalıdır. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün konusu, amacı önem arz etmemektedir. Toplu şekilde gerçekleştirilen eylemin isyan niteliği taşımasına ihtiyaç yoktur. Fakat ifade etmek gerekir ki, suç işlemek veya terörist faaliyetler gerçekleştirmek için bir araya gelen toplulukların yol açtıkları zararlar 1983 tarihli kanunun kapsamı haricinde tutulmuştur. Diğer bir koşul, toplantı ve gösteri yürüyüşleri için toplanmış kişilerin fiilleri suç teşkil etmelidir. Suç oluşturmeyen fiiller kanun kapsamına girmeyecektir. Son olarak devletin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan sorumluluğunun doğabilmesi için, zarar ve eylem arasında bir nedensellik ilişkisi mevcut olmalıdır.²⁹⁴

2.2.2. Türk Hukukunda Uygulaması

Hukukumuzda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı olarak devletin sorumluluğunu düzenleyen genel bir yasal düzenleme mevcut değildir. Sadece 6-7 Eylül 1955 tarihinde meydana gelen olaylar nedeniyle oluşan zararların tazmini için 28 Şubat 1956 tarihli 6684 sayılı özel bir kanun düzenlemesi yapılmıştır. Akyılmaz'a

---

²⁹³ Gözler, age, s. 1116

²⁹⁴ Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu", s. 473-473

göre söz konusu düzenlemeler sosyal risk ilkesini en başarılı yansıtan düzenlemeler olmuştur.²⁹⁵

Türk Hukukunda, 6684 sayılı kanun haricinde konuyla ilgili devletin sorumluluğunu öngören herhangi bir kanun düzenlemesi mevcut değildir. Kanun düzenlemesi mevcut olmadığı için Gözler'e göre, idarenin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlardan sorumluluğunun doğabilmesi için genel bir kanun düzenlemesi gerekmektedir. Zira sorumluluk hukuku uyarınca idarenin söz konusu olaylardan sorumlu olabilmesi mümkün değildir. Ortaya çıkan zararlar idarenin eylemlerinden kaynaklanmamakta olup toplantı ve gösteri yürüyüşünü gerçekleştiren kişilerin eylemlerinden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla zararlar ile idarenin eylemi arasında bir nedensellik bağı mevcut değildir. Konuyla ilgili olarak oluşan zararların idare tarafından tazmin edilmesi isteniyorsa genel bir kanun düzenlemesine ihtiyaç vardır. Türk Hukukunda genel bir mevzuat düzenlemesi mevcut olmadığı için konunun çözümü yargısal içtihatlarla bırakılmıştır. Konuyla ilgili olarak Danıştay'ın tutarlı içtihatları bulunmamaktadır. Danıştay bazı kararlarında idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmetmiş, bazı kararlarında kusur sorumluluk esaslarına göre hüküm kurmuş, bazılarında ise idarenin sorumlu olmayacağına karar vermiştir.²⁹⁶ Bir sonraki başlıkta Danıştay'ın konuyla ilgili içtihatlarını inceleyeceğiz.

2.2.2.1. Danıştay Kararları Yönünden İncelenmesi

2.2.2.1.1. Danıştay'ın Kusur Sorumluluğu Esasına İlişkin Kararları

Toplantı ve Gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlar nedeniyle açılan davalarda, Danıştay idarenin gerekli tedbirleri almaması nedeniyle ortaya çıkan hizmet kusuruna dayanarak kararlarını vermiştir.²⁹⁷ Örneğin, 1969 tarihli kararına konu somut olayda, Sivas Spor ile Kayseri Spor maçında meydana gelen olaylar neticesinde 38 Sivaslı vatandaş hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine Sivas'ta yapılan

---

²⁹⁵ Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu", s. 474-475, Akyılmaz, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", s. 187

²⁹⁶ Gözler, age, s. 1118

²⁹⁷ Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu", s. 478

protesto yürüyüşleri esnasında Kayserili vatandaşlara ait taşınmazlara zarar verilmiştir. Ortaya çıkan zararlar nedeniyle idare aleyhine açılan tazminat davasında, Danıştay; davalı idarenin gerekli güvenlik tedbirlerini almaması sebebiyle zararın ortaya çıktığını, idarenin hizmet kusurunun bulunduğunu dolayısıyla oluşan zararı tazmin etmesi gerektiği yönünde hüküm kurmuştur. ²⁹⁸

Yine 1995 tarihli bir kararına konu olayda, Sivas'ta gerçekleşen Pir Sultan Abdal'ı Anma etkinlikleri sırasında Madımak Oteli içerisindeki müşterilerle beraber göstericiler tarafından yakılmıştır. Açılan tazminat davasına ilişkin olarak Danıştay, kişilerin can ve mal güvenliklerinin korunmasının devletin asli görevi olduğunu ifade ederek kamu düzenin sağlanması adına idarenin zamanında gerekli ve yeterli önlemleri alması gerektiğini, söz konusu olaylarda idarenin bu konuda yetersiz kaldığını, ayaklanmayı bastırarak araç ve gereçlerini hazır bulundurmadığını dolayısıyla hizmetin işlenmesinde idarenin kusuru bulunduğunu ifade ederek idarenin kusur sorumluluğuna hükmetmiştir. ²⁹⁹

Başka bir emsal karara konu olayda, Tokat'ta bir ayaklanma meydana gelmiş, kalabalık bir grup bir işyerine zarar vermiştir. Oluşan zararlar nedeniyle açılan davada Danıştay 10. Dairesi, idareyi ayaklanmayı engelleyememiş olması sebebiyle kusurlu bulmuştur. ³⁰⁰

Gözler'e göre söz konusu kararlar yerinde değildir. Çünkü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi olaylardan idarenin meydana gelmeden önce haberdar olması mümkün değildir. Söz konusu olaylar plansız, kendiliğinden meydana gelirler. Bu gibi olaylarda idare yeterli araç ve gereci sağlayamaz, sağlasa dahi olaylar bastırılincaya kadar daha büyük zararlar oluşabilir. Bu sebeple idareye bir kusur yüklenemeyecektir. ³⁰¹

Kanaatimizce, Gözler'in görüşlerine katılmak mümkün değildir. Bilindiği üzere hizmet kusuru idarenin yürüttüğü hizmeti kötü, geç işlemeden veya hiç

---

²⁹⁸ D. 12. Dairesi, E. 1968/1992, K. 1969/543, T. 24.03.1969 (Aktaran: Gözler, age, s. 1119)

²⁹⁹ D. 10. Dairesi, E. 1994/7359, K. 1995/3559, T. 12.07.1995, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 21.04.2024

³⁰⁰ D. 10. Dairesi, E. 1982/2823, K. 1982/1321, T. 17.05.1982 (Aktaran: Gözler, age, s. 1121)

³⁰¹ Gözler, age, s. 1121

işlememesinden doğmaktadır. İdare, olayın meydana gelmesinden önce bilgisi olmasa dahi olayın başlaması ile zararın ortaya çıkmasına kadar olan zaman diliminde gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.³⁰² Güvenlik önlemlerini hiç almazsa veya yeterli tedbirleri almazsa veyahut önlemleri alma noktasında gecikirse hizmet kusuru meydana gelecektir. Ne var ki, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararlar nedeniyle idarenin kusuru olmasa bile kusursuz sorumluluğu gündeme gelebilecektir. Keza, bu olaylar doğaları gereği içlerinde sosyal bir risk taşımaktadır. Oluşan zararın mağdur vatandaşlar üzerine bırakılması hukuk ve sosyal devlet ilkelerine uygun değildir. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görüşü de bu doğrultudadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin verdiği emsal bir kararında, *“idarenin gerçekleştirdiği bazı hizmetlerin bünyesinde risk taşınması, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların sebep olduğu zararların hiçbir kusuru olmayan üçüncü kişilerin üzerinde bırakılması hakkaniyete uygun olmayacağı, bunun sosyal devlet ilkesinin gereği olduğunu”* ifade etmiştir.³⁰³

2.2.2.1.2. Danıştay’ın Kusursuz Sorumluluk Esasına İlişkin Kararları

Danıştay, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı idarenin sorumluluğuna ilişkin olarak kimi hükümlerini kusursuz sorumluluk esasları çerçevesinde kurmuştur. Danıştay’ın emsal bir kararına konu somut olayda, oturduğu evin sokağında meydana gelen protesto gösterilerini evinin penceresinden seyreden bir kişi, olay esnasında idareye bağlı kuvvetlerce ateşlenen silahtan çıkan kurşunun kendisine isabet etmesi sonucu yaralanmıştır. Oluşan zarar nedeniyle açılan davada Danıştay, *“kendisine yükletilmesi mümkün olmayan bir kusurdan ileri gelmeyen olay nedeniyle kişinin uğradığı zararın idare hukuku ilkeleri uyarınca”* giderilmesi gerektiğine karar vermiştir.³⁰⁴

³⁰² D. 12. Dairesi, E. 1968/2975, K. 1971/2134, T. 05.10.1971 (Aktaran: Yayla, age, s. 92)

³⁰³ Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, E. 1998/65, K. 1998/69, T. 28.12.1998, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 22.04.2024

³⁰⁴ D. 8. Dairesi, E. 1962/765 K. ?, T. ? (Aktaran: Çağlayan, ‘Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu’, s. 481)

Söz konusu olaya ilişkin olarak, kanımızca sosyal risk ilkesinden ziyade tehlikeli araçların kullanımından kaynaklı idarenin kusursuz sorumluluğu doğmuştur. Çünkü somut olayda silahı ateşleyen üçüncü kişi olmayıp idarenin personelinin tehlikeli aracı kullanımından kaynaklı bir zarar meydana gelmiştir.

Yine 1961 tarihli bir kararında, toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle ortaya çıkan zararlara ilişkin açılan davada, hizmet kusuru değerlendirmesi yaptıktan sonra hizmet kusuru bulunmasa dahi zararın hakkaniyet ve nesafet ilkeleri uyarınca birkaç kişiye yüklenmesinin idare hukuku esaslarına uygun olmadığını, dolayısıyla idarenin kusursuz sorumluluğunun da gündeme gelebileceğini ifade etmiştir.³⁰⁵

2022 tarihli bir kararına konu somut olayda, Ankara'nın Kızılay semtinde yer alan restoranda çalışan bir garson, işyerinin bulunduğu bölgede gerçekleşen gezi eylemleri sonucu gözünden darbe alarak yaralanmıştır. Danıştay; ortaya çıkan zararlara ilişkin açılan davada, davacının toplumsal olaylar sonucunda yaralandığı ve söz konusu olaylara herhangi bir katılımının olmadığı kanaatine ulaşmıştır. Olaya ilişkin olarak zararın toplumsal bir riskin gerçekleşmesi neticesinde oluştuğunu, zararın özel ve olağandışı bir niteliğe sahip olduğunu dolayısıyla zararın zarar gören üzerine bırakılmasının hak ve nesafet ilkelerine uygun olmayacağını ifade ederek idarenin sosyal risk ilkesi doğrultusunda kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumlu olduğuna karar vermiştir.³⁰⁶

2022 yılında verdiği başka bir emsal kararında, Diyarbakır'da meydana gelen toplumsal olaylar nedeniyle davacıların murisi ölmüştür. Davacıların oluşan zarar nedeniyle açtıkları davaya ilişkin olarak Danıştay, ortaya çıkan zararların özel ve olağan dışı niteliğe sahip olduklarını belirterek toplumsal risk barındıran olaylar sonucunda oluştuklarını ve kişilerin söz konusu zararlara sırf toplumun bir ferdi olmaları sebebiyle uğradıklarını ifade ederek illiyet bağı aranmaksızın idarenin sosyal risk ilkesi uyarınca idarenin ortaya çıkan zararları tazmin etmesi gerektiğine yönelik karar vermiştir. Zararın, zarar gören kişiler üzerine bırakılması sosyal hukuk

---

³⁰⁵ D. 8. Dairesi, E. 1960/5862, K. 1961/2149, T. 05.06.1961 (Aktaran: Aktaran: Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu", s. 481)

³⁰⁶ D. 10. Dairesi, E. 2016/3730, K. 2022/473, T. 08.02.2022, <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 22.04.2024

devleti ilkesine ve hakkaniyete uygun olmayacaktır. Danıştay işbu hususu kararında belirtmiştir.³⁰⁷

Kanaatimizce, Danıştay'ın toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı üçüncü kişilerin neden oldukları zararlar sebebiyle kusursuz sorumluluk esaslarına dayanarak sosyal risk ilkesi gereğince idarenin sorumluluğuna karar vermesi yerindedir. Zira, idari faaliyet ile toplumsal bir risk taşıyan eylem arasında illiyet bağı bulunmamasından dolayı zararı mağdur kişilere yüklemek sosyal hukuk devleti anlayışına uygun olmayacaktır. Sosyal hukuk devleti ilkesi uyarınca devlet kişiler arasında çeşitli sebeplerle meydana gelebilecek sosyal dengesizlikleri gidermekle yükümlüdür. Nitekim, meydana gelen toplumsal olaylar tüm toplumu ilgilendirmekte olup, zararı bir kısım zarar gören kişiler üzerinde bırakmak toplum yapısında dengesizlik oluşmasına neden olacaktır. Bozulan dengeyi üst merci olarak idare yeniden tesis etmelidir. Bu sebeple, kitlesel olaylar ile hiçbir bağlantısı olmamakla beraber sırf toplumun bir ferdi oldukları için zarar gören kişilerin zararları idare tarafından tazmin edilmelidir.

2.3. Doğal Afetlerden Kaynaklı Sorumluluk

Afet kavramı her bilim açısından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Yaşam şartlarının değişmesi ve teknolojinin ilerlemesi ile afet tanımlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, afet riski kavramı açıklanırken farklı disiplinler ve teknolojik değişimler dikkate alınmalıdır.³⁰⁸ TDK'ye göre doğal afet; *“insan eliyle önlenemeyen sel, fırtına, deprem, dolu vb. felaketlerden her biri”* olarak tanımlanmıştır.³⁰⁹

2014 yılında yapılan Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması'na göre afet; *“İnsanlar için fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen, etkilenen topluluğun yerel imkân ve kaynaklarını kullanarak baş edemeyeceği doğal, teknolojik veya insan kökenli olayların*

³⁰⁷ D. 10. Dairesi, E. 2020/5374, K. 2022/1464, T. 21.03.2022 <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 22.04.2024

³⁰⁸ Esin Gürsel, *“İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu”*, Research Studies Anatolia Journal, c. 1, sa. 2, s. 331, 2018, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/507936> E.T. 25.04.2024

³⁰⁹ <https://sozluk.gov.tr> E.T. 25.04.2024

sonuçlarıdır” şeklinde tanımlanmıştır. Bir olayın afet olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu koşulların varlığının olması gerektiği ifade edilmiştir.³¹⁰ Doğal bir afet oluşumu için insanlara ait yaşam alanlarında oluşması ve sosyal yapıya etki etmesi gereklidir.³¹¹

Türkiye, bulunduğu konumu itibariyle doğal afetlerin sıklıkla yaşandığı riskli bir bölgedir. Riskin doğurduğu zararlar açısından benzer ülkelerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan tablo büyük bir toplumsal problem teşkil etmektedir. Ortaya çıkan zararların sebep olduğu hukuki ve cezai sorumluluklar ayrıca değerlendirilmelidir.³¹²

Doğal afetler uzun yıllar boyunca idarenin sorumluluğunu kaldıran bir sebep olarak kabul edilmiştir. Ancak son yıllarda ülkemizde yaşanan depremler ve meydana gelen zararlar göz önüne alındığında söz konusu anlayışın sorgulanmasına neden olmuştur.³¹³ Doğal afetler, idarenin haricinde meydana gelmeleri ve önlenemez toplumsal bir etkiye sebep olmaları nedeniyle sosyal risk ilkesinin konusu içerisine girmektedir.³¹⁴ Çalışmamızın bu başlığı altında Fransız ve Türk hukuku dikkate alınarak doğal afetler açısından idarenin sorumluluğu değerlendirilecektir.

2.3.1. Fransız Hukukunda Uygulaması

Fransız Hukukunda tabii afetler sebebiyle meydana gelen idarenin sorumluluğu mücbir sebep ve sosyal risk kavramları ile bağlantılıdır. Fransız Danıştay’ı mücbir sebebin koşullarını değerlendirerek idarenin sorumluluğuna ilişkin hüküm kurmaktadır. Danıştay 1967 tarihli bir kararında, bir bölgede gerçekleşen kuvvetli yağışın öngörülemez niteliğe sahip olmadığını zira aynı bölgede öncesinde de aynı derecede kuvvetli bir yağış olduğunu dolayısıyla söz konusu yağışın mücbir sebep teşkil etmeyeceğine ilişkin karar vermiştir. Yine 1986 tarihli bir kararında, karara konu olayda gerçekleşen heyelanın mücbir sebep oluşturmadığına karar vererek

³¹⁰ AFAD, “*Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması*”, 2014, s. 5, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3923/xfiles/turkiye-afet-farkindaligi-ve-afetlere-hazirlik-arastirmasi_-2014-edited.pdf E.T. 25.04.2024

³¹¹ Fatma Neval Genç, “*Doğal Afet Riskleri ve Türkiye’de Kentleşme*”, AKD TYK, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GENÇ-Fatma-Neval-DOĞAL-AFET-RİSKLERİ-VE-TÜRKİYE’DE-KENTLEŞME.pdf> E.T. 25.04.2024

³¹² Çıtak, age, s. 89

³¹³ Akyılmaz, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, s. 200

³¹⁴ Çıtak, age, s. 90

afetin gerçekleştiği yerde öncesinde de birçok heyelan meydana geldiğini ifade etmiştir.³¹⁵

Fransız İdare Hukukunda bir olayın mücbir sebep teşkil edebilmesi için karşı konulamazlık, öngörülemezlik ve dışsallık niteliklerini aynı anda taşıması gerekmektedir.³¹⁶ Ayrıca yukarıda belirtilen kararlardan da görülüyor ki, Fransız Danıştay'ı bir olayın veya afetin mücbir sebep teşkil edip etmediğini belirlerken olayın meydana geldiği bölgede öncesinde yaşanmış olmasına, yaşandı ise gerçekleşme sıklığına dikkat etmiştir.

Fransa'da sosyal risk ilkesi yargı mercilerinin kararlarına dayanak oluşturmaktan ziyade yasal mevzuat düzenlemesinde temel alınmıştır. Bu düşünce ile doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zararların giderilmesi amacıyla 13 Temmuz 1982 tarihinde bir kanun yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun, Fransız Anayasa'sındaki milli dayanışma ilkesini temel alarak yapılmıştır. Doğal afetler sonucunda meydana gelen zararların devlet tarafından tazmin edilmesi gerektiğini yasal çerçevede ifade etmiştir. İlgili kanun uyarınca zararın devlet tarafından tazmin edilebilmesi için, zararın doğal kaynaklı olması ve olağanüstü şekilde ağır nitelik taşıması gerekmektedir. Belirtilen şartlar sağlandığı takdirde zarar ile idare arasında herhangi bir illiyet bağı mevcut olmasa ve idarenin hiçbir kusuru bulunmasa dahi zararlar sosyal risk ilkesi bünyesinde devlet tarafından tazmin edilecektir.³¹⁷

2.3.2. Türk Hukukunda Uygulaması

Ülkemizde, doğal afetler nedeniyle meydana gelen zararların tazmin edilmesi amacıyla birçok yasa vardır.³¹⁸ İlgili düzenlemeler belirli koşullarla devlet desteğini sağlasa da kapsamı Fransız Hukukuna göre dar tutulmuştur. Fransız Hukukunda yer alan kanunlar sosyal risk ilkesini temel aldığı için devletin tazmin yükümlülüğü

---

³¹⁵ Nesin, age, s. 103

³¹⁶ Çıtak, age, s. 91

³¹⁷ Çıtak, age, s. 90-91

³¹⁸ "7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu, 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören

Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun ve 4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun" (Aktaran: Çıtak, age, s. 93)

niteliğine vurgu yaparken hukukumuzda mevcut düzenlemeler daha çok destek mahiyetine sahip olup sosyal risk ilkesine dayanmamaktadır.³¹⁹

Hukukumuzda doğal afetler mücbir sebep teşkil edebilmektedir. Örneğin, 213 sayılı VUK'un 13. maddesinin ikinci fıkrası; yangın, yer sarsıntısı, su basması gibi afetleri mücbir sebep olarak kabul etmiştir.³²⁰ Bir doğal afet olan deprem mücbir sebep örneklerinin başında gelmektedir. Mücbir sebep yukarıdaki başlıklarımızda açıkladığımız üzere önceden tahmin edilemeyen ve engellenemeyen, idarenin eylemleri dışında meydana gelen olaylar olup, zarar ile idarenin eylemi arasındaki nedensellik ilişkisini kesmektedir. İliyet bağının bulunmaması sebebiyle kusur sorumluluğu ile kusursuz sorumluluğunda ortadan kaldırdığı kabul edilmiştir.³²¹ Ancak doğal afetlerden kaynaklı sorumluluk başlığının altında ifade ettiğimiz üzere, ülkemizde meydana gelen doğal afetlerin büyüklüğü ve doğal afetlerin sebep olduğu büyük zararlar; idarenin sorumluluğunun tartışılmasına neden olmuştur.³²²

Akyılmaz, dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen şiddetli depremlerin ülkemizde yol açtığı kadar zarara sebep olmadığını, ülkemizde dört ve üzerinde meydana gelen depremlerin dahi büyük zararlara sebep olduğunu belirterek söz konusu farklılığının neden kaynaklandığı sorusunun üzerinde durmuştur. Söz konusu problem Marmara Depreminden sonra hukuki zeminde tartışılmıştır. Tartışmalar sonucunda doğal afetler sonucunda oluşan zararlardan yerel idarelerin ve genel olarak devletin düzenleme ve denetleme açısından yetersiz kaldığı sonucuna varılarak idarenin yükümlülüğünde olan görevleri layığıyla yapamadığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerle idarenin hizmet kusuru esasları uyarınca sorumluluğu kabul edilmeye başlanmıştır.³²³

---

³¹⁹ Çitak, age, s. 93

³²⁰ 213 sayılı VUK madde 13/2: “ Vergi ödevlerinin yerine getirilmesine engel olacak yangın, yer sarsıntısı ve su basması gibi afetler ”

³²¹ Adil Bucaktepe, “Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu”, DÜHFD, c. 17-18, sa. 26-27-28-29, 2012-2013, s. 119, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duhfd/issue/23027/246202> E.T. 26.04.2024

³²² Meltem Kutlu, “Deprem ve İdarenin Sorumluluğu”, AİD, c. 32, sa. 4, 1999, s. 17, Akyılmaz, “Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”, s. 200, https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/documents/article/1/32/4/2_kutlu.pdf E.T. 26.04.2024

³²³ Akyılmaz, “Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”, s. 200

Danıştay 11. Dairesi tarafından verilen emsal bir kararında; deprem kuşağında bulunan bir bölgede, deprem gerçeğinin dikkate alınarak yerleşim alanlarının belirlenmesi, yapılaşma kararlarının alınması, uygulanması, denetlenmesine ilişkin idari faaliyetlerde idarenin ‘*olumsuz eyleminin*’ bulunması halinde depremin mücbir sebep olarak nitelendirilemeyeceği yönünde bir karar vermiştir.³²⁴

Danıştay’ın 2013 tarihli bir kararına konu olan somut olayda, kuvvetli yağışlar sebebiyle bir kişinin ekili tarlası zarara uğramıştır. Kişinin idare aleyhine açtığı davada Danıştay, yağışların tabii afet teşkil edip etmediğini, eğer tabii afet niteliğine sahip ise idare ile olay arasında nedensellik ilişkisinin kurulamayacağını, bu sebeple idarenin ortaya çıkan zararlardan sorumlu olmayacağını ifade etmiştir. Yağışların tabii afet teşkil etmediği durumda ise, idarenin hizmet kusurunun araştırılması gerektiğine dair bir hüküm kurmuştur.³²⁵

Konuyla ilgili vermiş olduğu bir başka emsal kararında; heyelan sonucu evi yıkılan bir ailenin zararlarının tazmini için idare aleyhine açtığı davaya ilişkin olarak, meydana gelen zarara idarenin hizmetlerinin sebep olmadığını, bu sebeple idarenin sorumlu tutulamayacağını belirterek yerel mahkeme kararını onamıştır.³²⁶

Danıştay’ın 1999 tarihli bir kararına konu olayda ise, 1995 tarihinde Afyon Dinar’da meydana gelen deprem sebebiyle bir hâkimin oturduğu idareye ait lojman hasar görmüştür. Ortaya çıkan zararların tazmini için idare aleyhine tam yargı davası açılmıştır. Danıştay, yıkılan binanın civarında yer alan binaların sağlam kaldığını ve idarenin lojmanlar için sağlam bina seçimi yapmadığını dolayısıyla hizmet kusuru bulunduğunu ifade ederek idarenin sorumlu olduğuna karar vermiştir.³²⁷

2007 tarihli bir kararına konu olayda, adliyede gece bekçisi sıfatıyla çalışan bir kişinin görevini ifa ettiği esnada meydana gelen tabii afet nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Mirasçıların zararın tazmini için idare aleyhine açtığı davada, yerel

---

³²⁴ D. 11. Dairesi, E. 2005/1353, K. 2007/6248, T. 29.06.2007, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 28.04.2024

³²⁵ D. 10. Dairesi, E. 2012/1351, K. 2013/1735, T. 27.02.2013, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 29.04.2024

³²⁶ D. 10. Dairesi, E. 1996/4488, K. 1998/2665, T. 17.06.1998, <https://www.lexpera.com.tr>, E.T. 29.04.2024

³²⁷ D. 10. Dairesi, 7453/2213, T. 04.05.1999 (Aktaran: Çıtak, age, s. 95)

mahkeme olan Sakarya 2. İdare Mahkemesi, “*davacılar murisinin, kamu hizmetini yürütmekle görevli olmasından dolayı olağandışı bir zarar doğuran deprem olayına maruz kaldığı ve idarenin, bu nitelikteki zararların meydana gelmesinde kusuru bulunmasa dahi sosyal risk ilkesi uyarınca zararı tazmin etmesi*” gerektiğine ilişkin bir hüküm kurmuştur. İdarenin söz konusu kararı temyiz etmesi üzerine, Danıştay farklı bir gerekçe ile kararı onamıştır. Olaya ilişkin olarak ilgili daire, “*Türkiye gibi birinci derecede deprem bölgesinde bulunan ve sık sık depremlerin yaşandığı bir ülkede, depreme dayanıklı, deprem koşullarına uygun bir bina olmaması nedeniyle söz konusu kamu hizmet binasının yıkılması olayında, deprem nedeniyle sadece bu hizmet kusurunun ağırlaştığı, dolayısıyla davalı idarenin meydana gelen zararı, hizmet kusurunun bulunması nedeniyle tazmin etmesi*” yönünde bir değerlendirme yapmıştır. Dolayısıyla idarenin sorumluluğunun dayanağını sosyal risk ilkesine dayandırmamış, hizmet kusuru esasları çerçevesinde açıklamıştır. ³²⁸

Danıştay kararlarını incelediğimizde idarenin tabii afetlerden meydana gelen sorumluluğunun hizmet kusuru ile mücbir sebep çerçevesinde ele alındığını görmekteyiz. Dolayısıyla hukukumuzda tabii afetlerden kaynaklı zararlar sosyal risk ilkesi kapsamında değerlendirilmemektir. Danıştay, olayın mücbir sebep teşkil edip etmediğini, idarenin hizmet kusurunun varlığını araştırmaktadır. ³²⁹

Uyuşmazlık Mahkemesi, kişilerin deprem sebebiyle uğradıkları zararların tazmini için açılan davaların idari yargı mercilerince karara bağlanması gerektiğini belirtmiştir. ³³⁰ Emsal bir kararına konu olayda, devlete ait olan kalenin yıkılması ile bir işyerinin enkaz altında kalması sonucu bir kişi ölmüştür. Ölen kişinin mirasçıları ortaya çıkan zararlarının tazmini amacıyla devlet aleyhine dava açmışlardır. Mahkeme, uyuşmazlığın hizmet kusuru esasları uyarınca idari yargı yerleri tarafından karara bağlanması gerektiğini ifade etmiştir. ³³¹

---

³²⁸ D. 10. Dairesi, E. 2005/1195, K. 2007/3123, T. ? (Aktaran: Tuncay Varlı, “*Yaşam Hakkının İhlal Edildiği Durumlarda İdarenin Hukuki Sorumluluğu Prensibinin Danıştay Uygulamaları*”, Yüksek Yargı Organlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Projesi, 2. Masa Toplantısı, 2010, s. 7, www.anayasa.gov.tr E.T. 29.04.2024)

³²⁹ Nesin, age, s. 104

³³⁰ Akyılmaz, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, s. 202

³³¹ Uyuşmazlık Mahkemesi, E. 2001/70, K. 2001/79, T. 12.11.2001 (Aktaran: Akyılmaz, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, s. 202)

AYİM, doğal afetlerden kaynaklı idarenin sorumluluğu açısından farklı bir gerekçe sunmaktadır. Yeri açısından mühim bir alanda bulunan karakola düşen çığ sonucunda bir er ölmüştür. AYİM, ölen erin yakınları tarafından açılan davada, *“olayın cereyan ettiği anda salt askerlik hizmetinin ifası maksadıyla davacının sınır karakolunda görevli olarak bulunması dahi idarenin sorumluluğu için yeterli bir neden oluşturacağından, idarenin kusursuz sorumluluğunun bulunduğu açıktır. Ortada mücbir sebep teşkil eden bir doğa olayı mevcut olmakla beraber öğretilerde bu yönde gelişen görüşler ve idarenin yükselen standardı da göz önüne alınarak davacıların zararlarının kusursuz sorumluluk esasına göre karşılanması”* gerektiğini, kamu hizmeti ile zarar arasında nedensellik ilişkisinin devam ettiğini dolayısıyla idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca sorumlu olacağına ilişkin bir hüküm kurmuştur.³³²

Görülüyor ki, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zararlar açısından idarenin sorumluluğunu mücbir sebep ve hizmet kusuru esasları doğrultusunda değerlendirirken; AYİM, kamu hizmeti ile zarar arasındaki illiyet bağının kesilmediğini belirterek idarenin sorumluluğunu kusursuz sorumluluk esasları çerçevesinde ele almıştır. AYİM, görev esnasında meydana gelen diğer tabii olaylar; örneğin, heyelan, yıldırım düşmesi gibi olaylar sonucu oluşan zararlardan idarenin kusursuz şekilde sorumlu olacağı görüşündedir.³³³

Ayrıca, VUK’un 115. maddesi, meydana gelen afetler sebebiyle verginin terkinini düzenlemiştir. Belirtilen afetler sebebiyle zarara uğrayan mükelleflerin vergi borçları ve cezaları kanuni düzenleme uyarınca terkin edilecektir.³³⁴ İlgili düzenleme, kanaatimizce doğal afetler sebebiyle zarara uğrayan mağdurlar için sosyal devlet ilkesine uygun bir düzenlemedir.

³³² AYİM, 2. Dairesi, E. ?, K. 1993/6147, T. 14.04.1993 (Aktaran: Akyılmaz, *“Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”*, s. 204-205)

³³³ Akyılmaz, *“Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”*, s. 205

³³⁴ 213 sayılı VUK madde 115: *“ Yangın, yer sarsıntısı, yer kayması, su basması, kuraklık, don, muzir hayvan ve haşarat istilası ve bunlara benzer afetler yüzünden:*

1. Varlıklarının en az üçte birini kaybeden mükelleflerin bu afetlerin zarar verdiği gelir kaynakları ile ilgili bulunan vergi borçları ve vergi cezaları;

2. Mahsullerinin en az üçte birini kaybeden mükelleflerin, afete maruz arazi için zararın tahakkuk ettiği hasat ve devşirme zamanına tesadüf eden yıla ait olarak tahakkuk ettirilen Arazi Vergisi borçları ve vergi cezaları;

Maliye Bakanlığınca zararlarla mütenasip olmak üzere, kısmen veya tamamen terkin olunur.”

Kanaatimizce, idare doğal afetlerin sebep olduğu zararlardan, şartlar oluştuğu takdirde sosyal risk ilkesi gereğince kusursuz şekilde sorumlu olacaktır. Bu noktada, idarenin sorumluluğunu doğuran unsurların sosyal risk sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesi başlığı altında ele aldığımız zarar unsurunun oluşum şartları dikkate alınmalıdır. Zarar açısından ıtak'ın belirttiği ek kıstaslar olan; ‘doğrudan ve kaçınılmaz toplumsallık’, ‘nisbi ağırlık’, ‘yaygınlık’ ve ‘kışkırtıcılık’ unsurları doğrultusunda bir değerlendirme yapılmalıdır. Doğrudan ve kaçınılmaz toplumsallık; meydana gelen zararın toplu şekilde yaşamanın kaçınılmaz neticesi olmasını, nisbi ağırlık; toplumsal yaşamın getirdiği kaçınılmaz neticenin yanında ağır bir zararı, yaygınlık; zararın yalnızca tek bir kişiye verilmeyerek belli bir insan grubuna yđnelmesini, kışkırtıcılık ise; zararın giderilmemesi halinde toplumsal yaşamda infial uyandırma ihtimaline sahip bir zararı ifade eder.³³⁵

Çalışmamızın son bđlümünde, sosyal risk ilkesine konu alanlar nedeniyle ortaya çıkan zararların hukukumuzdaki giderim usullerini değerlendireceğiz.

---

³³⁵ ıtak, age, s. 64-65

4. BÖLÜM

SOSYAL RİSK İLKESİNDEN KAYNAKLI ZARARLARIN TAZMİNİ

Önceki bölümlerde; terör olaylarından, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden ve doğal afetlerden kaynaklı zararların sosyal risk ilkesi kapsamı içerisinde yer aldığını, Fransız ve Türk Hukukundaki uygulamasını Danıştay kararları üzerinden değerlendirdik. Bu bölümde; sosyal risk ilkesine konu olan, terör olaylarından, doğal afetlerden ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların hukukumuz uyarınca tazmin edilme usullerini inceleyeceğiz.

Sosyal risk ilkesine konu alanlar içerisinde yer alan terör olaylarından doğan zararların devlet tarafından karşılanması için özel bir kanuni düzenleme öngörülmüştür. 17.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5233 sayılı Kanunun amacı, ilk maddesinde belirtildiği üzere, terör olayları nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının giderilmesidir.³³⁶ 5233 sayılı Kanunun düzenlenmesinde birçok etken rol oynamıştır. Terör olaylarından kaynaklanan zararların giderilmesi açısından toplumsal ihtiyaçların yoğun olması, AİHM'in konu hakkında ülkemiz aleyhine verdiği ihlal kararları söz konusu kanunun düzenlenmesine sebep olmuştur.³³⁷ İlerleyen başlıklarda kanun kapsamı ve zararların kanun uyarınca giderim usulleri incelenecektir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı zararların giderilmesi için hukukumuzda, ilgili bölümde belirttiğimiz üzere, devletin sorumluluğunu düzenleyen genel bir yasal düzenleme mevcut değildir. Sadece 6-7 Eylül 1955 tarihinde meydana gelen olaylar nedeniyle oluşan zararların tazmini için 28 Şubat 1956 tarihli 6684 sayılı özel bir kanun düzenlemesi yapılmıştır.³³⁸ Kitlesele hareketler nedeniyle meydana gelen zararların tazmini için hukukumuzda terör eylemlerinden

³³⁶ 5233 sayılı Kanun, m. 1: *“Bu Kanunun amacı, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.”* <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 14.05.2024

³³⁷ Asuman Çapar, *“5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşlanması Hakkında Kanuna Göre İdarenin Tazminat Sorumluluğu”*, Doktora Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 54, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=IS1pFQVNB9WRNA7camtsdA&no=q_VYgXeczRUPgaGvQNeYGG, E.T. 14.05.2024

³³⁸ Çağlayan, *“Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu”*, s. 474-475, Akyılmaz, *“Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı”*, s. 187

kaynaklanan zararlarda olduğu gibi özel bir giderim usulü öngörülmemiştir. Dolayısıyla, toplantı ve gösteri faaliyetlerinden doğan zararlar, genel idari usuller çerçevesinde açılacak tam yargı davaları ile giderilecektir.

Nitekim, doğal afetlerden kaynaklanan zararların karşılanması için de hukukumuzda herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Doğal afetlerden doğan zararların tazminine ilişkin olarak kitlesel hareketlerde olduğu şekilde, idare aleyhine açılan tam yargı davaları genel idari usuller çerçevesinde görülecektir. Başta terör olaylarından kaynaklanan zararların tazmin usulü olmak üzere sırasıyla toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden, doğal afetlerden kaynaklanan zararların tazmin usulleri ayrı ayrı değerlendirilecektir.

1. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararların Tazmini

Yukarıda belirttiğimiz üzere, terör olaylarından kaynaklı maddi nitelikteki zararların yargı yoluna başvuru yapılmaksızın, kısa sürede idare tarafından giderilmesi amacıyla 17.07.2004 tarihinde 5233 sayılı “*Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun*” yürürlüğe girmiştir.³³⁹

Kanun, terör eylemlerinden doğan her zararı kapsamamaktadır. Kanunun ikinci maddesinde kanun kapsamı belirtilerek yedinci maddede tazmin edilecek zarar kalemleri düzenlenmiştir. İkinci maddenin ikinci fıkrasında ise aşağıda açıklayacağımız bazı zararlar kapsam dışında tutulmuştur. Ayrıca ilgili kanunun kapsamına aldığı zararlar maddi niteliğe sahiptir. Manevi nitelikteki zararlar kanun kapsamına alınmamıştır. Kanun kapsamı dışında tutulan zararların tazmini için İYUK’un genel hükümleri uyarınca idare aleyhine tam yargı davası açılarak zararlar tazmin edilecektir. Belirtmek gerekir ki 5233 sayılı Kanun kapsamına alınan zararlar için de kanunda öngörülen usule başvuru yapılmadan doğrudan tam yargı davası

---

³³⁹ Müzeyyen Eroğlu Durkal, “*Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı*”, EÜHFD, c. 8, sa. 2, 2018, s. 328, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608904>, E.T. 19.05.2024

açılacaktır. Zira kanun bünyesindeki zararların tazmini için düzenlenen sulh başvuru yolu ihtiyaridir.³⁴⁰

1.1. 5233 Sayılı Kanun Kapsamına Giren Zararlar

5233 sayılı Kanunun yedinci maddesinde idare tarafından sulh yoluyla giderilecek zararlar sayılmıştır. İlgili madde uyarınca, *‘hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar, yaralanma, engelli hâle gelme ve ölüm hâllerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri, terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddî zararlar’* kanun kapsamında giderilecektir.³⁴¹

Kapsamda yer alan zararlara bakıldığında 5233 sayılı Kanunun uygulanabilmesi için zarar, bir terör faaliyeti veya terörle mücadele kapsamında idarenin gerçekleştirdiği bir faaliyet sonucunda meydana gelmelidir.³⁴²

Kanun, sulh yoluyla zararların tazmininden faydalanılabilmesi için T.C. vatandaşı olma şartını aramamıştır. Kanunun ikinci maddesi ile geçici 1. ve 2. maddeler uyarınca, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ile zarar gören kamu görevlileri kanun bünyesi içerisindedir. Kamu tüzel kişilerinin zararları kanun kapsamına alınmamıştır. Kanun, yürürlüğe girdiği 27.07.2004 tarihinden itibaren gerçekleşen zararları kapsamaktadır. Ancak 1. ve 2. geçici maddeler, kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile 19.07.1987 tarihi arasındaki meydana gelen zararların tazminine ilişkin olarak kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan, 27.07.2024 tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde valiliklere başvuru yapılarak zararların giderilebileceğini

³⁴⁰ Durkal, *‘Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı’*, ERÜHFD, c. 8, sa. 2, 2018, s. 352-353, , <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608904>, E.T. 19.05.2024

³⁴¹ 5233 sayılı Kanun m. 7 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T. 19.05.2024

³⁴² Çapar, *‘5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadelen Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanun’a Göre İdarenin Tazminat Sorumluluğu’*, Doktora Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 71 https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=IS1pFQVNB9WRNA7camtsdA&no=q_VYgXeczRUPgaGvQNeYGg , E.T. 19.05.2024

düzenlemiştir. Ayrıca kanun kapsamına yalnızca maddi zararlar alınmış, manevi zararlar kapsama dahil edilmemiştir.³⁴³

1.2. 5233 Sayılı Kanun Kapsamına Girmeyen Zararlar

5233 sayılı Kanunun ikinci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen bazı zarar kalemleri kanun kapsamı içerisine alınmamıştır. Söz konusu zarar kalemleri, “ a) Devletçe arazi veya konut tahsisi suretiyle yahut başka bir şekilde karşılanan zararlar, b) Bir mahkeme kararı gereğince veya 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanunun 30 uncu ve 31 inci maddeleri gereğince karşılanan zararlar, c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâl edildiği gerekçesiyle Sözleşmenin 41 inci maddesine göre hükmedilen veya Sözleşme hükümleri uyarınca dostane çözüm yoluyla uzlaşılan tazminatın ödenmesi sonucunda karşılanan zararlar, d) Terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar ile güvenlik kaygıları dışında kendi istekleriyle buldukları yerleri terk edenlerin bu sebeple uğradıkları zararlar, e) Kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar, f) 3713 sayılı Kanunun 1 inci, 3 üncü ve 4 üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkûm olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar.” olarak belirtilmiştir.³⁴⁴

Belirtilen zarar kalemlerinde 5233 sayılı Kanun uygulama alanı bulamayacaktır. İlgili kanun belli başlı zararların tazmini öngörmüştür. Kanunun kapsam dışı bıraktığı diğer bir zarar türü manevi zararlardır. İlk maddede açıkça “maddi zararlar” şeklinde belirtildiği için 5233 sayılı Kanun kapsamında kişilerin uğradıkları manevi zararlar tazmin edilmeyecektir. Terör olayları, kişileri yalnızca maddi açıdan zarara uğratmamaktadır. Öyle ki kişinin uğradığı manevi zarar, maddi zararından daha büyük olabilir. Dolayısıyla ilgili kanun uyarınca yalnız maddi

---

³⁴³ Durkal, “Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı”, EÜHFD, c. 8, sa. 2, 2018, s. 331-332, , <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608904>, E.T. 19.05.2024

³⁴⁴ 5233 sayılı kanun m. 2/2 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 20.05.2024

zararların tazminine ilişkin düzenleme yapılması hakkaniyet ile örtüşmemektedir. Danıştay 15. Dairesi, yakın tarihli verdiği kararlarında, manevi zararlarında ilgili kanun bünyesine dahil edilmesi gerektiği şeklinde hüküm kurmuştur. Bu sebeple, yasal bir düzenleme ile manevi zararlarda kanun kapsamına alınmalıdır. Konuya ilişkin olarak AİHM'e başvuru yapılmıştır.³⁴⁵ Söz konusu başvuru, zararlardan kaynaklı AİHM'e yapılan başvurular başlığı altında değerlendirilecektir.

1.3. 5233 Sayılı Kanun Uyarınca Zararların Tazmin Usulü

5233 sayılı Kanun ile temel hedeflenen, terör olaylarından dolayı zarar görmüş kişilerin yargı yoluna gidilmeksizin uğradıkları zararın en hızlı şekilde giderilmesidir. Kanun uyarınca, zarar gören kişi, mirasçısı veya zarar görenin yetkili temsilcileri öncelikle ilgili valiliğe veyahut kaymakamlığa başvuru yapacaktır. Başvuru sonrasında zararın meydana geldiği ilde bir zarar tespit komisyonu kurulacaktır. Komisyon, oluşan maddi zararı tespit edecek, belirlenen zarar uyarınca bir sulhname tasarısı düzenleyecektir. Son olarak hazırlanan sulhname tasarısı taraflarca imzalanarak zarar görene tazminat ödemesi yapılacaktır. Sayılan aşamalar yargı mercileri üzerindeki iş yükünü hafifleterek zarara uğrayan kişinin zararının kısa sürede giderilmesi açısından faydalı olmuştur. Genel hükümlere göre idareye yapılan başvuru dava açma sürelerini durduracaktır.³⁴⁶

Başvuru süresi, şekli ve incelenip karara bağlanması 5233 sayılı Kanunun altıncı maddesinde düzenlenmiştir. Valiliklere veya kaymakamlıklara başvuru süresi zarar konusu olayın öğrenilmesiyle altmış gün, her halde olayın meydana gelmesinden itibaren bir yıldır. Süre geçirildikten sonra yapılan başvurular kabul edilmeyecektir.

İYUK 13. madde uyarınca, idari eylemlerden kaynaklı zararlarda idare aleyhine tam yargı davası açılmadan önce zararın tazmini için idareye başvuru yapılması zorunludur. Danıştay bazı kararlarında terör olayları nedeniyle ortaya

---

³⁴⁵ Begüm İsbir, "Sosyal Risk İlkesinde Kanuni Bir Yöntem: 5233 Sayılı Kanun ve Uygulanması", Memleket Siyaset Yönetim, sa. 24, 2015, s. 98-99, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2952338>, E.T. 20.05.2024

³⁴⁶ İsbir, age, s. 100-101

çıkan zararların giderilmesi amacıyla 5233 sayılı Kanun uyarınca yapılacak başvuruları bu kapsamda değerlendirmiştir. Durkal, söz konusu başvuruların zorunlu idari başvuru olmadığı görüşündedir. Keza, kanunun hedefi terör olaylarından zarar görmüş kişilerin zararlarını idare ile sulh yoluyla çözüme kavuşturmadır. Zarar gören kişiler, idareye başvuru yapmaksızın da doğrudan idare aleyhine tam yargı davası açabileceklerdir.³⁴⁷

Kanaatimce, Durkal'ın ifade ettiği şekilde 5233 sayılı Kanun kapsamında öngörülen tazmin yolu ihtiyaridir. Gerçekten de 5233 sayılı Kanun ile getirilen başvuru yoluyla tazmin usulü, zarar gören kişilerin zararlarının sulh ile giderilmesini amaçlamaktadır. Kaldı ki, 5233 sayılı Kanunda düzenlenen idareye başvuru süreleri İYUK 13. maddeye kıyasla oldukça kısadır. Bu sebeple, 5233 sayılı Kanun kapsamındaki başvuru usulünü İYUK 13. madde içerisinde değerlendirmek hukuka aykırı sonuçlar yaratacaktır. Terör olaylarından zarar gören kişiler idareye başvuru yapmaksızın da doğrudan dava açabilmelidirler.

1.3.1. Zarar Tespit Komisyonları

5233 sayılı Kanunun dördüncü maddesi Zarar Tespit Komisyonlarını düzenlemiştir. Madde doğrultusunda, Zarar Tespit Komisyonları yapılan başvurular üzerine illerde on gün içerisinde kurulacaktır. Komisyon bünyesinde bir başkan ve altı üye bulunur ve komisyon başkanı valinin görevlendireceği bir vali yardımcısıdır. Sağlık, sanayi, ticaret, köy işleri, maliye, bayındırlık, iskân ve tarım konularında uzman ve o ilde çalışan kamu görevlileri arasından valinin seçeceği birer kişi, baro yönetim kurulu tarafından baroya kayıtlı avukatlar arasından belirlenecek bir avukat komisyon üyesi olacaktır. Komisyon başkanı ve üyeleri her yıl ocak ayının ilk haftasında yeniden belirlenecektir. Ayrıca iş yoğunluğuna göre aynı ilde birden fazla komisyon kurulması madde içerisinde düzenlenmiştir.³⁴⁸

Zarar Tespit Komisyonlarının görevleri 5233 sayılı Kanunun beşinci maddesinde sayılmıştır. Komisyon, kendisine gelen başvurular üzerine kanun

³⁴⁷ Durkal, "Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı", s. 337-338

³⁴⁸ 5233 sayılı Kanun m. 4
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T. 22.05.2024

kapsamına giren bir zarar olup olmadığını tespit edecektir. Kanun kapsamına giren bir zarar tespit edildiği takdirde sulhname tasarısı hazırlayacaktır.

1.3.2. Zararın Tespit Edilmesi

Zarar Tespit Komisyonu, öncelikle yapılan başvurulara ilişkin olarak zararın 5233 sayılı Kanun kapsamında yer alan maddi zararlardan olup olmadığını tespit edecektir. Zararın kanun kapsamına girmesi halinde, tazminatların tutarını ve ödeme şeklini saptayacak ve bir sulhname tasarısı hazırlayacaktır.³⁴⁹ 5233 sayılı Kanunun altıncı maddesi uyarınca, komisyon başvurulara ilişkin çalışmalarını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde tamamlayacaktır. Mecburi bir durum söz konusu olduğu takdirde bu süre, vali tarafından üç ay daha uzatılacaktır.

Başvuran, başvuru dilekçesiyle beraber olayın oluşumunu açıklayacak, zararın tespit edilmesine yönelik önemli bilgi ve belgeleri komisyona sunacaktır. Komisyon tarafından zarar tespiti yapılırken başvuran kişinin beyanları, adli ve idari, askeri mercilerden talep edilecek bilgi, belgeler ve bilirkişi raporları göz önünde bulundurulacaktır. Zarar gören kişinin varsa kusuru ve ihmali de dikkate alınarak günümüz ekonomik şartlarına uygun şekilde doğrudan veyahut bilirkişi vasıtasıyla zararlar saptanacaktır.³⁵⁰ Taşınmazlara ilişkin zarar tespitinde, 2942 sayılı Kanununun on birinci maddesinde ifade edilen kıymet takdiri esasları kıyasen uygulanacaktır.³⁵¹ 5233 sayılı Kanunun on yedinci maddesine dayanılarak çıkarılan 4383 sayılı Yönetmeliğin on birinci maddesi uyarınca komisyon gerek duyması halinde keşif yapabilecektir.³⁵² Danıştay, emsal bir kararında keşif yapılmama halini

³⁴⁹ Atak, “Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılmasında İdarenin Sorumluluğu” s. 133

³⁵⁰ 5233 sayılı Kanun m. 8/1: “7 nci maddede belirtilen zararlar, zarar görenin beyanı, adli, idari ve askeri mercilerdeki bilgi ve belgeler göz önünde tutularak olayın oluş şekli ve zarar görenin aldığı tedbirlere göre, zarar görenin varsa kusur veya ihmalinin de göz önünde bulundurulması suretiyle, hakkaniyete ve günün ekonomik koşullarına uygun biçimde komisyon tarafından doğrudan doğruya veya bilirkişi aracılığı ile belirlenir.”
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T.
23.05.2024

³⁵¹ 5233 sayılı Kanun madde 8/2: “Taşınmaza ilişkin zarar tespitinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 11 inci maddesinde belirtilen kıymet takdiri esasları kıyasen uygulanır.”
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5233&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T.
23.05.2024

³⁵² 4383 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansısı Hakkında Yönetmelik madde 11/1: “Komisyon gerek görmesi halinde keşif yapabilir.”

bozma sebebi olarak değerlendirmiştir.³⁵³ Yine yönetmeliğin onuncu maddesi uyarınca komisyon, kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belgeler talep edebilecektir.

1.3.3. Sulhname Tasarısı

Zarar Tespit Komisyonu, gerçekleştirdiği zarar tespiti sonrasında sekizinci madde uyarınca tespit edilen zararı, dokuzuncu madde uyarınca belirlenen, yaralanma, ölüm ve engelli hale gelme durumunda nakdi ödeme miktarını, onuncu madde uyarınca zararın karşılanma şeklini ve on birinci madde kapsamında mahsup edilecek miktarları göz önünde bulundurarak ortaya çıkan zararı giderecek tutarı belirleyecektir. Komisyon tarafından belirtilen esaslar çerçevesinde sulhname tasarısı hazırlanarak tasarının bir örneği davet yazısı ile hak sahibine tebliğ edilecektir.³⁵⁴

On ikinci maddede düzenlenen davet yazısı ile hak sahibine sulhname tasarısını imzalaması için 30 günlük süre verilir. 30 gün içinde kendisinin gelmesi veya yetkili bir temsilcisinin gelmesi gerektiği, aksi halde sulhname tasarısını reddetmiş kabul edileceği ve yargı yoluna giderek zararının talep hakkının saklı olduğu bildirilir. Hak sahibi davet üzerine gelerek tasarımı kabul ettiği takdirde tasarı kendisi ile komisyon başkanı tarafından imzalanır. Tasarının kabul edilmemesi veya kabul edilmemiş sayılması durumunda bir uyuşmazlık tutanağı düzenlenir ve bir örneği ilgiliye tebliğ edilir. Sulh yoluyla çözüme kavuşamayan uyuşmazlıklarda yargı yoluna başvuru hakkı saklıdır.

5233 sayılı Kanun'un on üçüncü maddesi uyarınca, sulhname tasarının imzalanması sonrasında, zararlar vali onayı ile tazmin şekline göre Bakanlık bütçesinden 3 ay içinde karşılanır. Bakanlık, 50.000 TL üzeri aynı veya nakdi ödemelerin Bakan onayı ile gerçekleştirilmesine karar verebilir. Söz konusu tutar, VUK'un hükümleri uyarınca yeniden değerleme oranında artırılır. 2015 yılında on üçüncü maddeye eklenen üçüncü fıkraya ile Devlet'in ödediği tazminat sebebiyle genel hükümler doğrudan doğruya sorumlulara rücu edeceği düzenlenmiştir.

---

³⁵³ D. 15. Dairesi, E. 2012/11422, K. 2015/9231, T. 24.12.2015, www.kazanci.com.tr E.T. 23.05.2024 (Aktaran: İsbir, "Sosyal Risk İlkesinde Kanuni Bir Yöntem: 5233 Sayılı Kanun ve Uygulanması", s. 102)

³⁵⁴ İsbir, "Sosyal Risk İlkesinde Kanuni Bir Yöntem: 5233 Sayılı Kanun ve Uygulanması", s. 102

Zararları 5233 sayılı Kanun kapsamına girmeyen veya sulhname tasarısını kabul etmeyen, tasarısı kabul edilmemiş sayılan hak sahipleri, zararlarının tazmini için idare mahkemelerinde tam yargı davası açabileceklerdir.

1.4. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararların Tam Yargı Davası ile Giderilmesi

Terör olaylarından dolayı zarar gören kişiler, 5233 sayılı Kanun kapsamında bulunmayan veya kanun kapsamında yapılan başvurusu olumsuz sonuçlanan zararları için idari yargıda tam yargı davası açabilecektir. Kaldı ki, 5233 sayılı kanun kapsamında komisyonlara yapılacak başvuru ihtiyari olup, zarar gören kişilerin, başvuru yapmaksızın doğrudan idare mahkemelerinde dava açma hakları vardır. Sulh sağlanamayan zararlara ilişkin açılacak dava, komisyon kararının kişiye tebliğinden itibaren 60 gün içerisinde açılmalıdır. İYUK 12. madde uyarınca, komisyon kararının iptali davası, iptal ve tam yargı davaları beraber veya iptal davası açılmaksızın doğrudan tam yargı davası açılabilir. 5233 sayılı Kanun'un kapsamında olmayan manevi zararlara ilişkin olarak zarara uğrayan kişiler, İYUK 13 çerçevesinde zararın öğrenilmesinden 1 yıl ve her şekilde zararın meydana geldiği tarihten 5 yıl içinde ilgili idareye zararlarının tazmini için başvuru yapacaklardır. İlgili idarenin başvuruyu reddetmesi durumunda ret kararının kişiye tebliğ edilmesinden, idarenin başvuruya 60 gün sessiz kalması halinde 60 günün bitiminden itibaren dava açma süresi içerisinde dava açılmalıdır.³⁵⁵

1.5. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararlar Nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne Yapılan Başvurular

Terör olaylarından kaynaklı olarak açılan davalarda, maddi zararların eksik tazmin edilmesi, manevi zararların hiç tazmin edilmemesi, işlemlerin makul sürede sonuçlandırılmaması gibi sebepler ile zarar gören kişiler tarafından AYM'ye bireysel başvurular yapılmıştır.

Örneğin emsal bir başvuru, kişinin terör olaylarından kaynaklı olarak mülküne ulaşamaması nedeniyle oluşan zararının tazminine ilişkindir. AYM'nin

---

³⁵⁵ Durkal, "Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı", s. 352-356

başvuru hakkında verdiği karar, 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasına yönelik önemli bir niteliğe sahiptir.

Başvuran, malvarlığının bulunduğu yerde meydana gelen terör olayları nedeniyle mülküne ulaşım sağlayamamış ve zarara uğramıştır. 5233 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle başvuran 2004 yılı ve öncesinde doğan zararları için idari başvuruda bulunmuş ve zararları tazmin edilmiştir. Başvuran, 06.12.2017 tarihinde bir kez daha komisyona başvurarak 30.05.2007 tarihinden sonraki döneme ilişkin zararının tazmin edilmesini talep etmiştir. Zarar Tespit Komisyonu, başvuruyu yanıtızsız bırakarak zımmi şekilde reddetmiştir. Başvuran tarafından komisyonun zımmi ret işleminin iptali için dava açılmış ve işlem iptal edilmiştir. Sonrasında, valiliğin talebiyle dava BİM'e taşınmıştır. BİM, 16.12.2020 tarihli kararıyla yerel mahkeme kararının 30.05.2007-06.12.2016 tarihleri arasındaki döneme ilişkin kısmını kaldırmıştır. BİM bu kısım yönünden davayı, başvurunun ancak başvuru tarihinden geriye doğru 1 yıllık süre içerisindeki zararlarının karşılanabileceğini, 06.12.2016 tarihinden önceki zararlarının ise süre aşımı sebebiyle tazmin edilemeyeceğini belirterek 30.05.2007-06.12.2016 tarihleri arasındaki zararlar yönünden reddetmiştir. AYM; yapılan başvuru incelemesinde, tarafından, mülke ulaşamama halinin süregelen bir müdahale olduğu belirtilerek süregelen müdahalelerde zarar konusu olay için somut tarih belirlenemeyeceği ifade edilmiştir. BİM'in başvuru süresine ilişkin gerekçesine ilişkin, "*zarar konusu olayın adeta her yıl kesintiye uğrayarak tekrarlandığını kabul eden, aşırı şekilci ve başvurunun 5233 sayılı Kanun'la getirilen tazminat imkânından yararlanmasını zorlaştırdığı*" sonucuna varmıştır. AYM, BİM'in verdiği kararın mülkiyet hakkının ihlali açısından 5233 sayılı Kanun'u yalnız teorik düzeyde bıraktığını da eklemiştir. Tüm bu sebeplerle başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.³⁵⁶

Bir başka emsal başvuruya konu olayda, başvuru sahiplerinin yaşadıkları yerde meydana gelen Hendek olayları nedeniyle ilgili yerleşim biriminde valilik tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Dolayısıyla başvuru sahipleri, geçici olarak yerleşim yerlerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Bunun üzerine, evlerinden ayrılmaları sebebiyle ailevi ve iktisadi düzenlerinin bozulmasından kaynaklı manevi zarara

³⁵⁶ AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2021/11655, T. 28.07.2022 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/11655>, E.T. 30.05.2024

uğradıklarını ifade ederek İçişleri Bakanlığına bir dilekçe sunarak manevi tazminat talebinde bulunmuşlardır. Bakanlık kişilerin tazminat taleplerini reddetmiştir. Ret üzerine başvuru tarafından Mardin İdare Mahkemesi'nde tam yargı davası açmıştır. Mahkeme, başvuruların uğradıkları manevi zararların toplumda yaşayan diğer kişilerin uğradıkları zararlardan ayrı bir niteliğinin bulunmadığını ve olağandışı bir niteliğe sahip olmadığını belirterek manevi tazminat taleplerini reddetmiştir. Başvurucular istinaf talebinde bulunmuş, dava Gaziantep BİM 3. İdari Dava Dairesi önüne gelmiştir. BİM, istinaf taleplerini reddetmiştir. Zarara ilişkin AYM' ye başvuru yapılmıştır. Başvuru gerekçelerinden birisi, manevi zararların tazmini talebiyle açılan tam yargı davalarında hukuk kurallarının açık şekilde hatalı uygulanması nedeniyle hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edilmesi olmuştur. AYM, yapılan başvuruya ilişkin olarak Hendek olayları nedeniyle tüm bir toplumun etkilendiğini belirtmiş ancak toplumun diğer bireyleri ile yaşadıkları yeri terk etmek durumunda kalan kişilerin aynı ölçüde zarara uğradığının söylenemeyeceğini, söz konusu kişilerin uğradıkları zararların özel ve olağandışı niteliğe sahip olmamasının söylenmesinin kabul edilebilir bir yorum olmayacağını belirtmiştir. Yüksek Mahkeme, idare mahkemesinin başvuran kişinin zararın özel ve olağandışı nitelik taşımadığı görüşünü açık takdir hatası olarak değerlendirmiş, başvurucuyu manevi tazminat hakkından mahrum eden söz konusu hükmün bütünüyle yargılamanın hakkaniyetine zarar verdiği sonucuna ulaşmıştır.³⁵⁷

Emsal bir diğer başvuru, 5233 sayılı Kanun kapsamında, komisyon tarafından hükmedilen tazminatın meydana gelen zararı karşılamaması sebebiyle yapılmıştır. Başvurucu, İçişleri Bakanlığının 2007 senesine ait terörden doğan zararların karşılanmasına ilişkin belirlenen değer aralıklarının değiştirilmesi için yayımladığı genelge ile tek taraflı olarak birim fiyat aralıklarının indirildiğini, 2007 öncesinde ödenen tazminat tutarlarına kıyasla 2007 sonrası verilen tazminatlarda indirimle gidildiğini ve söz konusu durumun günümüz ekonomik koşullarına uygun olmadığını, mülkiyet hakkının kısıtlandığını beyan etmiştir. AYM, incelemesi neticesinde, değişikliğin 5233 sayılı Kanun'un ülkenin her yerinde yeknesak şekilde uygulanması amacıyla yapıldığını, zarara uğrayan kişilerin enflasyon nedeniyle uğrayabilecekleri maddi kayıpların engellenmesinin hedeflendiğini, komisyonlar

³⁵⁷ AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2019/13342, T. 23.02.2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/13342>, E.T. 02.06.2024

tarafından zarar hesabı yapılırken uygulamada birlik sağlanması amaçlandığını ifade ederek başvurucunun iddialarının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁵⁸

AYM, ilgili kararında komisyon tarafından tazminatın belirlenirken genel yarar ile bireyin temel hakları arasında adil bir dengenin gözetilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Adil dengenin olup olmadığı hususu zararın değerine denk makul bir tazminatın hükmedilmesi ile belirlenecektir. Fakat mülkiyet hakkının her koşulda bütünsel bir tazminat hakkını güvence altına almayacağını da belirtmiştir.³⁵⁹ Komisyonlar zararların tazmin ederken zararların niteliğini ve zarar gören kişilerin öznel durumlarını dikkate almalıdır.³⁶⁰

1.6. Terör Olaylarından Kaynaklı Zararlar Nedeniyle AİHM'e Yapılan Başvurular

Bu kısımda inceleyeceğimiz ilk başvuru, kişilerin uğradıkları manevi zararların 5233 sayılı Kanun kapsamında yer almaması sebebiyle yapılmış bir başvurudur. Kanunun sadece maddi zararları kapsamında bulundurması hakkaniyete uygun değildir. Zira manevi zararlar, maddi zararlara kıyasla kişide psikolojik açıdan daha ağır bir tahribata neden olabilmektedir.

‘‘Aydın İçyer-Türkiye davası’’ olarak anılan başvuruda, Tunceli bölgesinde ikamet eden Aydın İçyer adlı kişi, terör olayları sebebiyle bulunduğu yerden taşınmak zorunda kalmış, maddi ve manevi açıdan zarara uğramıştır. İçyer 5233 sayılı Kanun kapsamında zararlarının tazmini amacıyla Ovacık Kaymakamlığı'na başvurmuştur. Sonrasında, AİHS'nin 1. maddesinin, 6. maddesinin ve 1 no'lu ek protokolün ilk maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğini belirterek AİHM'e başvuru yapılmıştır. İçyer'in esas iddiası, 5233 sayılı Kanun'un 7. maddesinin bütün zararları karşılamadığı olmuştur. AİHM, İçyer'in iç hukuk yollarını tüketmediği

³⁵⁸ AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2014/5005, T. 06.01.2016 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5005>, E.T. 03.06.2024 (Aktaran: Çapar, age, s. 227)

³⁵⁹ AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2014/5005, T. 06.01.2016, 57. Paragraf <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5005>, E.T. 03.06.2024 (Aktaran: Çapar, age, s. 227)

³⁶⁰ Tamer Aker vd., ‘‘Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri’’, TESEV Yayinevi, İstanbul, 2005, s. 15, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Turkiyede_Ulke_Icinde_Yerinden_Edilme_Sorunu_Tespitler_Ve_Cozum_Onerileri.pdf, E.T. 03.06.2024 (Aktaran: Çapar, age, s. 227)

sonucuna vararak başvuruyu reddetmiştir. Ancak manevi tazminata ilişkin olarak terör olaylarından kaynaklı zararlar içerisinde kabul edilebileceğini, 5233 sayılı Kanun'un 12. maddesi uyarınca idare mahkemelerinden talep edileceğine ilişkin bir karar vermiştir. 5233 sayılı Kanun'un 12. maddesinin son fıkrası, "*Sulh yoluyla çözülemeyen uyuşmazlıklarda ilgililerin yargı yoluna başvurma hakları saklıdır.*" şeklindedir. İsbir'de, 5233 sayılı Kanun'da açık bir düzenlememe bulunmamasına karşın 12. maddenin son fıkrası gereğince genel hükümler çerçevesinde manevi zararların talep edilebileceğini belirtmiştir.³⁶¹

Kanaatimizce, AİHM ve İsbir'in görüşleri yerindedir. Manevi açıdan zarar gören kişi 5233 sayılı Kanun kapsamında zararlarını talep edemese dahi genel mahkemelerde dava açarak zararlarının tazmin edilmesini talep edebilecektir. Ancak terör olaylarından kaynaklı zararların giderilmesi için çıkarılmış olan 5233 sayılı Kanun kapsamına manevi zararların eklenmesi gerekmektedir. Keza zarar yalnız maddi şekilde meydana gelmemektedir. İlgili kanunda bu yönde bir düzenleme yapılmaması gerekmektedir.

Pratikte terör olaylarından kaynaklı olarak genellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan kişiler tarafından zararlarının tazmini amacıyla yoğun tazminat talepleri yapılmaktadır. Anılan bölgelerde ikamet eden kişiler güvenlik gerekçesiyle ikamet ettikleri yerlerden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Göç, kişilerin maddi ve manevi açıdan sıkıntılar yaşamalarına sebep olmuştur. Tarım ve hayvancılık ile ilgilenen vatandaşların geçim kaynakları adeta yok olmuştur. Bu sebeplerle ilgili mercilere yoğun tazminat talepleri yapılmıştır. Ancak kendi isteği ile bulunduğu yerden göç edenlerin zararların karşılanmasına ilişkin taleplerinin reddedildiği gözlemlenmiştir.³⁶²

AİHM, köy boşaltılmasına dair kararlarında, mülkiyet, yaşama, özel hayatın korunması gibi temel hakların ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Buna ilişkin olarak

---

³⁶¹ AİHM, "*Aydın İçyer Başvurusu*", Başvuru No.: 18888/02, T. 12.01.2006 <https://www.fullegal.com/en/court-cases/european-court-of-human-rights-cases/icyer-v-turkey-2263258> E.T. 07.06.2024 (Aktaran: İsbir, age, s. 98-99)

³⁶² Neslihan Türkecan Demir, "*5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadelen Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun Kapsamında İdarenin Sorumluluğu*", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022, s. 42 <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> E.T. 09.06.2024

devletin sorumluluğunun sosyal risk ilkesine dayalı kusursuz sorumluluğa dayandırılmasını eleştirmiştir. Örneğin “Doğan ve Diğerleri” başvurusuna ilişkin verdiği kararda, zarar gören kişilerin bulunduğu köylerin boşaltılması esnasında kamu görevlerinin kişilerin mallarına kasıtlı olarak zarar verdiği iddialarının yeterince araştırılmadığını, yeterli araştırma yapılarak tazminat esasının bu doğrultuda belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁶³

Burada dikkat edilmesi gereken husus, kişilerin kendi istekleri ile buldukları yerlerden göç ettikleri takdirde göç nedenlerinin detaylı araştırılması ve doğru değerlendirmeler yapılması gerekliliğidir. Terör olaylarından kaynaklı olarak Devlet tarafından boşaltılan yerlerde, terk nedenlerinin araştırılması açısından bir gereklilik söz konusu değildir. Ancak kişilerin kendi rızaları ile ayrıldıkları yerler açısından yerel yönetimler ve güvenlik güçlerince kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır. Yargı organları önüne gelen uyuşmazlıkların çoğunluğunda, terk nedenlerinin tespiti açısından problem yaşanmaktadır. Zira kanunda tespitinin nasıl yapılacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Köylerin boşaltılması sebebiyle yapılan tazminat taleplerinin yerinde olup olmadığına ilişkin karar verilirken dikkat edilecek esaslar yargı içtihatları ile oluşturulmuştur. Danıştay konuya ilişkin herkese uygulanabilen nesnel ölçütleri dikkate alırken; AYM, nesnel ölçütlerle beraber kanun amacı, olayın oluş şekli, başvuruçuların durumu gibi özel ölçütlerinde göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁴

2. Toplantı Gösteri Yürüyüşlerinden ve Doğal Afetlerden Kaynaklı Zararların Tazmini

Sosyal risk ilkesi kapsamında terör olaylarından kaynaklı zararların idare tarafından giderilmesi için özel bir kanun düzenlenmiş olup, zararların tazmin usulü bölümünün ilk başlığında AYM ve AHİM kararları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu başlık altında; sosyal risk kapsamında yer alan diğer olaylardan, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetlerden, kaynaklanan zararların idare tarafından tazmin usulü değerlendirilecektir. Doğal afetler ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden doğan

---

³⁶³ AİHM, “Doğan ve Diğerleri Başvurusu”, Başvuru No.: 8803/02, T. 13.07.2006, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%228803/02%22%5D,%22itemid%22:%5B%222001-76309%22%5D%7D> E.T. 09.06.2024 (Aktaran: Türkecan Demir, “5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadelenin Doğal Zararların Karşılanması Hakkında Kanun Kapsamında İdarenin Sorumluluğu” s. 43)

³⁶⁴ Türkecan Demir, age, s. 43-47

zararlar bakımından terör olaylarında olduğu gibi özel bir kanun düzenlemesi bulunmamaktadır. Bu sebeple, kişilerin söz konusu olaylardan doğan zararlarının tazmini genel esaslar çerçevesinde gerçekleşecektir. Doğal afetlerden kaynaklı zararların tazminine ilişkin bir düzenleme bulunmamakla beraber müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlere ve yapılacak yardımlara ilişkin 7269 sayılı “*Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun*” yürürlüktedir. İlgili kanunun 31. maddesi afetten zarar görmüş veya zarar görme ihtimali bulunan hak sahiplerine tazminde bulunulmasına ilişkindir. Afet sonrasında çeşitli nedenlerle artakalan binalar, arsalar, araziler için satış, devir ve kiralama esasları saptanmıştır. Söz konusu düzenleme ile, afet bölgelerinde gerçekleştirilen inşaatlar sonucunda ortaya çıkan fazla alanların, zarar görenlere ve ilgili kuruluşlara doğru bir şekilde tahsis edilmesi amaçlanmıştır.³⁶⁵

Çalışmamızın ilk bölümünde idarenin sorumluluğuna neden olan şartları incelemiştik. İlgili şartların sağlanması halinde kişinin tazminat hakkı gündeme gelecektir. İYUK hükümleri uyarınca, idari eylemler söz konusu olduğunda zarara uğrayan kişi öncelikle zararlarının tazmin edilmesi amacıyla ilgili idareye başvuracaktır. İdarenin zararı tazmin etmemesi halinde idareye karşı idari yargıda tam yargı davası açılacaktır. Bu noktada, öncelikle sorumlu idare tespit edilmelidir.³⁶⁶

2.1. Zararlardan Sorumlu İdarenin Tespiti

Zarara uğrayan kişinin zararının idare tarafından giderilmesi için öncelikli olarak sorumlu idareye başvurusu gerekmektedir. Tarafına başvuru yapılan idare

---

³⁶⁵ 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” m. 31.: “*Bu Kanuna veya afete ilişkin hükümler taşıyan diğer kanunlara göre, yapılan veya yaptırılan binalardan ve çeşitli biçimlerde iktisap olunan arsa veya arazilerden türlü sebeplerle arta kalanlar halihazır durumlarıyla, aşağıdaki öncelik sırasına göre;*

a) Afetten zarar gören veya zarar görmesi muhtemel bulunanlardan hak sahibi olanlara, bu Kanun esaslarına göre,

b) Kamu kurum ve kuruluşlarına, faizsiz ve en çok 2 yıl vade ile,

c) Mahalli belediyeler, İl Özel İdareleri, köy tüzelkişileri ile gerçek ve tüzelkişilere, % 25 (yüzde yirmibeş) peşin alınmak kaydıyla % 20 (yüzde yirmi) faiz ve en çok 5 yıl vade ile,

Valiliklerince tespit ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca onaylanacak rayiç bedel üzerinden satılabilir veya devredilebilir.”

³⁶⁶ Gözler, age, s. 1245

zararı kendi iradesiyle tazmin etmediği takdirde idareye karşı tam yargı davası açılabilecektir. Tam yargı davalarında, sorumlu hasmın tespit edilmesi 2577 sayılı İYUK'da düzenlenmiştir. Davanın idare mahkemelerinde yanlış hasma veya hasım gösterilmeden açıldığı takdirde, mahkeme doğru hasmı resen belirleyerek dava dilekçesini doğru hasma tebliğ edecektir. Zarar, hangi idarenin hizmet ya da faaliyetinden kaynaklanıyorsa kural olarak o idare sorumludur. İdareye başvuru yapılabilmesi açısından sorumlu idarenin tespiti önemlidir.³⁶⁷ Zarar idari bir işlem nedeniyle meydana geldiği takdirde sorumlu idareye başvuru yapmaksızın idare mahkemelerinde doğrudan süresi içerisinde tam yargı davası açılabilecektir.

Devletin idari niteliğe sahip olmayan faaliyetlerinden kaynaklı sorumluluğu gündeme geldiğinde, sorumlu kamu tüzel kişiliğinin tespitinde herhangi bir problem bulunmamaktadır. Sorumlu kamu tüzel kişisi devlettir. Yasama ve yargı faaliyetlerinden kaynaklı zararlardan sorumlu devlet tüzel kişiliği olacaktır. İdari faaliyetler bakımından ise sorumlu tüzel kişiliğin belirlenmesi belli başlı özel durumlara göre değişmektedir.³⁶⁸

İdarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında meydana gelen olayların neden olduğu zararlar açısından zarara sebep olan olayın meydana geldiği yer idaresi sorumlu kamu tüzel kişisi olacaktır. Zarara sebep olan olay birden çok yeri kapsayacak şekilde meydana geldiğinde olayların kaynaklandığı yer idarelerinin her birinin sorumluluğu doğacaktır.

2.2. Zararın Sorumlu İdareden Talebi ve Tazminat Davası

Zarardan sorumlu idare belirlendikten sonra zararın tazmin edilmesi için idareye tam yargı davası yani tazminat davası açılmalıdır. Tam yargı davasının açılabilmesi için bazı koşullar aranmaktadır. Bu koşullar idari bir işlem veya eyleme göre değişkenlik göstermektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetlerden kaynaklı zararlarda, zarar genellikle idarenin iradesi dışında meydana gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu zararlar idari eylemler kapsamında değerlendirilmelidir. İdari eylemlerden kaynaklı zararlar nedeniyle açılacak tazminat davalarında, zarar gören

---

³⁶⁷ Ahmet Vuso, "Tam Yargı Davasının Konusunu Oluşturan Zararın Niteliği ve Tazmini", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2021, s. 158 <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> E.T. 12.06.2024

³⁶⁸ Gözler, age, s. 1246

kişilerin İYUK'un 13. maddesi uyarınca öncelikle sorumlu idareye başvurma zorunluluğu bulunmaktadır.

Zarar, idari bir işlem nedeniyle meydana geldiğinde İYUK 12. madde uyarınca ilgililer idare ve vergi mahkemelerine, Danıştay'a doğrudan tam yargı davası açabileceklerdir. Bu durumda ilgililerin İYUK'un 11. maddesinde düzenlenen üst makamlara başvuru hakları saklıdır.³⁶⁹ Söz gelimi; zarara uğrayan kişiler dilerse zararlarının tazmini için idari dava açma süreleri içerisinde üst makamlara başvuru yapacaklar dilerse de başvuru yapmaksızın doğrudan dava açarak zararlarının giderilmesini talep edeceklerdir.

Zarar, idari bir eylemden kaynaklandığı takdirde İYUK 13. madde uyarınca hakları ihlal edilmiş olan kişilerin öncelikle zararlarının tazmin edilmesi için idareye başvurması gerekmektedir. Hakkı ihlal edilen kişinin dava açmadan önce idari bir başvuru yaparak uğradığı zararın tazmin edilmesini talep etmesi üzerine idarenin verdiği karar "ön karar" olarak isimlendirilmiştir.³⁷⁰ İdari işlem söz konusu olduğunda idari başvuru zorunlu değilken idari bir eylem nedeniyle zarar meydana geldiğinde başvuru zorunlu tutulmuştur. Nitekim idari işlemler idarenin bilgisi dahilinde gerçekleşmektedir. Ancak idari eylemler idarenin tamamen dışında gerçekleşebilir. Dolayısıyla, ortaya çıkan öngörülemeyen zarardan idarenin öncelikle bilgi sahibi olmayı talep etmesi doğaldır. İdare kişinin uğradığı zararı tazmin etmediği takdirde kişi idare mahkemelerinde tam yargı davası açabilecektir. Başvuru süresi, eylemin yazılı bildirim veya başka şekilde öğrendikleri andan itibaren 1 yıl ve herhalde eylem tarihinden itibaren 5 yıldır. Taleplerinin kısmen veya tamamen reddedilmesi durumunda, ret işleminin kendilerine tebliğinden itibaren dava süresi içerisinde tam yargı davası açabileceklerdir. Zarar gören kişilerin tazminat taleplerinde idare 30 gün içinde cevap vermediği takdirde zımni ret durumu ortaya

---

³⁶⁹ 2577 sayılı İYUK m. 12: "İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11'nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır."

³⁷⁰ Gözler, Kaplan, age, s. 731

çıkılmış olur. Hakkı ihlal olan kişiler 30 günün bittiği tarihten itibaren yine süresi içinde tam yargı davası açabileceklerdir.³⁷¹

İdari eylemden kaynaklı zararlarda ön karar alınmaksızın doğrudan dava açıldığı takdirde idari merci tecavüzü meydana gelecektir. Bu halde mahkeme dilekçeleri görevli idari merciine gönderilmesine karar verecektir.³⁷²

2.3. Zararın Giderilmesinde Uygulanan İlkeler

2.3.1. Nakden Tazmin İlkesi

Özel hukukta zarar gören kişinin zararı ‘*nakden tazmin*’ ile ‘*aynen tazmin*’ olarak iki şekilde giderilmektedir. Aynen tazmin usulü, zararın gözle görünür şekilde ortadan kaldırılmasını ifade eder. Örnek olarak bir kişi başka bir kişinin duvarını kusurlu şekilde yıkmış ise yargı mercileri, zarar veren kişinin, bahçe duvarını onarmasına, yıkılan duvarı yeniden inşa ettirmesine hükmedebilir. Nakden tazmin ise zarar gören kişiye, meydana gelen zararın değeri oranında paranın ödenerek kişinin uğradığı zararın giderildiği tazmin usulüdür.³⁷³

İdare hukukunda, zarar veren kişinin aynen tazmin usulü uyarınca zararı gidermesine olanak bulunmamaktadır. İdare hukukunda meydana gelen zararların ancak nakden tazmin usulü ile giderilmesine karar verilebilir. Çünkü, idari yargı mercileri idari eylem ve işlem şeklinde karar verememektedir. 2577 sayılı İYUK’un ikinci maddesinde idare mahkemelerinin yargı yetkisinin, idari işlem ve eylemlerin hukukilik denetimi ile sınırlı olduğu, yerindelik denetimi yapamayacağı belirtilmiştir.³⁷⁴ Dolayısıyla idare mahkemesi, idarenin sorumluluğu söz konusu olduğunda nakden tazmin ilkesi uyarınca, idarenin zarar gören kişiye zararı değerinde tazminat ödemesine hükmedecektir.

---

³⁷¹ 2577 sayılı İYUK m. 13/1: ‘*İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında otuz gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.*’

³⁷² 2577 sayılı İYUK m. 15/1-e: ‘*14. maddenin 3/b bendinde yazılı halde dilekçelerin görevli idare merciine tevdiine*’

³⁷³ Gözler, age, s. 1257

³⁷⁴ Ömer Şen, ‘*Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı ve Tazminat Hesabı*’, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 131

Öte yandan; idari yargı mercilerinin, ortaya çıkan zararın aynen tazmin usulü uyarınca gidermesine karar vermesi ile idare yapma borcu altına girecektir. Bu durum, hâkimin idareye emir vermesi demektir.³⁷⁵ İdare hukukunda, hâkim idareye emir veremez.³⁷⁶ Mahkeme, idarenin sorumluluğu mevcut ise yalnızca nakden tazmin yöntemi ile zararın giderilmesine hükmedecektir.

2.3.2. İdarenin Sorumlu Olduğu Tutardan Fazlasına Hükmedilemeyeceği Kuralı

İdarenin sorumluluğu söz konusu olduğu takdirde; idare, kişilerin uğradığı zararın tamamını gidermelidir. İdari yargı mercileri, inceledikleri uyuşmazlıklara ilişkin kişilerin uğradıkları zararın tamamının ödenmesine dair bir hüküm kurmalıdır. İdare; kişilere yapacağı tazminat ödemelerinde, yargı mercileri tarafından sorumlu olduğu tutardan daha fazla bir tutar ödemeye mahkûm edilemeyecektir.³⁷⁷

2.3.3. İstemle Bağlılık İlkesi

İstemle bağlılık ilkesi bir diğer adıyla taleple bağlılık; idare aleyhine, zarara uğrayan kişinin talepte bulunduğu miktardan fazla tazminata hükümlenemeyeceğini ifade eder. Yargı mercileri, zarar gören kişinin talep ettiği tutardan daha yüksek bir tutar belirlemiş olsa dahi davacının talebiyle bağlı kalacaklardır. Dolayısıyla, davacının talep ettiği tutarı, dilekçesinde yer vermesi gerekmektedir.³⁷⁸

Emsal bir Danıştay kararında, istemle bağlılık ilkesini usul hukukunun en temel ilkelerinden olduğunu belirtilerek idari yargı mercilerinde açılan davalarda, talepte bulunan davacının talebiyle bağlı olunması gerektiği ve mahkemelerin talebi genişletecek şekilde hüküm kuramayacağı yönünde karar verilmiştir.³⁷⁹ İstemle bağlılık ilkesi, emsal karardan da görüleceği üzere yargılama hukukunun temel ilkelerindedir. Söz konusu ilke uyarınca, mahkemeler davacının talebini aşacak şekilde hüküm kuramayacaklardır.

---

³⁷⁵ Gözler, age, s. 1258

³⁷⁶ Kamile Türkoğlu Üstün, "İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler", GÜSBE, Doktora Tezi, Kasım 2018, s. 74, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 10.08.2024

³⁷⁷ Gözler, Kaplan, age, s. 733

³⁷⁸ Şen, "Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı ve Tazminat Hesabı", s. 133

³⁷⁹ D. 6. Daire, E. 2019/15930, K. 2021/824, T. 01.02.2021, <https://karararama.danistay.gov.tr>, E.T. 14.08.2024

Şen'e göre, istemle bağlılık yalnız tutar açısından uygulanmamalı, konu yönünden de uygulama alanı bulmalıdır.³⁸⁰ Danıştay; bakıcı giderlerine hükmedilmesi amacıyla yapılan temyiz başvurusuna ilişkin, dava dilekçesinde talep edilen tazminatın yalnız işgücü kaybına dayandırıldığını belirterek davacının istemin davayı genişletme kapsamında yer alması sebebiyle talebin reddine karar vermiştir.³⁸¹ Görülüyor ki, dosyada bakıcı giderlerine hükmedilmesi gerektiği anlaşılrsa da davacı tarafından işbu zarar kaleminin dava dilekçesinde talep edilmemiş olmaması nedeniyle Danıştay ilgili başvuruyu reddetmiştir. Dolayısıyla, dava dilekçesinde her bir zarar kalemi ayrıca belirtilerek talep edilmelidir.

Taleple bağlılık ilkesi, dava açılırken tutarın belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda hak kayıplarına neden olabilir. Dava açarken gerçek tutardan daha az bir tutar talep eden davacılar, gerçek zararlarından daha düşük bir tazminat kazanmakta, fazla istemde bulunanlar açısından ise, davanın kısmen kabul kısmen reddine karar verildiğinde, reddedilen tutar bakımından davacılar yüksek vekalet ücretleri ödemek durumunda kalabileceklerdir. Söz konusu hak kayıplarının önüne geçmek için 2577 sayılı İYUK'un 16. maddesinde bir değişiklik yapılmıştır. İlgili maddenin dördüncü fıkrasına, HMK'da yer alan ıslah kurumuna benzer bir düzenleme eklenmiştir.³⁸² Eklenen madde ile davacılara nihai karar verinceye kadar bir kerelik tutar artırım hakkı tanınmıştır.³⁸³

2.3.4. Tam Tazmin İlkesi

İdari yargı mercileri, meydana gelen zararın idare tarafından tazmin edilmesine karar verdiği takdirde tam tazmin ilkesini göz önüne alarak bir tazminat hesabı yapacaklardır. Tam tazmin ilkesi, hükmedilecek tazminatta tutarın kişinin uğradığı zararın tamamını eksiksiz karşılayacak şekilde olmasını ifade eder. Hükmedilen tazminat, kişiyi zenginleştirmemeli veyahut fakirleştirmemelidir.³⁸⁴

---

³⁸⁰ Şen, age, s. 134

³⁸¹ D. 10. Daire, E. 2016/3618, K. 2019/3446, T. 30.04.2019 (Aktaran: Şen, age, s. 134)

³⁸² Şen, age, s. 135

³⁸³ 2577 sayılı İYUK madde 16/4: " tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verinceye kadar; harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir ve miktarın artırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir."

³⁸⁴ Yahya Kazım Zabunoğlu, "İdare Hukuku Cilt 1", Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 740

Bu ilke uyarınca, tazminat tutarı kişinin uğradığı zarar ile denk olmalıdır. Zarar gören kişinin idareden alacağı tazminat tutarı zararını bütünüyle gidermelidir.³⁸⁵ Tazminat hesaplaması yapılırken istemle bağıllık ve idarenin sorumlu olduğu tutardan daha fazla bir tutara hükmedilemeyeceği dikkate alınmalıdır.

2.4. Zarar ve Tazminat Hesabı

Zarar ve tazminat hesabı yapılırken, zararın hesaplanma tarihi ile hesaplama yönteminin belirlenmesi önem taşır. Gözler, işbu hususları maddi ve manevi zararlar ayrımı yaparak incelemiştir.³⁸⁶ Bizde çalışmamızda bu doğrultuda bir değerlendirme yapacağız.

2.4.1. Maddi Zararların Hesaplanması

Kişilerin, zararlarının tazmini amacıyla idari yargı mercilerinde açacakları tam yargı davalarında, tazminat hukukunun umumi esaslarından faydalanılmaktadır. TBK'nın 55. maddesinin ikinci fıkrasında, *"Bu Kanun hükümleri, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara ilişkin istem ve davalarda da uygulanır."* Şeklindeki düzenleme ile genel kuralların dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. İdare hukuku uyarınca maddi zarar kavramı; idari eylem veya işlem sebebiyle kişinin mal varlığı aktifinde gerçekleşen eksilmeden ve zarara uğrayan kişinin, eline geçmesi kesin olan gelirden yoksun kalması ile uğradığı zarardan oluşmaktadır.³⁸⁷

Maddi zararın hesaplanabilmesi için öncelikle hesaplama tarihi tespit edilmelidir. Hesaplama tarihine ilişkin olarak doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır.³⁸⁸

Burada üç ihtimal karşımıza çıkmaktadır. Zarara yol açan olayın meydana geldiği tarih mi esas alınacaktır? Veya davanın açılma tarihi mi esas alınacaktır? Son

³⁸⁵ Gözler, age, s. 1267

³⁸⁶ Gözler, age, s. 1277-1281

³⁸⁷ Nazım Taha Koçak, *"Tam Yargı Davalarında Zararın Hesaplanmasına İlişkin İlkeler"*, Adalet Dergisi, sa. 67, 2021, s. 331-332, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2088260>, E.T. 28.08.2024

³⁸⁸ Çağlayan, *"İdare Hukuku Dersleri"*, s. 731

bir olasılık ise, davanın hükme bağlandığı tarihin esas alınmasıdır. ‘‘Conseil d’Etat’’, uzun bir süre kararlarında, zararın doğduğu tarihi esas almıştır. Kaplan’a göre de uygulanması gereken tarih zararın doğduğu tarihtir. Ancak, enflasyon ve davaların çok geç sürelerde karara bağlanması sebepleriyle ‘‘Conseil d’Etat’’ görüşünü değiştirmiştir. Mahkemenin yeni esas aldığı tarih artık hem maddi hem manevi zararlar için karar tarihi olmuştur.³⁸⁹

Ülkemiz hukukunda, öğreti görüşü ‘‘Conseil d’Etat’’ ile aynı doğrultudadır. Uzun süren yargılamalar ve yüksek düzeyde enflasyon göz önüne alındığında, davanın karara bağlandığı tarihin esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Ne var ki hukukumuz uygulamasında zararın ortaya çıktığı tarih baz alınmaktadır. Bu durum hakkaniyete aykırı sonuçlar yaratmaktadır. Ülkemizde son zamanlardaki yüksek enflasyon ve uzun süren yargılamalar da dikkate alındığında, mahkeme tarafından hükmedilen tazminata yasal faiz uygulansa dahi yasal faiz oranı enflasyon karşısında düşük kalmaktadır. Dolayısıyla, zarara uğrayan kişilerin uğradıkları zararları karşılanamamaktadır. Zararın ortaya çıktığı tarihin esas alınması, tam tazmin ilkesine aykırılık oluşturarak kişilerin gerçek anlamda zararını karşılanmamaktadır.³⁹⁰ Çağlayan’ın da görüşü bu doğrultudadır.³⁹¹ Kanımızca da kişilerin gerçek zararlarının karşılanması adına, mahkemenin karar tarihinin dikkate alınarak bir hesaplama yapılması hakkaniyete ve hukuka uygun olacaktır.

Maddi zararların hesaplanma yöntemlerini incelediğimizde, genellikle bilirkişiler tarafından, bazen de mahkemeler tarafından hesaplandığını görüyoruz. Azınlıkta da olsa mahkemeler de dosyayı bilirkişiye havale etmeden hesaplama yapmaktadır.³⁹² Ancak konumuz bağlamında; kitle hareketleri, doğal afetlerden kaynaklı zarar tespitinin çözümü özel ve teknik bir bilgi gerektirmektedir. Bu sebeple, zararlar bilirkişiler tarafından hesaplanmalıdır.

Gözler ‘de bilhassa idari eylemlerden kaynaklı zararların hesaplanması için bilirkişiye başvurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bilirkişi kurumuna ilişkin olarak

---

³⁸⁹ Conseil d’Etat, ‘‘Veuves Aubry, Lefevre, et Pascal’’, T. 21.03.1947 (Aktaran: Gürsel Kaplan, ‘‘İdari Yargılama Hukuku’’, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 326)

³⁹⁰ Şen, age, s. 162-163

³⁹¹ Çağlayan, ‘‘İdare Hukuku Dersleri’’, s. 732

³⁹² Gözler, age, s. 1280

İYUK'un 31. maddesi doğrultusunda³⁹³, HMK'nın ilgili hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Burada bir farklılık, idare mahkemesi bilirkişiyi kendiliğinden seçecektir. Bilirkişinin hesaplaması hâkimi bağlamayacak olup; mahkeme, davacının talebini aşmaması koşuluyla, bilirkişinin gerçekleştirdiği hesaplamanın üstünde veya altında bir tutara hükmedebilecektir.³⁹⁴

2.4.2. Manevi Zararların Hesaplanması

Manevi zararların hesaplanması maddi zararlara kıyasla daha zordur. Zira, kişilerin hissettiği elemi, ruhsal acıyı ölçmek pek mümkün değildir. Maddi zararlar, mahkeme veya bilirkişinin yapacağı hesaplama yöntemleriyle belirlenebilir bir niteliğe sahip iken manevi zararlarda bu hesaplama yöntemleri uygulama alanı bulamayacaktır.³⁹⁵ Bu sebeple, manevi tazminat hesabında hâkimin takdiri belirleyici olacaktır.³⁹⁶ Gözler'e göre, manevi zararların hesaplanması ifadesi yerine zararın takdir edilmesi daha doğru bir kullanım olacaktır. Manevi zararın belirlenme tarihi olarak mahkemenin hükmünü kurduğu gün esas alınacaktır.³⁹⁷

İdari yargı hâkimi, manevi tazminat tutarını takdir ederken, zarar gören kişinin ekonomik durumunu, ülkenin ekonomik şartlarını, idari işlem veya eylemin ağırlığını, zarar gören kişinin kusurunu, zararın ağırlığını dikkate almalıdır. Danıştay; takdir edilecek tazminat tutarının, meydana gelen zarar nedeniyle hissedilen elemi bir nebze de olsa hafifletmesi ve zarara uğrayan kişiyi zenginleştirmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁹⁸

---

³⁹³ 2577 sayılı İYUK 31/1: "Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sukûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler; elektronik işlemler ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır."

³⁹⁴ Gözler, age, s. 1281

³⁹⁵ Şen, age, s. 218

³⁹⁶ Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 732, Gözler, age, s. 1277

³⁹⁷ Gözler, age, s.

³⁹⁸ Ahmet Emre Özdemir, "Danıştay Kararları Işığında Tam Yargı Davalarında Bir Zarar Unsuru Olarak Manevi Değer Kavramı", İÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2021, s. 64-65, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET004407.pdf>, E.T. 31.08.2024

2.5. Tazminat Şeklinin Belirlenmesi

Yukarıda açıkladığımız üzere, idari yargı mercileri meydana gelen zararı ancak nakden tazmin ilkesi uyarınca giderilmesine hükmedebileceklerdir. İdarenin ödeyeceği tazminat, sermaye veya irat olmak üzere iki şekilde olmaktadır. ³⁹⁹

2.5.1. Sermaye Şeklinde Tazminat

Sermaye şeklinde ödeme, tazminatın zarar gören kişiye defaten ve toplu olarak ödenmesi anlamına gelir.⁴⁰⁰ Söz konusu tazmin şeklinde aralıklarla ödeme söz konusu olmamaktadır. İlamın yerine getirilmesi ile idare hükmedilen tazminatın tamamını ödeyecektir.⁴⁰¹

AYİM; konuya ilişkin verdiği emsal bir kararında, kalorifer dairesinde görevli bir erin, kömürden kaynaklı gazdan zehirlenerek vefat etmesi üzerine, yakınlarına 650.000.000 TL maddi tazminatın sermaye şeklinde ödenmesine hükmetmiştir.⁴⁰²

2.5.2. İrat Şeklinde Tazminat

İrat kelimesi, TDK'de gelir anlamına karşılık gelmektedir.⁴⁰³ Borçlar Kanunu'nun 51. maddesi uyarınca irat şeklinde tazminata hükmedilebilmektedir.⁴⁰⁴ Sermaye şeklinde ödemenin aksine irat şeklinde ödeme usulünde, defaten ödeme yerine tazminatın belirlenen zamanlarda ve sürekli biçimde tazmin edilmesi söz konusudur. İrat şeklinde tazminata hükmedilmesi halinde yargı mercileri, iradın ödeme zamanlarını tespit ederek ilgili zaman aralıklarında ödenecek irat miktarını belirleyecektir.⁴⁰⁵

İrat, ömür boyu veya geçici şekilde hükmedilebilir. Örnek olarak, annesi vefat eden çocuğa 18 yaşına kadar her ay belirli miktarda para ödenmesi geçici irat

³⁹⁹ Gözler, age, s. 1284

⁴⁰⁰ Çağlayan, "İdare Hukuku Dersleri", s. 733

⁴⁰¹ Aydın Yurtseven, "İdari Yargı Kararları Işığında Tazminat Miktarının Belirlenmesi", İÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 86, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49007.pdf>, E.T. 05.09.2024

⁴⁰² AYİM, 2.Dairesi, E. 2000/219, K. 2000/742, T. 22.11.2000 (Aktaran: Yurtseven, age, s. 86)

⁴⁰³ <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 03.10.2024

⁴⁰⁴ 6098 sayılı TBK madde 51/2: "Tazminatın irat biçiminde ödenmesine hükmedilirse, borçlu güvence göstermekle yükümlüdür."

⁴⁰⁵ Serkan Asker, "Güncel Yargı Kararları Işığında Tam Yargı Davalarında Tazminatın İrat Şeklinde Belirlenmesi", YBHD, sa. 2020/1, s. 241, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/983704>, E.T. 03.10.2024

şeklinde tazmindir. Sakat kalmış bir kişiye ölene kadar belirli para ödenmesi durumunda ise ömür boyu irat söz konusudur. Ülkemiz açısından incelendiğinde; Danıştay, 1960 ve 1970 yıllarında tazminatın irat şeklinde ödenmesine dair kararlar vermiştir. Lakin son yıllarda verdiği kararlarında, irat şeklinde tazminata hükmetmektedir. Bu durumun sebebi, ülkede meydana gelen yüksek enflasyondur. İrat şeklinde hükmedilen tazminat değerini yüksek enflasyon karşısında kaybetmektedir. AYİM, kararlarında bu nedenle irat şeklinde tazminata hiç hükmetmemiştir. Gözler, ülkemiz açısından, enflasyonun oldukça yüksek olduğu için irat şeklinde belirlenen tazminatın davacıların zararına olacağını ifade etmektedir.⁴⁰⁶

Danıştay'ın 1960 ile 1970 yıllarına ilişkin verdiği emsal bir kararında, idari bir eylem nedeniyle açılan tam yargı davasında, vefat eden kişinin; çocuklarına 18 yaşına basana kadar, annesine yaşamının sonuna kadar, eşine ise evlenene kadar belirli miktarlarda tazminat ödenmesine hükmetmiştir.⁴⁰⁷ Yine bir başka kararında, Danıştay idarenin yıllık 12.000 lira tazminat ödemesine karar vermiştir.⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁶ Gözler, age, s. 1284-1286

⁴⁰⁷ D. 12. Dairesi, E. 1967/2447, K.1968/516, T. 05.03.1968, "Danıştay 12. Daire Kararları 1. Kitap Cilt 2" (Aktaran: Gözler, age, s. 1285)

⁴⁰⁸ Gözler, age, s. 1285

SONUÇ

İdarenin sorumluluğu 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir kavramdır. Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi'nin verdiği '*Blanco Kararı*' ile devletin sorumluluğu kabul edilmiştir. Ülkemiz hukukunda ise geçmişten bugüne uygulanan anayasalarımızı dikkate aldığımızda, Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemde özel hukuktan bağımsız bir idari sorumluluk esası kabul edilmemiş, 1924 Anayasası ile idari davalara bakmakla görevli bağımsız bir mahkeme kurulmuştur. 1927 yılında faaliyete geçmesiyle idarenin sorumluluğu anlayışı gelişmeye başlamıştır. 1961 ve 1982 Anayasalarında yapılan düzenlemeler ile idarenin sorumluluğunu anayasal güvence altına alınmıştır.

Ülkemiz hukukunda, idarenin sorumluluğu kusur ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir. İdarenin sorumluluğu kavramı denildiği zaman esas olarak kusur sorumluluğu anlaşılmaktadır. İdarenin kusur sorumluluğu kural, kusursuz sorumluluğu istisna kabul edilmektedir. İdarenin kusur sorumluluğu, ülkemiz doktrin ve yargı kararlarında '*hizmet kusuru*' kavramı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hizmet kusuru, idarenin yürüttüğü kamu hizmetini gereği gibi yerine getirememesini, kamu hizmetinin günün şartları ile uyuşmamasını ifade eder. Hizmetin geç işlenmesi, hiç işlenmemesi veya kötü işlenmesi olarak üç şekilde meydana gelebilmektedir.

İdarenin istisnai sorumluluğu olan kusursuz sorumluluk ise risk ve fedakarlığın denkleştirilmesi olarak iki ilkeye dayanmaktadır. Fedakarlığın denkleştirilmesi diğer adıyla kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, idarenin herhangi bir kusuru veya tehlikeli faaliyeti olmaksızın, toplumun bütününe faydası için bazı kişilerin uğradıkları zararların tazmin edilmesini ifade etmektedir. Söz konusu ilke, toplumda herkesin fayda sağladığı faaliyetler nedeniyle bazı zarara uğramış kişilerin toplum karşısında feda edilmemesi fikrine dayanmaktadır. Kusursuz sorumluluğunun diğer bir ilkesi olan risk ilkesi, idarenin tehlikeli faaliyetleri sebebiyle ortaya çıkan zararlardan sorumluluğunu ifade eder. İdarenin risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğu, tehlikeli şeyler, tehlikeli durum ve yöntemler, mesleki riskler, sosyal risklerden kaynaklanabilir.

Sosyal risk ilkesi, toplu halde yaşayan insanların, bir arada yaşamaları nedeniyle ortaya çıkan zararlı neticelerden idarenin kusursuz şekilde sorumluluğunu açıklayan bir ilkedir. Toplumsal olaylar, terör olayları, doğal afetler, kitlesel hareketler kişiler için bünyesinde risk barındırmaktadır. Sosyal risk ilkesi, ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren artan terör olaylarından kaynaklı zararların karşılanması amacıyla kabul edilmiştir. 1982 Anayasası’nın 125. maddesi, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden sorumlu olabileceğini hüküm altına almıştır. Sosyal risk ilkesi, doktrinde bu madde kapsamında eleştirilmiştir. Zira, sosyal risk ilkesinden kaynaklı sorumluluğa idarenin kendi eylem veya işlemi sebep olmamaktadır. Zarar, idare haricinde gelişen olaylardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, idarenin sorumluluğunun nasıl oluşacağı sorunu ortaya çıkmıştır.

Sosyal risk ilkesi kapsamında zarar, idare dışında gelişen olaylardan kaynaklandığı için fiil kavramıyla ilgili doktrinde farklı açıklamalar yapılmıştır. Bazı yazarlar ortada idarenin kendi eylem veya işlemi bulunmaması dolayısıyla idarenin sorumluluğunun gündeme gelmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bazı görüşler ise idari faaliyet ile zarar arasındaki illiyet bağının varlığının idarenin sorumluluğunun doğması için yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal risk ilkesinden kaynaklı zararların karşılanması için yasal düzenlemeleri mevcut olan Fransız Hukukunda ‘*fiilsiz sorumluluk*’ esası kabul edilmiştir.

Kanaatimizce, sosyal risk kapsamına giren bir olay neticesinde zarar meydana geldiğinde fiil unsuru illiyet bağı dikkate alınarak geniş yorumlanmalıdır. İdarenin yalnızca icrai bir fiilinin bulunmadığı gerekçesiyle sorumluluğun doğmadığını söylemek hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabilir. Ne var ki, hareketsizlik de bir fiildir. Kusur sorumluluğu haricinde; sosyal risk kapsamında idarenin eylemsiz kaldığı zamanlarda kusursuz sorumluluğu doğabilecektir.

Sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluğunun oluşumunda bir diğer tartışmalı husus illiyet bağı kavramıdır. Bir görüş, yine Anayasa’nın 125. maddesine dayanarak zarara idarenin kendi eylem ve işlemi sebep olmadığı nedeniyle illiyet bağının kurulamayacağını ifade etmiştir. Danıştay, idarenin sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluğuna ilişkin kararlarında nedensellik bağına aramamıştır. Danıştay’ın bu görüşü doktrinde ağır şekilde eleştirilmiştir. Kanaatimizce de Danıştay’ın ilgili

kararları hatalıdır. Sorumluluğun oluşabilmesi için illiyet bağı gerekmektedir. Ancak kusursuz sorumluluk bağlamında, sosyal risk ilkesi kapsamında meydana gelen olay dikkate alınarak illiyet bağı unsuru genişletilerek yorumlanmalıdır. İdarenin sorumluluğu sosyal riskleri içine alacak şekilde genişletilmelidir.

Sosyal risk ülkemizde terör olaylarından, kitlesel hareketlerden ve mücbir sebep niteliğini taşımadığı takdirde doğal afetlerden meydana gelebilmektedir. Terör olaylarından kaynaklı zararların tazmini amacıyla sosyal risk ilkesine dayanılarak 5233 sayılı Kanun yürürlüğe konmuştur. Terör olayları neticesinde ortaya çıkan zararların tazmini ilgili kanun uyarınca gerçekleşmektedir. Danıştay, kararlarında 5233 sayılı Kanun'un getirdiği tazmin usulünün mecburi olduğunu belirtmiştir. Doktrinde bu durum eleştirilmiş, 5233 sayılı Kanun'un ihtiyari başvuru yolu getirdiği ifade edilmiştir. Kanaatimizce, 5233 sayılı Kanun kapsamında öngörülen tazmin yolu ihtiyaridir. Kanun ile getirilen başvuru yoluyla tazmin usulü, zarar gören kişilerin zararlarının sulh ile giderilmesini amaçlamaktadır. Söz konusu başvuruna yoluna gidilmeksizin genel hükümlere göre dava açılabilir.

Sosyal risk kapsamında bir diğer alan toplantı ve gösteri yürüyüşleridir. Ülkemiz hukukunda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden kaynaklı olarak devletin sorumluluğunu düzenleyen genel bir yasal düzenleme mevcut değildir. Bu sebeple, içtihat birliği sağlanamamıştır. Danıştay, bazen idarenin kusur sorumluluğuna dayanarak kararlar vermiş, bazen de kusursuz sorumluluk kapsamında sosyal risk ilkesine dayanarak idarenin sorumluluğuna hükmetmiştir.

Son olarak sosyal risk kapsamında doğal afetleri de değerlendirebiliriz. Doğal afetler uzun yıllar mücbir sebep kabul edilerek idarenin sorumluluğunu kaldıran bir sebep olarak değerlendirilmiştir. Ancak doğal afetlerin şiddeti ve sebep olduğu zararlar, zaman içerisinde gelişen teknoloji idarenin sorumluluğunun tartışılmasına neden olmuştur. Danıştay, doğal afetlerden kaynaklı zararlardan kaynaklı idarenin sorumluluğunu hizmet kusuru ve mücbir sebep çerçevesinde değerlendirmiştir. Sosyal risk kapsamında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

Kanaatimizce, koşulları sağlandığı takdirde doğal afetler de sosyal risk kapsamında yer alabilir. Yargı mercileri öncelikle hizmet kusurunun varlığını

araştırmaları gerekmektedir. Hizmet kusurunun bulunmaması halinde kusursuz sorumluluk değerlendirmesi yapılacaktır. Doğal afetlerin, mücbir sebep niteliği taşıma durumu; öngörülemezlik, dışsallık, önlenemezlik ve doktrinde belirtildiği şekilde ‘‘doğrudan ve kaçınılmaz toplumsallık, nisbi ağırlık, yaygınlık’’ çerçevesinde ele alınmalıdır. Kanaatimizce, idare bir yıkıcı sonuçlar yaratan bir doğal afeti öngörerek alınması gerekli bütün tedbirleri eksiksiz şekilde yerine getirirse dahi, öncesinde doğal afeti öngörmesi sebebiyle ve diğer kıstaslar sağlandığı takdirde sosyal risk kapsamında sorumluluğu doğacaktır. Kitlemel hareketlerden ve doğal afetlerden kaynaklı zararların giderilmesine ilişkin ülkemiz hukukunda terör olaylarında olduğu gibi yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, idarenin sorumluluğuna hükmedildiği takdirde söz konusu olaylardan kaynaklı zararlar genel esaslar çerçevesinde tazmin edilecektir.

Ülkemiz hukukunda sosyal risk ilkesine dayanan sorumluluğunun sınırlarının netleştirilebilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Sosyal risk kavramı ve sorumluluğun unsurları olan illiyet bağı, fiil ve zarar belirsiz ve yoruma muhtaç kavramlardır. Bu sebeple, üzerinde durduğumuz konularda çeşitli görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Söz konusu farklılıklar her zaman hukuka ve hakkaniyete uygun kararlar verilmesini engelleme riski taşımaktadır. Bu riski bertaraf etmek adına terör olaylarında olduğu gibi, sosyal risk kapsamına giren zararların tazmin edilmesi amacıyla değerlendirdiğimiz konuları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğal afetlerden kaynaklı zararları da kapsamına alan yasal bir düzenleme yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

AFAD, “*Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması*”, 2014, s. 5, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3923/xfiles/turkiye-afet-farkindaligi-ve-afetlere-hazirlik-arastirmasi_-2014-edited.pdf

Aker Tamer vd., “*Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri*”, TESEV Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 15

Akyılmaz Bahtiyar, Sezginer Murat, Kaya Cemil, “*Türk İdare Hukuku*”, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018

Akyılmaz Bahtiyar, “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, GÜHFD, c. 9, sa. 1-2, 2004

Akutay Sercan Semih, Ateş Davut, “*Türkiye’nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi*”, GÜHFD, c. 17, sa. 13, 2013

Atak Başak, “*Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılmasında İdarenin Sorumluluğu*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010

Atay Ender Ethem, “*İdare Hukuku*”, Turhan Yayınevi, Ankara, 2012

Atay Ethem, Odabaşı Hasan, Gökcan Hasan Tahsin, “*Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*”, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003

Asker Serkan, “*Güncel Yargı Kararları Işığında Tam Yargı Davalarında Tazminatın İrat Şeklinde Belirlenmesi*”, YBHD, sa. 2020/1

Azrak Ali Ülkü, “*İdarenin Sosyal Risk Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu*”, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler 3. Sempozyumu, Ankara 1979, İstanbul 1980

Bayer Çağrı, “*Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi*”, SÜAMYOD, c. 1, sa. 1, 2018

Bayındır Savaş, “*Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu*”, GÜHFD, c. XI, sa. 1-2, 2007

Bozdoğan Tuncay, “*Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014

Canpolat Ahmet, “*Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019

Çağlayan Ramazan, “*İdare Hukuku Dersleri*”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023

Çağlayan Ramazan, *“Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”*, Sorumluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 2009

Çapar Asuman, *“5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Hakkında Kanuna Göre İdarenin Tazminat Sorumluluğu”*, Doktora Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020

Çıtak Halim Alperen, *“İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013

Çiğdem Sever Dilşad, *“Terörle Bağlantılı Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu”*, TBB Dergisi, sa.133, 2017

Çoban Ayşegül, *“Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi”*, SÜHFD, c. 11, sa. 1-2, 2003

Deniz Buket, *“İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayrımı”*, TBB Dergisi, 2021

Eren Fikret, *“Borçlar Hukuku Genel Hükümler”*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017

Eren Fikret, *“Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi”*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975

Ermumcu Osman, *“Hakimlerin Hukuki Sorumluluğu”*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011

Evren Çınar Can, *“İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Neden Olarak Mücbir Sebep”*, GÜHFD, C. XIV, Sa. 1, 2010

Eroğlu Durkal Müzeyyen, *“İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, Sa. 1, 2019

Eroğlu Durkal Müzeyyen, *“Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı”*, ERÜHFD, c. 8, sa. 2, 2018

Eroğlu Müzeyyen, *“Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat”*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008

Erol Özlem, *“İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi”*, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, 2013

Genç Fatma Neval, *“Doğal Afet Riskleri ve Türkiye’de Kentleşme”*, AKDITYK, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GENÇ-FATMA-NEVAL-DOĞAL-AFET-RİSKLERİ-VE-TÜRKİYE’DE-KENTLEŞME.pdf>

Gözler Kemal, Kaplan Gürsel, *“İdare Hukuku Dersleri”*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019

Gözübüyük Şeref, Tan Turgut, *“İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar”*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2014

Güney İsmail, *“İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Çerçevesinde Sosyal Risk İlkesinin Gelişimi ve Uygulanışı”*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023

Günday Metin, *“İdare Hukuku”*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2003

Gürbüz Reşit, *“İdare Hukuku”*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2011

Gürsel Esin, *“İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu”*, R&S- Research Studies Anatolia Journal, c. 1, sa. 2, 2018

Işıklar Celal, *“Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller”*, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 2009

Işıklar Celal, *“Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller”*, YBHD, 2019

İsbir Begüm, *“Sosyal Risk İlkesinde Kanuni Bir Yöntem: 5233 Sayılı Kanun ve Uygulanması”*, Memleket Siyaset Yönetim, 2015

Kaplan Gürsel, *“İdari Yargılama Hukuku”*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019

Kazım Zabunoğlu Yahya, *“İdare Hukuku Cilt 1”*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012

Koçak Nazım Taha, *“Tam Yargı Davalarında Zararın Hesaplanmasına İlişkin İlkeler”*, Adalet Dergisi, sa. 67, 2021

Köksal Mustafa, *“Risk İlkesinin İdareye Yüklelediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları”*, TBB Dergisi, sa. 85, 2009

Köksal Mustafa, *“Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?”*, Terazî Hukuk Dergisi, c. 5, sa. 42, 2010

Kutlu Meltem, *“Deprem ve İdarenin Sorumluluğu”*, AİD, c. 32, sa. 4, s. 17, 1999

Murat Şimşek, *“Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”*, ABD, sa. 54, Mart-Nisan 2016

Nohutçu Ahmet, *“Devlet Teşkilatı Hukuku Cilt 2”*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016

Odyakmaz Zehra, Kaymak Ümit, Ercan İsmail, ‘‘Anayasa Hukuku İdare Hukuku’’, İkinci Sayfa Yayınevi, İstanbul, 2009

Oğuz Habip, ‘‘Sorumluluk Hukukunda Kusur’’, TAAD, Yıl: 7, sa. 28, 2016

Onar Sıddık Sami, ‘‘İdare Hukukunun Umumi Esasları’’, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966

Özdemir Ahmet Emre, ‘‘Danıştay Kararları Işığında Tam Yargı Davalarında Bir Zarar Unsuru Olarak Manevi Değer Kavramı’’, İÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2021

Özgür Ozan Nesin, ‘‘İdarenin Kusursuz Sorumluluk İlkesi Olarak Sosyal Risk İlkesi’’, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024

Pelin Şaşmaz Aysema, ‘‘İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış’’, Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, C. 2, sa. 2, 2016

Polat Muazzez, ‘‘Sosyal Risk İlkesinin Tarihsel Gelişimi ve Türk Hukukunda İdarenin Sosyal Risk Kapsamında Sorumluluğu’’, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2023

Sarsıkoğlu Şenel, ‘‘İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı’’, AÜHF Dergisi, 65, sa. 4, 2016

Söyler Yasin, ‘‘Yargıtay Kararları Işığında Kişisel Kusur’’, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Sa. 2, 2010

Şahin Ali Hamza, ‘‘Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme’’, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi 47., İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2020

Tan Turgut, Bayazıt Bahar, ‘‘İdare Hukuku’’, Turhan Yayınevi, Ankara, 2021

Türkecan Demir Neslihan, ‘‘5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadelen Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun Kapsamında İdarenin Sorumluluğu’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022

Vuso Ahmet, ‘‘Tam Yargı Davasının Konusunu Oluşturan Zararın Niteliği ve Tazmini’’, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2021

Yavaş Hikmet, ‘‘Doğal Afetler Yönüyle Türkiye’de Belediyelerde Kriz Yönetimi’’, Doktora Tezi, DEÜ, 2004

Yayla Ahmet, ‘‘İdarenin Kusursuz Sorumluluğu’’, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2015

Yıldırım Ramazan, Çınarlı Serkan, ‘*Türk İdare Hukuku Dersleri Cilt 2*’, Astana Yayınevi, Ankara, 2019

Yıldırım Turan, Yasin Melikşah, Kaman Nur, Özdemir Eyüp, Üstün Gül, Çakır Hüseyin Melih, Okay Tekinsoy Özge, ‘*İdare Hukuku*’, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2022

Yurtseven Aydın, ‘*İdari Yargı Kararları Işığında Tazminat Miktarının Belirlenmesi*’, İÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2012

Yücesan Ahmet Said, ‘*İdarenin Sorumluluğunun Koşulu Olarak Ağır Hizmet Kusuru*’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019

YARGI KARARLARI

D. 15. Dairesi, E. 2013/5356, K. 2016/3705, T. 23.5.2016

D. 10. Dairesi, E. 1994/4415, K. 1995/5152, T. 6.11.1995

D. 8. Dairesi, E.1995/376, K. 1997/3431, T. 18.11.1997

D. 10. Dairesi, 2008/5366 E., 2012/423 K., T. 8.02.2012

AYİM. 2. Daire, E. 93/6, K. 93/147, T. 14.04.1993

AYİM. 2. Daire, E. 93/6, K. 93/147, T. 14.04.1993

D. 10. Dairesi, 2007/3301 E., 2008/2939 K., T. 29.04.2008

D. 10. Dairesi, 1994/7359 E., 1995/3559 K., T. 13.07.2007

D. 8. Dairesi, 2019/5417 E., 2022/4392 K., T. 24/06/2022

D. 8. Dairesi, 2017/5920 E., 2022/4235 K., T. 17.06.2022

Uyuşmazlık Mahkemesi, E. 1992/15, K. 1992/18, T. 18.05.1992

AYİM. E. 1974/2716, K. 1976/127 T. ?

D.10. Dairesi, 2007/3301 E., 2008/2939 K., T. 29.04.2008

AYİM. 2. Dairesi, E. 2004/037, K. 2005/307, T. 30.03.2005

D. 10. Dairesi, 2015/959 E., 2016/354 K., T. 21.01.2016

AYİM. 2. Dairesi, E. 1992/719, K. 1993/323, T. 30.06.1993

D. 10. Dairesi, E. 1996/3996, K. 1997/2544, T. 23.06.1997

AYİM, 2. Dairesi, E. 2001/553, K. 2001/813, T. 31.10.2001

D. 10. Dairesi, E. 1995/2598, K. 1995/5629, T. 15.11.1995

D. 10. Dairesi, E. 1982/469, K. 1982/2357, T. 24.11.1982

D. 10. Dairesi, E. 1994/4711, K. 1995/5058, T. 08.05.2005

D. 10. Dairesi, E. 2003/3146, K. 2006/5850, T. 20.10.2006

D. 10. Dairesi, 2021/6621 E., 2022/3428 K., T. 22/06/2022

D. 12. Dairesi, E.1965/4111., K. 1967/1591 T. 16.10.1967

D. 10. Dairesi, E. 2004/7285, K. 2007/212, T. 29.01.2007

D. İDDK, E. 2003/57, K. 2005/237, T. 14.04. 2005

D. 10. Dairesi, E. 1996/9012, K. 1997/6164, T. 25.12.1997

AYİM, 2. Dairesi, E. 1993/129, K.1995/142, T. 01.03.1995

D. İDDK, E. 2008/11, K. 2009/3108, T. 17.12.2009

AYİM, 2. Dairesi, E. 1993/6, K. 1993/147, T. 14.04.1993

D. 12. Dairesi, E. 1969/3894, K. 1972/273 T. ?

D. 10. Dairesi, E. 1982/302, K. 1983/505, T. 14.03.1983

D. 12. Dairesi, E. 1978/2465, K. 1980/4023, T. 20.10.1980

D. 12. Dairesi, E. 1965/3442, K. 1967/983, T. 31.05.1967

D. 10. Dairesi, E. 1996/4007, K. 1598/905, T. 26.02.1998

D. 10. Dairesi, E. 2004/10461, K. 2005/8092, T. 26.12.2005

D. 12. Dairesi, E. 1977/3205, K. 1979/2742, T. 21.06.1979

D. 12. Dairesi, E. 1979/1567, K. 1981/203, T. 10.02.1981

D. 10. Dairesi, E. 1996/10146, K. 1998/2344, T. 28.05.1998

D. 10. Dairesi, E. 1992/3372, K. 1993/3777, T. 13.10.1993

D. 10. Dairesi, E. 1996/10292, K. 1998/1190, T. 18.03.1998

D. 10. Dairesi, E. 1995/6915, K. 1996/7955, T. 28.11.1996

D. 10. Dairesi, E. 2002/366, K. 2004/162, T. 14.01.2004

AYİM 2. Daire, E. 2000/417, K. 2001/570, T.22.06.2001

AYİM 2. Daire, E. 1995/248, K.1996/27, T. 17.01.1996

AYİM 2. Daire, E. 2000/634, K. 2000/603, T. 11.10.2000

D. 12. Dairesi, E. 1968/1992, K. 1969/543, T. 24.03.1969

D. 10. Dairesi, E. 1994/7359, K. 1995/3559, T. 12.07.1995

D. 10. Dairesi, E. 1982/2823, K. 1982/1321, T. 17.05.1982

D. 12. Dairesi, E. 1968/2975, K. 1971/2134, T. 05.10.1971

D. 8. Dairesi, E. 1962/765 K. ?, T. ?

D. 8. Dairesi, E. 1960/5862, K. 1961/2149, T. 05.06.1961

D. 10. Dairesi, E. 2016/3730, K. 2022/473, T. 08.02.2022

D. 10. Dairesi, E. 2020/5374, K. 2022/1464, T. 21.03.2022

D. 10. Dairesi, E. 2012/1351, K. 2013/1735, T. 27.02.2013

D. 10. Dairesi, E. 1996/4488, K. 1998/2665, T. 17.06.1998

D. 10. Dairesi, 7453/2213, T. 04.05.1999

D. 10. Dairesi, E. 2005/1195, K. 2007/3123, T. ?

Uyuşmazlık Mahkemesi, E. 2001/70, K. 2001/79, T. 12.11.2001

AYİM, 2. Dairesi, E. ?, K. 1993/6147, T. 14.04.1993

D. 15. Dairesi, E. 2012/11422, K. 2015/9231, T. 24.12.2015

AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2021/11655, T. 28.07.2022

AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2019/13342, T. 23.02.2022

AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2014/5005, T. 06.01.2016

AYM, Bireysel Başvuru, Başvuru No.: 2014/5005, T. 06.01.2016

AİHM, ‘*Aydın İçyer Başvurusu*’, Başvuru No.: 18888/02, T. 12.01.2006

AİHM, ‘*Doğan ve Diğerleri Başvurusu*’, Başvuru No.: 8803/02, T. 13.07.2006

D. 6. Daire, E. 2019/15930, K. 2021/824, T. 01.02.2021

D. 10. Daire, E. 2016/3618, K. 2019/3446, T. 30.04.2019

AYİM, 2.Dairesi, E. 2000/219, K. 2000/742, T. 22.11.2000

D. 12. Dairesi, E. 1967/2447, K.1968/516, T. 05.03.1968

D. 11. Dairesi, E. 2005/1353, K. 2007/6248, T. 29.06.2007

Tribunal des conflits, '*Blanco*', 1er suppl. s. 61 T. 01.02.1873

Tribunal administratif de Strasbourg, '*Hospices civils de Colmar*', AJ, 1994

Conseil d'Etat, '*Regnault-Desroziers*', RDCE, T. 28.03.1919

Conseil d'Etat, '*Gain*', RDCE, T. 18.12.1953

Conseil d'Etat, '*Dme Saulze*', RDCE, T. 06.11.1968

Conseil d'Etat, '*Ville de Royan*', RDCE, T. 22.02.1967

Conseil d'Etat, '*Foucher*', RDCE, T. 30.06.1999

Conseil d'Etat, Section, '*Consorts Yener et Consorts Erez*', RDCE, 1987

Tribunal des conflits, '*Prefet du Val et Marne*', RDCE, T. 24.06.1985

Conseil d'Etat, '*Veuves Aubry, Lefevre, et Pascal*', T. 21.03.1947